

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta právnická

Diplomová práce

Evropský systém ochrany lidských práv

Zpracovala: Lucie Matoušková

Plzeň 2014

- **Patitul = Zadání diplomové/bakalářské práce**
Vkládá se originál zadání DP/BP

- **Patitul = Zadání diplomové/bakalářské práce**
Vkládá se originál zadání DP/BP

Příloha zadání diplomové práce

Seznam odborné literatury

- ALEXOVA-BORISSOVA, Simona. *Politique/s des droits de l'homme en Europe entre Strasbourg et Luxembourg: enjeux et perspectives*. Paris, 2006. 68 p. Diplomová práce. École Nationale d'Administration.
- ČAPEK, Jan. *Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod II. část - protokoly*. 1. vyd. Praha: LINDE PRAHA, a.s., 2010. 187 s. ISBN 978-80-7201-804-8.
- ČERNÁ, Dagmar. *Standard lidských práv v Evropě*. 1. vyd. Beroun: Eva Rozkotová – IFEC, 2009. 161 s. ISBN 978-80-87146-21-7.
- MRÁZEK, Josef. *Dokumenty ke studiu mezinárodního práva*. 1. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2005. 444 s. ISBN 80-86898-08-3.
- OBERDORFF, Henri. *Droits de l'homme et libertés fondamentales*. 3e éd. Paris: Lextenso éditions, 2011. 636 p. ISBN 978-2-275-03653-3.
- SCHEU, Christian Harald. *Problematika judiciálních mechanismů v současném mezinárodním právu*. 1. vyd. Praha: EUROLEX BOHEMIA s.r.o., 2005. 213 s. ISBN 80-86861-37-6.
- SUDRE, Frédéric. *La Convention européenne des droits de l'homme*. 8e éd. Paris: Presses Universitaires de France, 2010. 127 p. ISBN 978-2-13-058514-5.
- ŠIŠKOVÁ, Naděžda. *Evropská unijní ochrana lidských práv*. 1. vyd. Praha: LINDE, 2001. 489 s. ISBN 80-7201-278-9.
- ŠIŠKOVÁ, Naděžda. *Dimenze ochrany lidských práv v Evropské unii*. 2. rozšířené a aktualizované vyd. Praha: LINDE, 2008. 256 s. ISBN 978-80-7201-710-2.
- ŠTURMA, Pavel. *Úvod do evropského práva ochrany lidských práv*. 2. doplněné vydání. Praha: Karolinum, 1994. 131 s. ISBN 80-7066-951-9.
- ŠTURMA, Pavel. *Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv*. 2. doplněné vydání. Praha: C. H. BECK, 2003. 144 s. ISBN 80-7179-398-1.

„Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracovala samostatně a že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala způsobem ve vědecké práci obvyklým.“

Plzeň, březen 2014

Poděkování

Za odbornou pomoc při zpracování předkládané práce chci na tomto místě poděkovat vedoucímu práce prof. JUDr. Vladimíru Kopalovi, DrSc. a JUDr. Josefu Mrázkovi, DrSc.

OBSAH

Úvod	10
1 Historický exkurz	13
1.1 Vliv filozofických škol.....	14
1.1.1 Školy přirozeného práva	14
1.1.2 Teorie společenské smlouvy a filozofie osvícenství.....	15
1.2 Vliv právní koncepce	16
1.2.1 Právní pozitivismus	16
1.2.2 Sociologický pozitivismus.....	16
1.3 Rozvoj lidských práv po II. světové válce	16
1.4 Vývoj lidských práv v Evropské unii.....	19
1.5 Generace lidských práv	20
1.5.1 První generace lidských práv	21
1.5.2 Druhá generace lidských práv.....	22
1.5.3 Třetí generace lidských práv	22
2 Lidská práva a jejich vymezení	23
2.1 Mezinárodní právo lidských práv a jeho proměny	23
2.2 Vymezení základních pojmů.....	24
2.2.1 Lidská práva a základní práva	24
2.2.2 Odlišnost mezi lidskými a občanskými právy	26
2.2.3 Právo a svoboda.....	26
2.3 Třídění lidských práv	27
2.4 Vlastnosti lidských práv	28
2.4.1 Univerzalizmus	28
2.4.2 Objektivní povaha a n reciprocita	29
2.4.3 Neurčitost obsahu	30
2.4.4 Možnost extraterritoriality	30
2.5 Míra nedotknutelnosti lidských práv	31
2.6 Efektivnost lidských práv.....	33
3 Ochrana a garance lidských práv v rámci Rady Evropy	34
3.1 Rada Evropy	34
3.2 Mezinárodní úmluvy Rady Evropy.....	36
3.2.1 Evropská sociální charta	36
3.2.2 Evropská úmluva o zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání	38
3.2.3 Úmluva o lidských právech a biomedicíně	39
3.3 Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod a její dodatkové protokoly	41
3.3.1 Obecné principy Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod	42
3.3.2 Práva chráněná Úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod	44
3.3.3 Působnost Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod	46
3.3.4 Dodatkové protokoly	47
3.4 Evropský soud pro lidská práva.....	50
3.4.1 Vývoj kontrolního mechanismu.....	51

3.4.2	Řízení před Evropským soudem pro lidská práva	52
4	Ochrana a garance lidských práv v Evropské unii	55
4.1	Prameny základních práv v Evropské unii.....	57
4.1.1	Primární právo a smluvní zakotvení ochrany základních práv	57
4.1.2	Sekundární právo	58
4.1.3	Akty sui generis	59
4.1.4	Základní práva vyplývající z judikatury ESD/SDEU	59
4.1.5	Základní svobody	60
4.2	Listina základních práv Evropské unie	61
4.2.1	Oblast použití.....	61
4.2.2	Obsah a struktura	62
4.2.3	Osobní působnost	63
4.3	Soudní dvůr Evropské unie.....	64
4.4	Přistoupení Evropské unie k Úmluvě o lidských právech a základních svobodách	65
4.4.1	Vztah EÚLP a Listiny základních práv Evropské unie.....	65
4.4.2	Cesta k přístupové dohodě.....	66
4.4.3	Důvody pro přistoupení	67
4.4.4	Možné důsledky přistoupení	67
5	Vybraná judikatura	70
5.1	Nepřímá kontrola sekundárního práva EU Evropským soudem pro lidská práva	71
5.2	kontrola primárního práva EU Evropským soudem pro lidská práva.....	72
5.3	Kontrola rozsudku SDEU Evropským soudem pro lidská práva.....	74
5.4	Odmítnutí aplikace presumpce ekvivalentní ochrany práv podle EÚLP a EU	75
	Závěr.....	78
	Résumé	82
	Seznam příloh	83
	Seznam použité literatury	86
	Ostatní	88

Seznam použitých zkratk

ESD/SDEU	Evropský soudní dvůr (na základě Lisabonské smlouvy přijala celá soudní soustava EU název Soudní dvůr Evropské unie)
ES	Evropské společenství
ESLP	Evropský soud pro lidská práva
EU	Evropská unie
EÚLP	Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod
Charta	Evropská sociální charta
Listina	Listina základních práv Evropské unie
OSN	Organizace spojených národů
RE	Rada Evropy
SES	Smlouva o Evropském společenství
SEU	Smlouva o Evropské unii
SFEU	Smlouva o fungování Evropské unie

ÚVOD

Tato diplomová práce je zaměřena na téma „Evropský systém ochrany lidských práv“. Lidská práva jsou chráněna mezinárodním, evropským, vnitrostátním a ústavním právem tak, aby byla zárukou spravedlivé a svobodné společnosti. Jednotlivé státy by měly bez rozdílu stanovit taková pravidla chování a ochrany lidských práv vůči jednotlivcům, aby byla uplatňována nejen v Evropě, ale i na celém světě. Tato pravidla vycházejí z hodnot důstojnosti, svobody a rovnosti všech lidí. Obsah jednotlivých práv není neměnný a definitivní, do budoucna dojde k jejich větší provázanosti a doplnění o další práva.

Ze světového hlediska se Evropané těší té nejvyšší úrovni lidských práv, která však byla výsledkem dlouholetého vývoje od Velké francouzské revoluce, kdy šlo především o zajištění fundamentálních lidských práv a dalšího vývoje po 2. světové válce, který kladl důraz na to, aby principy lidských práv nemohly být porušovány. Postupně vznikly dva systémy lidských práv v Evropě. Oba jsou oddělené a navzájem nezávislé. Systém z roku 1949 představuje ochranu v rámci Rady Evropy. Tato instituce se stala významnou a uznávanou autoritou, neboť přispívá k ochraně a dodržování lidských práv obyvatelů členských států Rady Evropy. V rámci Evropské unie byl vytvořen druhý systém ochrany, původně k řešení sporů ze zakládajících smluv Evropského společenství. Postupně řešil i problematiku základních lidských práv, kde již působil Evropský soud pro lidská práva. Oba tyto systémy představují autoritu. Přes pravomoci, které jim byly uděleny, dochází ke střetu jurisdikce dvou nejvýznamnějších soudních institucí: Soudního dvora Evropské unie a Evropského soudu pro lidská práva.

Cílem diplomové práce je na základě studia odborné literatury z oblasti lidských práv, na základě zkušeností ze stáže na Odboru komunitárního práva Ministerstva zahraničních věcí, studijního pobytu v zahraničí na Institut d'Études Politiques de Toulouse a Université Toulouse 1 Capitole, Faculté de Droit et Science Politique, zpracovat ucelený pohled současného stavu evropského systému ochrany lidských práv a uvedením vybrané judikatury naznačit, jak mohou být ochrany v jednotlivých systémech odlišné.

V práci byly použity metody analýzy dokumentů, kterých se řešená problematika dotýká, zahrnuje klasickou metodu, která je zaměřená na historické a literární zkoumání podkladů. Dále konzultace s odborníky za účelem získat informaci,

názor na dané téma. Téma diplomové práce jsem konzultovala především s panem prof. JUDr. Vladimírem Kopalem, DrSc. a JUDr. Josefem Mrázkem, DrSc.

V souvislosti se svou diplomovou prací jsem se zúčastnila odborného semináře Eurocentra Plzeň na téma: „Řízení před evropskými soudními dvory: Štrasburk není Lucemburk“, který se konal dne 30. listopadu 2010 v prostorách Pedagogické fakulty Západočeské univerzity v Plzni, a přednášky francouzského ministra pro evropské záležitosti Thierryho Repentina na téma: „Budoucnost EU po volbách do Evropského parlamentu“, která se uskutečnila dne 13. března 2014 na Vysoké škole ekonomické v Praze.

Diplomová práce je členěna do pěti základních kapitol, včetně úvodních, závěrečných odkazů. Obsahem první kapitoly je historický exkurz k danému tématu, zejména vliv filozofických škol, právní koncepce, rozvoj lidských práv po II. světové válce, dále vývoj na úrovni Evropské unie. Ve druhé kapitole jsou analyzovány základní pojmy lidských práv, jejich vymezení, proměny, odlišnosti, třídění a vlastnosti. Třetí a čtvrtá kapitola pojednává o ochraně a garanci lidských práv v rámci Rady Evropy a Evropské unie. Pro přiblížení některých problematických úskalí dvou soudních institucí je pátá kapitola doplněna o judikaturu Soudního dvora Evropské unie a Evropského soudu pro lidská práva. Podrobně je rozebráno rozhodnutí ve věci *Bosphorus Hava c. Irlande*, *Matthews c. Royaume-Uni*, *Michaud c. France*, které jsou pro další vztah obou systémů důležité. V závěru se pokusím o shrnutí předmětné problematiky s návazností na možný budoucí vývoj a vzájemné vztahy Soudního dvora Evropské unie a Evropského soudu pro lidská práva v souvislosti s přistoupením Evropské unie k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod.

Diplomová práce si klade otázky, které budou v závěru zodpovězeny. Těmito otázkami jsou zejména: proč se Evropská unie začala zabývat ochranou lidských práv, když všechny její členské státy jsou rovněž členy Rady Evropy, která již sama o sobě zajišťuje efektivní ochranu lidských práv, jaká je úroveň ochrany lidských práv v Radě Evropy a Evropské unii, jaké jsou rozdíly v judikatuře ochrany lidských práv obou soudů, jejich příčiny a možnosti, jak jim v budoucnu předcházet, jaký je vztah mezi Soudním dvorem Evropské unie a Evropským soudem pro lidská práva, který z nich bude mít konečné slovo a získá silnější postavení, jaký bude další vztah po přistoupení Evropské unie k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod, jak se změní ochrana základních práv jednotlivce po tomto přistoupení.

Při zpracování diplomové práce jsem v první řadě čerpala z monografie v českém a francouzském jazyce, odborných článků, zakládacích smluv, Listiny základních práv Evropské unie a Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a z pramenů rozhodnutí Soudního dvora Evropské unie a Evropského soudu pro lidská práva.

Tato diplomová práce by mohla sloužit dalším studentům jako základní zdroj informací pro podrobnější zpracování dílčích témat spojených s ochranou lidských práv.

Plzeň, březen 2014

1 HISTORICKÝ EXKURZ

Lidská práva jsou vynálezem Evropy, individualistické západní filozofie. Dodržování lidských práv značně závisí na úrovni ekonomického a sociálního rozvoje dotčených zemí. Pro rozkvět lidských práv a základních svobod je nezbytné příznivé prostředí. Tato práva byla jako taková nejdříve uznána v Evropě a následně rozšířena do celého světa.¹

Ačkoli v antice (řecké i římské) pojem lidských práv nenalzáme, můžeme se zde setkat s myšlenkovými proudy, které jsou pro vývoj lidských práv významné. Sofisté přicházejí s myšlenkou, dle které stojí přirozené právo nad pozitivním zákonem. Triádu práv - isonomia (rovnost před právem), isogoria (rovná svoboda projevu) a isotimia (stejný respekt ke všem) mohli využívat jen svobodní občané, neboť pouze občané polis měli práva. I Aristoteles odůvodňoval otroctví přirozenou nerovností mezi lidmi. Až stoikové jako byl např. Zénon z Kitia, považovali lidi za rovnoprávné a stejně rozumem nadané bytosti, které jsou schopné činit svobodná rozhodnutí.²

Problematika lidských práv jako práv přirozených se tedy objevuje již za řeckých myslitelů Platóna a Aristotela. Později nastupují přirozenoprávní školy, které vycházely z předpokladu existence nepsaného a neměnného práva, jehož původ byl spojován buď s Bohem a božským zjevením, nebo s přirozeností lidského rozumu.³

Filozofické základy lidských práv pocházejí z období osvícenství a jsou spojené s racionalistickou doktrínou přirozeného práva, včetně teorie společenské smlouvy (John Locke, Thomas Paine, Jean-Jacques Rousseau). Tyto teorie byly ideovými základy Velké francouzské revoluce a Americké revoluce, které se odehrály v 18. století. Zdůvodnily přirozená práva lidské bytosti jako právo na život, svobodu, majetek, bezpečnost, štěstí atd.⁴

Svůj odraz našla lidská práva v Deklaraci práv člověka a občana a Prohlášení nezávislosti USA. Tato práva jsou vrozená a vyplývají z lidské přirozenosti. Stát

---

¹ OBERDORFF, Henri. *Droits de l'homme et libertés fondamentales*. 3e éd. Paris: Lextenso éditions, 2011. str. 28 - 41

² CROUZATIER, J.M.; BARTHE-GAY, C. *La protection internationale des droits humains*. [online]. Université Toulouse 1 Capitole, 2012 [cit. 5. května 2012]. Dostupné na: <http://www.unjf.fr/>.

³ ADAMOVIČ, Karolína. *Úsvit moderního konstitucionalismu*. 1. vyd. Praha: Havlíček Brain Team, 2007. str. 33

⁴ ŠTURMA, Pavel. *Pojem a teorie lidských práv*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2013. str. 8

je může pouze uznat, nikoli propůjčit či vytvořit. Světské právo je pouze deklaruje.⁵ Můžeme rozlišit několik významných vlivů, které položily základy lidských práv a základních svobod. Jedná se o filozofické školy a různé právní koncepce.⁶

1.1 VLIV FILOZOFICKÝCH ŠKOL

1.1.1 ŠKOLY PŘIROZENÉHO PRÁVA

Škola přirozeného práva ovlivnila koncepci práv a základních svobod. Teorií přirozeného práva je několik a nastupují již za klasických řeckých filozofů. Rozlišujeme školu přirozeného práva objektivního a školu přirozeného práva subjektivního.

Klasické přirozené právo je objektivní jak podle Aristotela, tak podle Svatého Tomáše Akvinského. Podle Aristotela příroda podléhá rozumovému řádu. Svatý Tomáš Akvinský, který myšlenky Aristotela obrací ke křesťanské víře, rozlišuje zjevený božský zákon (lex aeterna), přirozený zákon - to, co lidé chápou rozumem (lex naturalis), a pozitivní právo (lex humana). Lex humana zůstává podřízeno lex naturalis. Svoboda člověka je omezena jeho vlastní přirozeností, stejně jako u zvířat. Existují dva typy přizpůsobení. První jsou ta, která máme společná se zvířaty, vnímáme je hned na začátku, nepředpokládají žádné rozumové uvažování. Druhá jsou ta, která nám jsou vlastní. Proto, aby se mohla provést, předpokládají užití rozumu. Nicméně podle této koncepce lidský rozum nemůže odporovat božskému zákonu.

Moderní přirozené právo je subjektivní. Přirozenost je individuální a zesvětštěná. Pro Viléma z Occamu podstata zákona vyplývá z úmyslných rozhodnutí Boha, císaře nebo jedince. Říká, že svoboda člověka zahrnuje nezávislost jeho vůle ve vztahu k rozumu. Již to není rozum, který vládne vůli, ale je to vůle, která vládne rozumu. Lidská práva tedy již nebudou pouhý boží odraz. Budou se moci zesvětštit a objeví se jako volba uskutečněná na základě vůle lidí.

---

⁵ LINHART, Jan. *Základní lidská práva a svobody a jejich procesní ochrana*. Brno, 2008. Diplomová práce. Masarykova univerzita, právnická fakulta. str. 8

⁶ OBERDORFF, Henri. *Droits de l'homme et libertés fondamentales*. 3e éd. Paris: Lextenso éditions, 2011. str. 56

Tato filosofie přirozeného práva byla převzata v Deklaraci práv člověka a občana z roku 1789, která nevytvořila tato práva a svobody, pouze je uznala jako nezbytná ke štěstí lidí.⁷

1.1.2 TEORIE SPOLEČENSKÉ SMLOUVY A FILOZOFIE OSVÍCENSTVÍ

Existuje určitá relativně úzká vazba mezi moderní teorií přirozeného práva a filozofií společenské smlouvy. Thomas Hobbes ve svém slavném Leviathanu z roku 1651 píše, že lidé, kteří uzavírají společenskou smlouvu nezbytnou pro fungování celé společnosti, se dobrovolně vzdávají své svobody, a to bez omezení ve prospěch své bezpečnosti, kterou jim garantuje suverén. Lidé se vzdají násilí, kterého by mohli použít proti ostatním lidem. Svoboda je omezena ve prospěch bezpečnosti. Naproti tomu John Locke ve svém díle Druhé pojednání o vládě říká, že povinné uzavření společenské smlouvy lépe organizuje život ve společnosti a nevede ke zrušení základních svobod a práv, zejména bezpečnosti a vlastnictví.

John Locke o přirozeném zákonu tvrdil, že uděluje každému nezadatelné právo na život, svobodu a majetek. Zároveň má každý přirozenou povinnost respektovat život, svobodu a majetek druhých. Tato práva jsou nezcizitelná a nikdo není oprávněn dát svůj život nebo svobodu k dispozici jinému. Podle Locka nemá nahradit přirozená práva, ale dát jim přesnost, jasnost a nestrannou vynutitelnost, což v přirozeném stavu chybělo. Přirozená práva zavazují všechny.⁸

Zatímco podle Hobbesa jednotlivci přiznaná přirozená práva měla mít platnost jen v přirozeném, předstátním stavu a suverén musel zajišťovat ochranu a bezpečnost každého před hrozícím stavem *bellum omnium contra omnes*, Locke prohlásil práva za platná a účinná i po uzavření společenské smlouvy, a tudíž uplatnitelná ve vztahu ke státní moci.⁹

Filosofie osvícenství ovlivňuje francouzské revolucionáře a inspiruje sepisovatele Deklarace z roku 1789. Intelektuální prostředí 18. století je stěžejní. Je třeba také připomenout podstatnou roli, kterou zastal Charles Louis Montesquieu ve svém díle *O duchu zákonů* jakožto teoretik dělby moci. Myšlenky, jež zastával Jean-Jacques Rousseau, měly též velký vliv na moderní začátek lidských práv

---

⁷ OBERDORFF, Henri. *Droits de l'homme et libertés fondamentales*. 3e éd. Paris: Lextenso éditions, 2011. str. 41 - 58

⁸ ADAMOVÁ, Karolína. *Úsvit moderního konstitucionalismu*. 1. vyd. Praha: Havlíček Brain Team, 2007. str. 33

⁹ Komentář k Usnesení o vyhlášení Listiny základních práv a svobod (2/1993 Sb.). In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 25.11.2013].

a svobod, zejména jeho dílo O společenské smlouvě (1762). Pro Rousseaua je také uzavření společenské smlouvy nutností pro založení společnosti. Pokud je člověk svobodný v přirozeném stavu, pak organizace společnosti vyžaduje společenskou smlouvu, aby byly kolektivní moc a individuální svoboda uvedeny v soulad. Toto sladění je samo o sobě možné pouze vyjádřením obecné vůle.

1.2 VLIV PRÁVNÍ KONCEPCE

Jedním z významných směrů byl pozitivismus. Podle této doktríny pravidla, která určují správnost našeho chování, vychází buď pouze z vůle vládnoucích, nebo z vůle občanů utvořením určitého konsensu.¹⁰

1.2.1 PRÁVNÍ POZITIVISMUS

Podle tohoto přístupu, jehož představitelem je Hans Kelsen, přirozené právo neexistuje, lidská práva mohou být pouze v souladu s občanskými svobodami přijatými orgány veřejné moci cestou účinných zákonů v daném státě. Otázky původu norem a jejich podstaty nejsou až tak důležité. Stačí, aby byly platně začleněny adekvátními procedurami do pozitivního právního řádu. Zde si ale můžeme lehce všimnout rizik, která takový přístup přináší. Zákony mohou de facto porušovat svobody za podmínky, že mají formu zákona.

1.2.2 SOCIOLOGICKÝ POZITIVISMUS

Tento přístup považuje právo za spontánní produkt kolektivního vědomí, tedy za pouhý produkt sociálního determinismu. Podle Léona Duguita je právo především psychologickým výtvozem společnosti. Tato práva nejsou ani přirozená, ani pozitivní, jsou pouhými požadavky, které mají být brány v úvahu pozitivním právem.¹¹

1.3 ROZVOJ LIDSKÝCH PRÁV PO II. SVĚTOVÉ VÁLCE

Zavedení ochranného systému lidských práv na mezinárodním poli představuje opravdovou revoluci nejen z morálního hlediska, ale především v rámci mezinárodního práva jako takového. Není to tak dlouho, co k této revoluci došlo.

---

¹⁰ OBERDORFF, Henri. *Droits de l'homme et libertés fondamentales*. 3e éd. Paris: Lextenso éditions, 2011. str. 59 - 63

¹¹ OBERDORFF, Henri. *Droits de l'homme et libertés fondamentales*. 3e éd. Paris: Lextenso éditions, 2011. str. 64-66

Objevuje se po druhé světové válce jako reakce na zločiny hitlerovského Německa s přijetím univerzální úpravy lidských práv v mezinárodních deklaracích a úmluvách, které obsahují hlavně povinnosti pro státy, jež k nim přistoupily. Je třeba si zároveň uvědomit, že to jsou státy, které určují význam mezinárodních norem, neboť jsou jejich autory. Pouhé uznání lidských práv ovšem nestačí. Pro efektivní ochranu je nutné ještě zavést určité mechanismy, které budou dohlížet nad tím, zda státy dodržují své závazky, a také stanovit postup v případě, že státy své povinnosti porušují.

Od roku 1945 byla ochrana lidských práv zařazena jako jeden z cílů Spojených národů do Charty OSN.¹² Ta potvrdila, že jedním z pilířů budoucí existence lidstva je kromě zachování míru také ochrana lidských práv. Vzniká nové odvětví mezinárodního práva - mezinárodní právo lidských práv. Poprvé v historii je také upravena mezinárodní spolupráce v oblasti lidských práv. Charta OSN stanovila Valnému shromáždění, Hospodářské a sociální radě a dalším orgánům konkrétní odpovědnost za lidská práva a uložila ustavení Komise pro lidská práva, které bylo uloženo připravit „mezinárodní ústavu lidských práv“.¹³ Všeobecná deklarace lidských práv je prvním mezinárodním instrumentem obecné povahy vyhlášující ucelený katalog práv přiznaných každému jednotlivci. Není mezinárodní smlouvou, byla přijata 10. 12. 1948 ve formě rezoluce Valného shromáždění OSN, jež má pouze doporučující povahu, aby státy převedly práva v ní obsažená do svých právních řádů. Její význam spočívající ve formulaci standardů lidských práv, které jsou univerzální, je ale nesporný. Stala se inspirací pro novější právně závazné mezinárodní instrumenty, a to i přesto, že zcela postrádá kontrolní mechanismy, jež se vytvořily až později.¹⁴

Právně závazné jsou až Mezinárodní pakt o občanských a politických právech a Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech z roku 1966, které vstoupily v platnost v roce 1976.¹⁵ Společně s Všeobecnou deklarací lidských práv vytváří mezinárodní ústavu lidských práv.

Po skončení II. světové války uzavřelo 10 evropských států smlouvu o zřízení Rady Evropy (dále jen „RE“), z jejíhož podnětu došlo k přijetí Úmluvy o ochraně

---

¹² ŠTURMA, Pavel. *Pojem a teorie lidských práv*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2013. str. 9

¹³ Klimeš, Alexander. *Renesance lidských práv*. 1. vyd. Praha: Komenium Praha, 1990. str. 14-15

¹⁴ ŠTURMA, Pavel. *Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv*. 2. dopl. vyd. Praha: C. H. BECK, 2003. str. 5-6

¹⁵ LINHART, Jan. *Základní lidská práva a svobody a jejich procesní ochrana*. Brno, 2008. Diplomová práce. Masarykova univerzita, právnická fakulta. str. 10

lidských práv a základních svobod (dále jen „EÚLP“) v roce 1950.¹⁶ Úmluva zavedla vlastní katalog lidských práv a individuální stížnost jednotlivce u Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“). V oblasti hospodářských a sociálních práv byla přijata Evropská sociální charta z roku 1961.¹⁷

K určitému přerušení v univerzálním vývoji lidských práv došlo v době, kdy rozpor mezi liberalismem a marxismem mezi roky 1945 až 1990 představoval překážku, kdy evropský vývoj ochrany lidských práv probíhal bez účasti socialistických zemí. Liberální západní koncepce upřednostňovala občanská a politická práva, která měla chránit jedince před zásahy státu a politické moci, byla založena na nutnosti pluralismu a na politické a právní kontrole veřejné moci. Takováto koncepce byla kritizována marxismem z důvodu abstraktní a formální povahy takto uznaných práv. Marxismus totiž stanoví, že práva člověka závisí na socioekonomických podmínkách rozvoje. Tento člověk je umístěn v sociálním kolektivu, ke kterému náleží. Jedinec je agentem kolektivního projektu, do kterého se musí začlenit. Práva hospodářská a sociální jsou důležitější než práva občanská a politická.¹⁸

Od let 1989 - 1990 v souvislosti s pádem železné opony se mezi západní a východní Evropou individualistická a univerzální koncepce lidských práv rozšiřuje ještě více. Původní evropské komunistické státy se postupně staly členy RE a přistoupily k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod. Mnoho z nich jsou dnes také členy Evropské unie (dále jen „EU“). Jsme svědky europeizace těchto práv.¹⁹ V současné době v rámci evropského regionu tedy koexistují dva subsystémy úpravy lidských práv, a sice z jedné strany na úrovni Rady Evropy a z druhé strany na úrovni Evropské unie.²⁰

---

¹⁶ Klimeš, Alexander. *Renesance lidských práv*. 1. vyd. Praha: Komenium Praha, 1990. str. 15 - 17

¹⁷ LINHART, Jan. *Základní lidská práva a svobody a jejich procesní ochrana*. Brno, 2008. Diplomová práce. Masarykova univerzita, právnická fakulta. str. 10

¹⁸ CROUZATIER, J.M.; BARTHE-GAY, C. *La protection internationale des droits humains*. [online]. Université Toulouse 1 Capitole, 2012 [cit. 5. května 2012]. Dostupné na: <http://www.unjf.fr/>.

¹⁹ OBERDORFF, Henri. *Droits de l'homme et libertés fondamentales*. 3e éd. Paris: Lextenso éditions, 2011. str. 24

²⁰ ŠIŠKOVÁ, Naděžda. *Evropská unijní ochrana lidských práv*. 1. vyd. Praha: LINDE, 2001. str. 9

1.4 VÝVOJ LIDSKÝCH PRÁV V EVROPSKÉ UNII

Ochrana lidských práv vůbec nebyla předvídána tvůrci zřizovacích smluv. Jednak se mělo za to, že se o lidská práva postará Rada Evropy, a jednak se věřilo, že proces ekonomické integrace nepřesáhne hospodářský rozměr.²¹

V roce 1976 byla Komisí předložena Evropskému parlamentu zpráva, ve které se uvádí, že lepší úroveň ochrany práv jednotlivců bude zabezpečena Evropským soudním dvorem (dále jen „ESD“) prostřednictvím doktríny obecných zásad právních, které jsou společné právním řádům členských států.

Zároveň Komise vyzvala k přijetí společné deklarace tří institucí. K jejímu podpisu došlo roku 1977, kdy byla přijata Evropským parlamentem, Radou a Komisí Společná deklarace základních práv. Tím tyto instituce potvrdily jejich oddanost lidským právům a zavázaly se respektovat tato práva při výkonu svých pravomocí. Emilio Colombo, tehdejší předseda Evropského parlamentu, prohlásil, že tato Deklarace představuje pouze první fázi, která předchází kodexu či chartě.

V roce 1984 Evropský parlament vypracoval návrh Evropské ústavy včetně katalogu lidských práv. Ovšem nesetkal se s politickou podporou.²²

V roce 1989 došlo k přijetí Deklarace základních práv a svobod Evropským parlamentem. Tato deklarace byla později zahrnuta do Rezoluce ohledně návrhu Ústavy Evropské unie z roku 1994.²³

Tyto iniciativy Evropského parlamentu nevedly k přijetí nástrojů ochrany lidských práv, zato připravily půdu pro náležitou úpravu. Jejich odraz můžeme spatřovat v závěrech Mezivládní konference v Nice (2000) a v přijetí Listiny základních lidských práv EU (dále jen „Listina“) jakožto uceleného katalogu lidských práv.²⁴ Listina se v modifikované podobě stala právně závazným dokumentem na základě odkazu v čl. 6 Lisabonské smlouvy, která byla schválena členskými státy v roce 2007, ale účinná až od 1. prosince 2009.²⁵

Tímto okamžikem můžeme mluvit o začátcích zrodu samostatného a koherentního systému lidských práv v rámci Evropské unie.

---

²¹ ŠIŠKOVÁ, Naděžda. *Dimenze ochrany lidských práv*. 2. vyd. Praha: LINDE, 2008. str. 37

²² ŠIŠKOVÁ, Naděžda. *Evropská unijní ochrana lidských práv*. 1. vyd. Praha: LINDE, 2001. str. 7-8

²³ ŠIŠKOVÁ, Naděžda. *Dimenze ochrany lidských práv*. 2. vyd. Praha: LINDE, 2008. str. 39

²⁴ ŠIŠKOVÁ, Naděžda. *Evropská unijní ochrana lidských práv*. 1. vyd. Praha: LINDE, 2001. str. 9

²⁵ ŠTURMA, Pavel. *Pojem a teorie lidských práv*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2013. str. 8

Je třeba zdůraznit významnou judikaturu ESD, obsahující jak první poukaz na lidská práva (Rozhodnutí ESD č. 7/56 a 3-7/57 ve věci Algera a spol.), tak i detailní rozpracování doktríny základních práv.²⁶

1.5 GENERACE LIDSKÝCH PRÁV

Obsah lidských práv se měnil podle historických období a závisel na tehdejším politickém kontextu. Z historického pohledu následovaly tři generace lidských práv.

Starší teorie zdůrazňovaly tři generace lidských práv. V současné době je ale dělení lidských práv na občanská a politická (*1. generace*), hospodářsko-sociální (*2. generace*) a kolektivní práva (*3. generace*) považované za překonané.

Podle moderního přístupu Vídeňské konference (1993) jsou všechna lidská práva univerzální, nedělitelná a vzájemně podmíněná a propojená. Stát má povinnost lidská práva respektovat (tzn. zdržet se zásahů do práv jednotlivců), naplňovat (tzn. přijmout pozitivní opatření k zajištění realizace práv) a chránit, a to bez rozlišení generací.²⁷ Podle Frédérica Sudra číslování lidských práv navozuje dojem, že práva nižší generace jsou již dosažena a že patří k jiné době, s čímž nelze souhlasit.²⁸ Proto je teorie generací lidských práv některými autory striktně a rázně odmítána.

Nicméně toto dělení lidských práv jsem níže uvedla nejen proto, že má význam pro třídění práv a celkové zpřehlednění, ale také abych nastínila jejich historický vývoj.

Přístup ke členění lidských práv na generaci ve vědě zatím není jednotný.²⁹ Někteří mají za to, že existuje ještě čtvrtá generace práv nově se utvářejících a spojených s rozvojem technologického pokroku v oblastech informatiky, elektronických komunikací, medicíny a biologie.³⁰

---

²⁶ ŠIŠKOVÁ, Naděžda. *Dimenze ochrany lidských práv*. 2. vyd. Praha: LINDE, 2008. str. 36 - 40

²⁷ ŠTURMA, Pavel. *Pojem a teorie lidských práv*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2013. str. 13-14

²⁸ SUDRE, Frédéric. *Mezinárodní a Evropské právo lidských práv*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita Brno, 1997. str. 136

²⁹ ŠIŠKOVÁ, Naděžda. *Dimenze ochrany lidských práv*. 2. vyd. Praha: LINDE, 2008. str. 20

³⁰ OBERDORFF, Henri. *Droits de l'homme et libertés fondamentales*. 3e éd. Paris: Lextenso éditions, 2011. str. 51

Tabulka č. 1 – *Generace lidských práv*

	První generace LP	Druhá generace LP	Třetí generace LP
Období	Revoluce 18. století v Evropě a Americe	Hospodářský převrat 19. a 20. století	Dekolonizace (polovina 20. století)
Politický kontext	Liberální	Socialistický	Socializační
Subjekty LP	Jedinci nebo člen skupiny	Společenská, politická, ekonomická skupina	Kolektivní dimenze
Obsah	Práva občanská a politická (dědictví přirozeného práva, práva nepromlčitelná a nezadatelná).	Hospodářská a sociální práva	„Lidská“ práva (společné dědictví lidstva, životní prostředí, právo lidí disponovat jimi samými,...)
Role státu	Neutrální politická moc, zavedení postupu garance práv.	Pozitivní činnost státu, zavedení postupů směřujících k efektivnímu výkonu práv.	Součinnost všech aktérů společnosti.

Zdroj³¹

1.5.1 PRVNÍ GENERACE LIDSKÝCH PRÁV

První generace lidských práv se objevuje v Evropě a Severní Americe v 18. století v liberálním kontextu. Původní britské kolonie osídlující Ameriku po dosažení jejich nezávislosti zapisují do svých ústav práva, jež považují za základní pro každého jedince. Francouzští revolucionáři nezůstávají pozadu a v roce 1789 přijímají Deklaraci práv člověka a občana. Koncepce, která dominuje v těchto textech, má kořeny v přirozeném právu. Stanoví, že existují práva, která jsou vlastní lidské přirozenosti a která jsou současně nepromlčitelná a nezadatelná. Jedná se o práva občanská a politická, jako právo na život, svobodu a bezpečnost, důstojnost, rovnost před zákonem, svoboda vyznání, právo účastnit se veřejného rozhodování atd. Tato práva jsou přiznána jedincům, aby mohli vykonávat svobodnou vůli a zároveň chránit svou autonomii vůči moci. Tyto svobody vyjádřené v tomto období jsou vázány na liberální koncepci společnosti a politické moci. Společnost je zde pro jedince a nikoli naopak. Jedinec disponuje

³¹ CROUZATIER, J.M.; BARTHE-GAY, C. La protection internationale des droits humains. [online]. Université Toulouse 1 Capitole, 2012 [cit. 5. května 2012]. Dostupné na: <http://www.unjf.fr/>.

určitou autonomní sférou, kterou je třeba chránit proti vždy možným zásahům moci.

1.5.2 DRUHÁ GENERACE LIDSKÝCH PRÁV

V 19. a 20. století se vyvíjí pod vlivem socialistických doktrín liberální koncepce lidských práv. Druhá generace lidských práv věnuje více pozornosti právům kolektivním, která jsou vykonávána skupinami jako právo se shromažďovat a sdružovat. Jedná se o práva hospodářská, sociální a kulturní, jakož i právo na vzdělání, na zdraví, na sociální zabezpečení, právo na práci a stávku. Zatímco liberální koncepce stanovila požadavek, aby se veřejná moc zdržela zasahování do výkonu svobod, nový kontext předpokládá činnost státu, který má zasahovat, aby všem zajistil efektivní výkon přiznaných práv.

1.5.3 TŘETÍ GENERACE LIDSKÝCH PRÁV

Třetí generace lidských práv přímo vyplývá z dekolonizace. Objevuje se v 60. letech 20. století a klade důraz na práva solidarity, jejichž realizace předpokládá součinnost všech aktérů společnosti. Jedná se o právo lidí disponovat jimi samými a právo na zdravé životní prostředí, na zdraví, bezpečnost, bydlení, na trvalý rozvoj, na informace, na společné dědictví lidstva, právo na mír. Tato třetí generace se váže na druhou generaci svou kolektivní dimenzí. Tato práva jsou neoddělitelná, protože jsou nedělitelná a vzájemně závislá.³²

---

³² CROUZATIER, J.M.; BARTHE-GAY, C. La protection internationale des droits humains. [online]. Université Toulouse 1 Capitole, 2012 [cit. 5. května 2012]. Dostupné na: <http://www.unjf.fr/>.

2 LIDSKÁ PRÁVA A JEJICH VYMEZENÍ

Lidská práva vytváří jeden z hlavních základů demokratických společností. Představují právní dědictví společné lidstvu, neboť se jedná o hodnoty univerzálně uznávané ve světě. Jsou obsažena v základních textech, jež tvoří ústavy států, a zároveň jednou z podmínek pro to, aby se stát mohl stát členem EU nebo RE.³³

2.1 MEZINÁRODNÍ PRÁVO LIDSKÝCH PRÁV A JEHO PROMĚNY

Mezinárodní právo lidských práv Frédéric Sudre definuje jako soubor norem mezinárodního práva, které jednotlivcům na nediskriminačním základě přiznávají práva a oprávnění zajišťující svobodu a důstojnost člověka a požívají institucionálních záruk. Podle Reného Cassina, jednoho z tvůrců Všeobecné deklarace lidských práv, jde o zvláštní odvětví společenských věd, jehož předmětem je studium vztahů mezi lidmi z hlediska lidské důstojnosti a jež vymezuje práva a oprávnění, která ve svém celku jsou nezbytná pro rozvoj osobnosti každé lidské bytosti.³⁴

Je třeba upozornit na proměny, ke kterým došlo v oblasti lidských práv a jejich ochrany. Přičemž tento proces i nadále pokračuje. Vývoj mezinárodní úpravy lidských práv je takový, že stále více klade důraz na práva jednotlivce. Tak se původní mezinárodní právo jako čistě mezistátní normativní systém změnilo v systém, v němž se intenzivněji prosazují též nestátní aktéři.³⁵

V klasickém tradičním mezinárodním právu představuje jednotlivce pouhého destinatáře výhod, zatímco v systému ochrany lidských práv je mu postupným vývojem přiznána mezinárodněprávní subjektivita, aby mohl sám hájit svá práva před příslušnými orgány. Proto je procesní zabezpečení vymahatelnosti těchto práv zakotvených v mezinárodních instrumentech (smlouvách, úmluvách) stěžejní podmínkou efektivního fungování ochrany lidských práv.³⁶

---

³³ OBERDORFF, Henri. *Droits de l'homme et libertés fondamentales*. 3e éd. Paris: Lextenso éditions, 2011. str. 17- 41

³⁴ SUDRE, Frédéric. *Mezinárodní a Evropské právo lidských práv*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita Brno, 1997. str. 13-16

³⁵ ŠTURMA, Pavel. *Proměny mezinárodního práva a jeho nauky: vybrané koncepty*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2010. str. 114

³⁶ ČERNÁ, Dagmar. *Standard lidských práv v Evropě*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2009. str. 5

2.2 VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ

Následující podkapitoly uvádí definice jednotlivých termínů. Půjde o rozlišení mezi lidskými a základními právy, lidskými a občanskými právy a pojmy právo a svoboda.

2.2.1 LIDSKÁ PRÁVA A ZÁKLADNÍ PRÁVA

Pojem lidská práva je nejrozšířenější. Používá se v různých vědních oborech, a to nejen v teorii mezinárodního práva a právní terminologii, ale i filozofické či politologické. Tento pojem tedy není omezen pouze na pozitivně právní úpravu.³⁷

Lidská práva bychom mohli definovat jako práva a oprávnění jednotlivce, která zajišťují svobodu a důstojnost člověka a požívají institucionálních záruk. Jsou to ta práva, jež zásadně náleží každému člověku bez ohledu na jeho národnost, rasu, barvu pleti, náboženství, politické nebo jiné přesvědčení, sociální původ, vzdělání, majetkové poměry, společenské postavení atd. Lidská práva vyplývají ze samotné podstaty jednotlivce - lidské bytosti, které jsou tato práva a oprávnění vlastní od počátku její existence. Jedná se o univerzální statky, přesahující dimenzi státních útvarů, mezistátních seskupení, ústav a mezinárodněprávních instrumentů. Pojem lidských práv je extenzivnější nežli pojem základních práv.

Základní práva se používají ve dvojím významu. Za prvé jako tvrdé jádro lidských práv - klasické svobody, jež jsou vlastní samotné důstojnosti člověka, za druhé podle pramenů jejich zakotvení - ústavně zaručená práva a svobody,³⁸ obsahující základní hodnotová kritéria pro vymezení vztahu mezi jednotlivcem a státem,³⁹ či lidská práva a svobody zakotvená v mezinárodních smlouvách.⁴⁰ Tímto zakotvením však základní práva zůstávají nadále právy přirozenými a mají charakter nadpozitivních práv, neboť stojí nad všemi zákonnými zásadami, normami a existují nezávisle na nich. Tato práva považujeme za nejvyšší principy právního řádu vůbec.

---

³⁷ ŠTURMA, Pavel. *Vztah Evropské úmluvy o lidských právech a evropského práva*. [online]. [cit. 26.03.2013]. Dostupné z: <http://cak.cz/files/283/VztahEvropskeUmluvyEvropskehoPrava.rtf>

³⁸ ŠIŠKOVÁ, Naděžda. *Dimenze ochrany lidských práv*. 2. vyd. Praha: LINDE, 2008. str. 16-17

³⁹ GRYGAR, Jiří. *Ochrana základních práv v Evropské unii*. 1. vyd. Praha: IFEC, 2001. str. 13

⁴⁰ ŠIŠKOVÁ, Naděžda. *Dimenze ochrany lidských práv*. 2. vyd. Praha: LINDE, 2008. str. 16-17

Georg Jellinek, německý právník, státopěvec a představitel právního pozitivismu, dělí základní práva vzhledem k mocenské pozici státu následujícím způsobem. Za prvé uvádí *status negativus*, který představuje práva, jimiž se jednotlivec chrání proti zásahu státní moci. Např. se jedná o ochranu osobnosti, důstojnosti a svobody, nedotknutelnost obydlí.

Za druhé *status pozitivus* obsahuje nárok na určitou svobodu či právo uskutečňované pomocí státu, tzn. nárok na plnění ze strany státu, např. právo na vzdělání či sociální dávky.⁴¹ Stát je povinen svou činností určitě právo zabezpečit, poskytnout mu ochranu, nepostačí jen, aby se zdržel zasahování do statusu jednotlivce.⁴²

Za třetí *status activus* zahrnuje základní práva, jež obsahují participaci občanů na fungování státu jako např. volební právo.⁴³

Za čtvrté *status subiectionis* zdůrazňuje povinnost určitých plnění vůči státu. Poslední *status relativus* určuje, jak má státní moc přistupovat k jednotlivcům. Příkladem je rovnost či nediskriminace.⁴⁴

Odlišování lidských a základních práv je typické pro německou právní vědu, nikoliv univerzálně. Jiné právní řády používají vlastní terminologii. Například ve francouzské terminologii se můžeme setkat s pojmy veřejné či základní svobody.⁴⁵

Pojem základní práva jako první na komunitární úrovni použil Evropský soudní dvůr, který se inspiroval právě německou ústavní koncepcí základních práv. Později se tento pojem dostal do smluvních instrumentů EU.⁴⁶

Z terminologického hlediska bylo zajímavé nahrazení termínu „práva člověka“ (Rights of Man/Droits de l'homme) termínem „práva lidská“ (Human Rights/Droits humains) ve Všeobecné deklaraci lidských práv. Měla se tím vyjádřit rovnost obou pohlaví tak, aby to odpovídalo tomuto pojmu ve všech jazycích.⁴⁷ Tyto výrazy jsou dnes používány bez rozdílu. Odkazují na dvě odlišné

---

⁴¹ GRYGAR, Jiří. *Ochrana základních práv v Evropské unii*. 1. vyd. Praha: IFEC, 2001. str. 13- 14

⁴² PAVLÍČEK, Václav a kolektiv. *Ústavní právo a státopěva, II. díl. Ústavní právo České republiky*. 1. úplné vyd. Praha: Leges, 2011. str. 476

⁴³ GRYGAR, Jiří. *Ochrana základních práv v Evropské unii*. 1. vyd. Praha: IFEC, 2001. str. 13

⁴⁴ LINHART, Jan. *Základní lidská práva a svobody a jejich procesní ochrana*. Brno, 2008. str. 32
Diplomová práce. Masarykova univerzita, právnická fakulta.

⁴⁵ ŠTURMA, Pavel. *Pojem a teorie lidských práv*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2013. str. 20

⁴⁶ ŠTURMA, Pavel. *Vztah Evropské úmluvy o lidských právech a evropského práva*. [online]. [cit. 26.03.2013]. Dostupné z: <http://cak.cz/files/283/VztahEvropskeUmluvyEvropskehoPrava.rtf>

⁴⁷ PAVLÍČEK, Václav a kolektiv. *Ústavní právo a státopěva, II. díl. Ústavní právo České republiky*. 1. úplné vyd. Praha: Leges, 2011. str. 481

tradice. První, jež byla zavedena Francouzskou revolucí, hovoří o „droits de l'homme“. Klade důraz na občana, kterého vnímá individuálně a abstraktně. Druhá tradice anglo - americká zachází s výrazem „human rights“ a jednotlivce pokládá především za člena určitého společenství, který z tohoto titulu požívá nezcizitelných práv.⁴⁸

2.2.2 ODLIŠNOST MEZI LIDSKÝMI A OBČANSKÝMI PRÁVY

Kritériem pro rozlišení mezi lidskými a občanskými právy bude to, zda dochází k vazbě oprávnění na stát. Lidská práva jsou práva všech lidí bez ohledu na stát, ve kterém žijí. Občanská práva jsou ta práva a svobody, která vyplývají ze statusu člověka jako občana určitého státu.⁴⁹

2.2.3 PRÁVO A SVOBODA

Dále rozlišujeme subjektivní oprávnění podle jejich obsahu na práva a svobody.

Právo odkazuje na soubor pravidel, která jsou ukládána v daný okamžik určitému společenství. Právem je to, co je v souladu s pravidlem, co je dovoleno v lidském společenství.⁵⁰

Svobodou se rozumí sféra autonomie člověka, do které nemá nikdo právo zasahovat, leda na základě zákona a v ústavních limitech. Svoboda jedněch končí tam, kde začíná svoboda druhých.⁵¹ Svobody představují část lidských práv, u kterých je kladen důraz na poskytování záruk a garancí ze strany státu, tzn., že jejich přiznání a úprava státem byly zasazeny do platného práva. U svobod se zdůrazňuje možnost individuální volby bez vymezení konkrétního výsledku, projevuje se pravomocí konat či nekonat. Všechny svobody jsou veřejné a jsou spojeny se zaručením autonomních prostorů, kam nebude veřejná moc zasahovat.⁵²

---

⁴⁸ CROUZATIER, J.M.; BARTHE-GAY, C. La protection internationale des droits humains. [online]. Université Toulouse 1 Capitole, 2012 [cit. 5. května 2012]. Dostupné na: <http://www.unjf.fr/>.

⁴⁹ ŠIŠKOVÁ, Naděžda. *Dimenze ochrany lidských práv*. 2. vyd. Praha: LINDE, 2008. str. 16-17

⁵⁰ OBERDORFF, Henri. *Droits de l'homme et libertés fondamentales*. 3e éd. Paris: Lextenso éditions, 2011. str. 44

⁵¹ PAVLÍČEK, Václav a kolektiv. *Ústavní právo a státověda, II. díl. Ústavní právo České republiky*. 1. úplné vyd. Praha: Leges, 2011. str. 478

⁵² ŠIŠKOVÁ, Naděžda. *Dimenze ochrany lidských práv*. 2. vyd. Praha: LINDE, 2008. str. 18

2.3 TŘÍDĚNÍ LIDSKÝCH PRÁV

Podle nejrozšířenějšího třídění lidských a občanských práv, které můžeme považovat za formální a pomocné, rozlišujeme:

- **osobní práva a svobody** (např. právo na život, osobní nedotknutelnost, nedotknutelnost obydlí a dopravovaných zpráv, svoboda pobytu, svoboda vyznání a právo soukromého vlastnictví),
- **politická práva a svobody** (např. svoboda slova, tisku, šíření zpráv, svoboda shromažďovací a spolčovací, volební právo),
- **sociální, hospodářská a kulturní práva** (zejm. právo na práci, právo na odborové organizování, právo na nemocenské a sociální zabezpečení, právo na vzdělání, právo na ochranu zdraví).⁵³

První a druhou skupinu práv lze v zásadě zaručit všem ve stejné kvalitě, kdežto třetí závisí na hospodářských a společenských možnostech daného státu.

Jiří Boguszak považuje osobní a politická práva za absolutní subjektivní práva veřejnoprávního charakteru. Stát a ostatní subjekty mají pouze povinnost nerušit jejich výkon (*non facere*). Naproti tomu sociální práva mají charakter relativních subjektivních práv veřejnoprávní povahy. Odpovídá jim povinnost něco dát (*dare*) či něco vykonat (*facere*). Od osobních a politických práv se také liší způsobem ochrany. Normy zakotvující osobní a politická práva např. obsažené v Listině základních práv a svobod nebo v Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „EÚLP“) jsou přímo aplikovatelné. Každý se jich může domáhat přímo bez ohledu na zákony, které je provádějí. Naopak normy zakotvující sociální práva nejsou přímo aplikovatelné, je možné se jich dovolat jen v mezích zákonů, které je provádějí.⁵⁴

Lidská práva rozlišujeme také podle toho, zda je jednotlivec uplatňuje samostatně, pak mluvíme o individuálních právech, nebo společně s jinými osobami, což je případ práv kolektivních. Vedle toho ještě existují práva skupinová, k jejichž realizaci je přímo oprávněna skupina. Jedná se především o práva menšin.⁵⁵

---

⁵³ CHARVÁTOVÁ, Žaneta. *Ochrana lidských práv v právu EU*. Brno, 2011. str. 9 Bakalářská. Masarykova univerzita, právnická fakulta.

⁵⁴ LINHART, Jan. *Základní lidská práva a svobody a jejich procesní ochrana*. Brno, 2008. str. 15 - 19 Diplomová práce. Masarykova univerzita, právnická fakulta.

⁵⁵ ŠÍŠKOVÁ, Naděžda. *Dimenze ochrany lidských práv*. 2. vyd. Praha: LINDE, 2008. str. 19

2.4 VLASTNOSTI LIDSKÝCH PRÁV

Mezi vlastnosti lidských práv patří nezadatelnost, nezcizitelnost, nezrušitelnost a nepromlčitelnost.⁵⁶

Nezadatelnost znamená, že je nikdo nemůže nikomu jinému zadat, postoupit, dát do zástavy. Jde o ústavní zákaz jakéhokoliv subjektivního předání těchto práv jiné osobě.

Nezcizitelnost spočívá v tom, že subjekt práva ho nemůže převést na druhého nebo se práva zřeknout.

Podstatou **nepromlčitelnosti** je skutečnost, že právo nezaniká jeho nevyužitím v určité lhůtě. Jeho nositel o něj nemůže přijít nečinností a veřejná moc se na to nemůže odvolat.

Nezrušitelnost se má na mysli, že státní moc je může pouze uznat, nemůže je zrušit a prohlásit za neplatné.⁵⁷

2.4.1 UNIVERZALISMUS

Lidská práva jsou univerzálním statkem, vycházejí z univerzální identity lidské bytosti. Jsou založena na zásadě rovnosti všech lidských bytostí.⁵⁸ Podle zásady univerzality mají státy povinnost respektovat lidská práva všech jednotlivců bez rozdílu, ať je jejich státní příslušnost jakákoli či se nachází na území kteréhokoli státu, přičemž tuto povinnost mají všechny státy.⁵⁹ Platí bez ohledu na hranice jurisdikcí států nebo jejich uznání ze strany státní moci. Z toho vyplývá, že nepotřebují získat formu platného práva, přestože se tak často děje.⁶⁰ Prakticky všechny státy světa jsou dnes členy Organizace spojených národů (dále jen „OSN“) zavázány Chartou OSN spolupracovat s cílem podporovat a zachovávat úctu k lidským právům a základním svobodám pro všechny bez rozdílu.⁶¹

Pro některé státy a regionální organizace jako je RE či EU, představuje univerzální katalog lidských práv pouze minimální závazky, nad jejichž rámec zaručují vyšší standardy lidských práv. Ovšem některé státy mají problém zajistit

⁵⁶ ŠIŠKOVÁ, Naděžda. *Dimenze ochrany lidských práv*. 2. vyd. Praha: LINDE, 2008. str. 16

⁵⁷ LINHART, Jan. *Základní lidská práva a svobody a jejich procesní ochrana*. Brno, 2008. str. 23-24. Diplomová práce. Masarykova univerzita, právnická fakulta.

⁵⁸ GRYGAR, Jiří. *Ochrana základních práv v Evropské unii*. 1. vyd. Praha: IFEC, 2001. str. 12

⁵⁹ ČERNÁ, Dagmar. *Standard lidských práv v Evropě*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2009. str. 6

⁶⁰ LINHART, Jan. *Základní lidská práva a svobody a jejich procesní ochrana*. Brno, 2008. str. 15. Diplomová práce. Masarykova univerzita, právnická fakulta.

⁶¹ ŠTURMA, Pavel. *Pojem a teorie lidských práv*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2013. str. 11

i minimální standard, což přirozeně může vést k tomu, že odmítají ratifikovat některé mnohostranné smlouvy o lidských právech, nebo uplatní výhradu k určitým ustanovením, anebo nerespektují lidskoprávní závazky vůbec. Otázka univerzality zůstává spornou. Jsou tato práva opravdu plně univerzální? Bohužel ne všechny státy tato práva dodržují. V takovém případě se uplatnění zásady v praxi oslabuje. Proti univerzalismu dokonce vystupují i některé relativistické či kritické teorie. Ty spojují obsah lidských práv s historickými a kulturními tradicemi v jednotlivých zemích, neboť pokroku v oblasti lidských práv bylo nejdříve dosahováno v západních státech, a to postupně s vývojem společenských, hospodářských a politických podmínek. Podle těchto teorií lidská práva nemohou být aplikována stejně vůči státům, ve kterých těchto podmínek nebylo dosud dosaženo a kde se setkáváme s různými kulturními a historickými tradicemi včetně odlišného chápání lidských práv. Proto nelze požadovat, aby ostatní země na nižším vývojovém stupni dodržovaly ty samé standardy lidských práv, jakými jsou vázány západní kultury. Z takových silných tvrzení by ovšem neměl vyplynout závěr, že si lidská práva mohou nárokovat pouze ti z vyspělých zemí.⁶²

2.4.2 *OBJEKTIVNÍ POVAHA A NERECIPROCITA*

Lidská práva mají objektivní povahu, což znamená, že nejsou jednotlivcům poskytována skrze zvláštní právní statut, který by bylo možno odvolat. Pojí se totiž s lidskou osobností jako takovou (nebo v některých případech s příslušností k určité definované skupině). Jednotlivec je vůči státu objektem nebo poživitelem ochranného ustanovení základního práva a přitom nejde o reciproční vztah.⁶³

Mezinárodní právo lidských práv v podstatě ignoruje princip reciprocity. Užívání lidských práv jednotlivci není zásadně podmíněno postojem států k smluvním nástrojům, které tato práva vyhláší. Jinými slovy není důležité, aby byla zachována vzájemnost povinností, které státy mezi sebou ujednaly. Vídeňská úmluva o smluvním právu z roku 1969 stanoví, že ani podstatné porušení ustanovení týkajících se ochrany lidské osoby obsažených ve smlouvách humanitární povahy smluvním státem neopravňuje ostatní smluvní strany ukončit smlouvu nebo pozastavit její uplatňování. Takové pozastavení či zánik těchto

---

⁶² ŠTURMA, Pavel. *Pojem a teorie lidských práv*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2013. str. 7-12

⁶³ GRYGAR, Jiří. *Ochrana základních práv v Evropské unii*. 1. vyd. Praha: IFEC, 2001. str. 12

dohod by ve skutečnosti potrestaly jednotlivce víc než smluvní stát.⁶⁴ Závazek státu dodržovat lidská práva bez ohledu na reciprocitu ze strany ostatních států zakládá odpovědnost tohoto státu vůči celému mezinárodnímu společenství, tzn., že má charakter erga omnes.⁶⁵

2.4.3 NEURČITOST OBSAHU

Další vlastností je obsahová neurčitost a vysoký stupeň obecnosti lidských práv, neboť jsou většinou vyjádřena formou obecného principu. A proto není vždy jasné, jaký je konkrétní obsah daného práva. Kromě toho lidská práva často operují s neurčitými pojmy, které jsou předmětem závazné interpretace prováděné ústavními či mezinárodními soudy rozhodujícími o skutečném obsahu lidských práv. Příkladem by mohla být neurčitost týkající se konce života, zda právo na život vylučuje či připouští eutanazii.

Orgány aplikující právo nesmí při soudní interpretaci svévolně určovat jejich obsah. Správně by měly postupovat podle pravidel výkladu, mezinárodních smluv (zejm. Vídeňské úmluvy o smluvním právu z roku 1969) nebo pojmů a pravidel výkladu specifikovaných ve své dřívější judikatuře. Pojmy navíc nemají jednu provždy daný obsah a rozsah, mění se s dobou a soud je musí vykládat v určitém čase, ve společenském a politickém kontextu. V této souvislosti bych zmínila tzv. doktrínu míry posuzovací volnosti smluvních států EÚLP, podle které vnitrostátní orgány mají lepší znalosti ohledně místních okolností a podmínek než mezinárodní soudce. Z toho důvodu se mohou lépe vyjádřit k přesnému obsahu neurčitých pojmů, jako je např. veřejný pořádek.⁶⁶

2.4.4 MOŽNOST EXTRATERITORIALITY

Stát, který je stranou mezinárodní úmluvy na ochranu lidských práv, je povinen respektovat a zaručit nejen práva, jež chrání jeho vlastní občany, ale musí stejnou povinnost splnit ve vztahu ke všem jednotlivcům nacházejícím se na jeho území bez ohledu na jejich občanství, tzn. každému, kdo podléhá jurisdikci daného státu. V případě, že stát vázaný mezinárodní normou o lidských právech shledá porušení smluvního závazku jiným smluvním státem, musí mít právo iniciovat řízení vůči

⁶⁴ SUDRE, Frédéric. *Mezinárodní a Evropské právo lidských práv*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita Brno, 1997. str. 49-50

⁶⁵ ČERNÁ, Dagmar. *Standard lidských práv v Evropě*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2009. str. 6

⁶⁶ ŠTURMA, Pavel. *Pojem a teorie lidských práv*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2013. str. 14-17

tomuto porušujícímu státu, a to jak ve prospěch svých vlastních příslušníků, tak i ve prospěch osob, které jeho příslušníky nejsou.⁶⁷

V kontextu mezinárodních smluv na ochranu lidských práv se jurisdikcí rozumí prostor, který státy určitým způsobem kontrolují, a v rámci nějž jsou povinny garantovat osobám, jež se tam nacházejí, lidská práva. Tento pojem se primárně vztahuje ke státnímu území. Jedná se o pravidlo, které podle názoru ESLP není absolutní, ale existují z něj určité výjimky. Evropské orgány připouštějí možnost extraterritoriální aplikace lidských práv. V této souvislosti pracují se dvěma testy. Test faktické (teritoriální) kontroly je splněn, pokud stát vykonává nad celkem či částí území jiného státu kontrolu. Test specifické (personální) kontroly územní prvek zcela opouští a zaměřuje se na to, zda stát vykonává prostřednictvím svých orgánů moc a autoritu nad konkrétními jednotlivci (např. zadržení osob na území cizího státu).⁶⁸

2.5 MÍRA NEDOTKNUTELNOSTI LIDSKÝCH PRÁV

Ve všech státech jsou meze a výkon lidských práv upraveny právními normami všech úrovní - ústavou, zákony a nařízeními výkonné moci. Jádrem těch nejdůležitějších práv a svobod je obsaženo v ústavách nebo jiných ústavních textech, jako deklaracích, chartách, listinách. Hovoří se o konstitucionalizaci lidských práv a základních svobod, což je proces neúplný a neukončený. Na základě doktríny přirozených práv se některá práva považují dokonce za nadústavní.⁶⁹

Práva, do nichž nelze zasahovat, F. Sudre označuje jako nedotknutelná práva. Tato práva, která nelze nikdy zrušit, mají nederogovatelný charakter, vytvářejí tvrdé jádro lidských práv. Představují individuální práva jednotlivce vztahující se k tělesné a morální integritě člověka a ke svobodě. Jedná se o právo na život, právo nebýt mučen ani podrobován nelidskému či ponižujícímu zacházení, právo nebýt držen v otroctví ani v nevolnictví, právo na zákaz zpětné účinnosti trestního zákona. Tato čtyři práva vytvářejí minimální standard lidských práv, lze je uplatnit vůči komukoli, kdykoli a kdekoli. Pouze nedotknutelná práva

---

⁶⁷ SUDRE, Frédéric. *Mezinárodní a Evropské právo lidských práv*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita Brno, 1997. str. 64-65

⁶⁸ ŠTURMA, Pavel. *Mezinárodní ochrana lidských práv: regionální a tematická diferenciacie*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2011. str. 10-19

⁶⁹ REPÍK, Bohumil. K pojmu zákon v Evropské úmluvě o lidských právech. *Právník*. 2008, roč. 147, č. 2, str. 108-109

vyvolávají absolutní povinnosti států. Kogentní normy, které je upravují, jsou všestranně závazné a zakazují státům neúplné uplatňování. Ostatní lidská práva označuje F. Sudre za podmíněná. Požívají pouze relativní ochrany. Tato práva jsou vždy způsobilá k přechodnému pozastavení aplikace (derogace) a mohou být také někdy uplatňována nedokonale (omezení). Evropský soud pro lidská práva stanovil zásadu restriktivního výkladu omezení těchto podmíněných práv, která říká, že se omezení nikdy nesmí dotknout samotné podstaty práva.⁷⁰

V případě omezení lidských práv ústavněprávní evropská judikatura a judikatura ESLP vyžaduje splnění tří podmínek. Příslušné omezující opatření musí být vhodné, potřebné a proporcionální.

Vhodnost či způsobilost znamená, že přijaté omezující opatření je vhodné (způsobilé) dosáhnout určitého účelu (cíle), pokud se jeho prostřednictvím může přiblížit žádoucí účinek. Opatření vhodné není, pokud ztěžuje dosažení zamýšleného cíle nebo nemá žádný účinek s ohledem na stanovený cíl. Vhodnost není identická s účelností. Rozdíl je v tom, že vhodnost je právní pojem a účelnost hodnotový soud.

Potřebnost (nutnost) znamená, že právě a jenom použitý prostředek vyvolává nejmenší následky v podobě zásahu do lidského práva. Požadavkem je intervenční minimum. Prostředek je považovaný za potřebný, pokud zákonodárce nemohl zvolit jiný, stejně účinný, lidské právo méně omezující prostředek. Potřebnost není splněna v okamžiku, kdy téhož výsledku lze dosáhnout za použití prostředku, který představuje mírnější zásah do sféry chráněné základním právem.

Proporcionalita vyžaduje, aby prostředek zůstal v přiměřeném poměru k zamýšlenému účelu. Omezení či zásah do základního práva se nesmí dostat do nepoměru s užitkem, který byl omezením základního práva dosažen. Opatření nesmí zatěžovat nositele základního práva nadměrně, resp. v takové míře, že by pro něj bylo neúnosné.⁷¹

---

⁷⁰ SUDRE, Frédéric. *Mezinárodní a Evropské právo lidských práv*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita Brno, 1997. str. 131 - 169

⁷¹ Komentář k Usnesení o vyhlášení Listiny základních práv a svobod (2/1993 Sb.). In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 25.11.2013].

2.6 EFEKTIVNOST LIDSKÝCH PRÁV

System ochrany lidských práv je efektivní jen tehdy, pokud nabízí jednotlivcům k obraně jejich práv účinné záruky v podobě kontrolních mechanismů.

Evropská úprava lidských práv patří beze sporu mezi nejvyspělejší z regionálních systémů ochrany lidských práv vzhledem k tomu, že jde nad rámec univerzálních standardů přijatých v rámci OSN. Na druhou stranu výklad evropských standardů lidských práv není vždy jednoznačný, a to s ohledem na skutečnost, že v dnešní Evropě vedle sebe existuje více institucí zabezpečujících příslušnou ochranu. Tyto instituce tvořící dva soudní systémy a působící v rámci Rady Evropy a Evropské unie jsou sice na sobě zcela formálně nezávislé, nicméně obsahově se mohou vzájemně ovlivňovat či dokonce doplňovat.⁷²

Zjednodušeně bychom si mohli představit, že vnitrostátní ústavní soudy, ESD a ESLP jsou tři konkurenti, kteří v podstatě poskytují stejný typ „služby“ - posoudit soulad vnitrostátního ustanovení s obsahově se stále sbližujícími katalogy základních práv. Pokud není stěžovatel uspokojen u jednoho „poskytovatele služby“, obrací se na jiného.⁷³ S ohledem na výše uvedené vyvstává otázka, zda na evropské úrovni reálně vzniká konkurence mezi dvěma regionálními soudními orgány lidských práv - ESLP se sídlem ve Štrasburku a ESD se sídlem v Lucemburku, nebo jde mezi nimi spíše o komplementaritu.

---

⁷² ŠTURMA, Pavel. *Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv*. 2. dopl. vyd. Praha: C. H. BECK, 2003. str. 27

⁷³ Komentář k Usnesení o vyhlášení Listiny základních práv a svobod (2/1993 Sb.). In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 25.11.2013].

3 OCHRANA A GARANCE LIDSKÝCH PRÁV V RÁMCI RADY EVROPY

V této kapitole se budu věnovat zejména Radě Evropy, Evropskému soudu pro lidská práva a Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod.

Rada Evropy, vytvořená v roce 1949, je hlavní organizací ochrany lidských práv v rámci evropského kontinentu. Sídli ve Štrasburku a má v současné době 47 členů, z nichž 28 jsou také členy EU. Česká republika se stala členem v roce 1993 (již Československo bylo před svým rozpadem krátce členem). Každý stát, který do ní chce vstoupit, musí zároveň přistoupit k EÚLP, mezinárodní smlouvě, která si klade za cíl chránit lidská práva, demokracii a právní stát.

ESLP kontroluje uplatňování EÚLP v členských zemích. Jednotlivci mohou podat stížnost z důvodu porušení lidských práv u ESLP ve Štrasburku, jakmile byly vyčerpány všechny vnitrostátní prostředky nápravy v dotčeném porušujícím členském státě. Bezesporu je kontrola prováděná v rámci regionu snazší, neboť se smluvní státy lépe znají, sdílí stejné politické a morální hodnoty, což právě vysvětluje úspěch mechanismu vytvořeného EÚLP.

Aktuálně se Evropská unie stále připravuje podepsat EÚLP, což vytvoří společný evropský právní prostor pro více než 820 milionů občanů.⁷⁴

3.1 RADA EVROPY

Jedná se o politickou mezinárodní organizaci o spolupráci. Její misí je podílet se na vytvoření společného demokratického a právního prostoru, v němž jsou lidská práva uznána a chráněna. Podle čl. 1 jejího Statutu si RE klade za cíl realizaci užší evropské jednoty mezi svými členy.

Mezi její hlavní úkoly patří:

- chránit lidská práva, pluralitní demokracii, vládu práva,
- podpořit evropskou kulturní identitu a její různorodost,

---

⁷⁴ Le Conseil de l'Europe [online]. Conseil de L'Europe, 2010 [cit. 01.03.2014]. Dostupné z: <http://www.coe.int/aboutCoe/index.asp?page=quisommesnous&l=fr>

- hledat společná řešení problémů společnosti, jako diskriminace menšin, xenofobie, netolerance, bioetika a klonování, terorismus, obchodování s lidmi, organizovaný zločin a korupce, kyberkriminalita, násilí proti dětem,
- rozvíjet demokratickou stabilitu v Evropě tím, že podporuje politické, legislativní a ústavní reformy.

EÚLP a ESLP nejsou jedinými nástroji ochrany. V rámci RE existují také další způsoby ochrany mimosoudní povahy.

Mezi orgány RE vztahující se k ochraně lidských práv patří:

Parlamentní shromáždění - přispívá k ochraně lidských práv a základních svobod prostřednictvím vytváření nových úmluv, ale také přijímá rezoluce a doporučení, aby došlo ke zmenšení rozdílu mezi texty a realitou, např. rezoluce vztahující se k dětem jakožto obětem, dále pravidelně zjišťuje, jaká je situace lidských práv v členských zemích, může zahájit vyšetřování a má oprávnění přijímat petice.

Výbor ministrů - definuje politiku o spolupráci týkající se lidských práv a základních svobod, vydává Plány akce, např. o boji proti rasismu, xenofobii, antisemitismu a netoleranci z r. 1993, a provádí monitoring.⁷⁵

Generální tajemník - zahajuje vyšetřování v jednotlivých zemích.⁷⁶

Mezi specializované orgány ochrany lidských práv patří:

Komisař pro lidská práva - podporuje efektivní respektování užívání lidských práv v souladu se standardy RE, zjišťuje eventuelní nedostatky praxe států, vede dialog s jednotlivými státy, podniká mise a vydává doporučení a výroční zprávy.⁷⁷

Evropská komise proti rasismu a netoleranci - přijímá zprávy o jednotlivých zemích, doporučení týkající se obecné politiky a průvodce dobrou praxí.⁷⁸

⁷⁵ OBERDORFF, Henri. *Droits de l'homme et libertés fondamentales*. 3e éd. Paris: Lextenso éditions, 2011. str. 281 - 293

⁷⁶ ČERNÁ, Dagmar. *Standard lidských práv v Evropě*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2009. str. 10

⁷⁷ OBERDORFF, Henri. *Droits de l'homme et libertés fondamentales*. 3e éd. Paris: Lextenso éditions, 2011. str. 293-294

⁷⁸ ČERNÁ, Dagmar. *Standard lidských práv v Evropě*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2009. str. 10

3.2 MEZINÁRODNÍ ÚMLUVY RADY EVROPY

Jedním z nejdůležitějších nástrojů, pomocí něhož RE zaručuje lidská práva, je příprava textů mnohostranných mezinárodních úmluv a jejich sjednávání mezi členskými, popř. přizvanými státy. V současnosti je více než 200 úmluv. Jsou právně závazné pouze ve státech, které je ratifikovaly. Představují základní společné evropské standardy. Mezi ty nejvýznamnější bych zařadila především Úmluvu o ochraně lidských práv a základních svobod, Evropskou sociální chartu, Evropskou úmluvu o zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání, Úmluvu na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny (Úmluva o lidských právech a biomedicíně).⁷⁹

3.2.1 EVROPSKÁ SOCIÁLNÍ CHARTA

Smluvní systém ochrany lidských práv je založen na dvou pilířích: EÚLP z roku 1950 a Evropské sociální chartě (dále jen „Charta“) sjednané na půdě RE v roce 1961, platné od roku 1965, jež zakotvuje základní sociální práva. Česká republika se stala její smluvní stranou teprve v roce 1999. Na rozdíl od EÚLP Charta zohledňuje jak odlišnosti sociálních práv oproti občanským a politickým z hlediska jejich realizace, tak i možné ekonomické odlišnosti v jednotlivých zemích.

V první části deklaruje 19 zásad, smluvní strany si kladou za cíl své politiky dosažení podmínek pro jejich realizaci.⁸⁰

Druhá část v čl. 1-19 podrobně definuje hospodářská a sociální práva. Zakotvuje právo na práci (čl. 1), právo na spravedlivé, bezpečné a zdravé pracovní podmínky (čl. 2 a 3), právo na spravedlivou odměnu za práci (čl. 4), právo organizovat se (čl. 5), právo kolektivně vyjednávat (čl. 6), právo dětí a mladých osob na ochranu (čl. 7), právo zaměstnaných žen na ochranu (čl. 8), právo na ochranu zdraví (čl. 11), právo na sociální zabezpečení (čl. 12) a další.⁸¹

---

⁷⁹ Liste complète des traités du Conseil de l'Europe [online]. Conseil de l'Europe, 2010 [cit. 01.03.2014]. Dostupné z:

<http://www.conventions.coe.int/Treaty/Commun/ListeTraites.asp?CM=8&CL=FRE>

⁸⁰ ŠTURMA, Pavel. *Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv*. 2. dopl. vyd. Praha: C. H. BECK, 2003. str. 33

⁸¹ MRÁZEK, Josef. *Dokumenty ke studiu mezinárodního práva*. 1. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2005. str. 157-165

Třetí část dává smluvním stranám možnost přijmout za závazná jen některá práva, připouští selektivní závazky. Musí však přijmout nejméně pět ze sedmi (v případě Revidované charty 6 z 9) článků II. části, považovaných za jádro Charty, a několik dalších ustanovení podle vlastní volby, aby celkový počet přijatých ustanovení nebyl menší než 10 článků nebo 45 číslovaných odstavců.

V roce 1988 byla Charta doplněna o Dodatkový protokol a následně revidována v roce 1996 a tím došlo k rozšíření o nová sociální práva.

Rozdíl mezi EÚLP a Chartou spočívá v kontrolním mechanismu. V případě Charty nejde o soudní kontrolu, ale spíše o administrativní proceduru, v rámci které dochází k posouzení zpráv předkládanými smluvními stranami generálnímu tajemníkovi RE. V rámci čtyřletého cyklu všechny smluvní strany posílají každý rok zprávy o plnění vybraných článků Charty. Pravomoc prošetřit zprávy a posoudit soulad vnitrostátního práva jednotlivých států se smluvními závazky náleží Výboru nezávislých expertů. Konečnou kontrolní zprávu s případnými připomínkami předkládá Výbor ministrů státům ve formě doporučení.

Ke zdokonalení kontrolního mechanismu došlo přijetím Pozměňovacího protokolu k Chartě roku 1991, který ale ještě nevstoupil v platnost. Má jím dojít k posílení úlohy Výboru nezávislých expertů, neboť získá právo požádat o dodatečné informace přímo příslušné smluvní strany. Také dochází k posílení úlohy sociálních partnerů (národních organizací, které jsou členy mezinárodních organizací zaměstnavatelů a odborů), kteří mají možnost zasílat své připomínky ke zprávám smluvních stran přímo generálnímu tajemníkovi RE. Též byla nově vymezena role Vládního výboru, který je pověřen přípravou rozhodnutí Výboru ministrů. Dodatkový protokol z roku 1995 posiluje kontrolní mechanismus tím, že zavádí systém kolektivních stížností. Mezinárodní a reprezentativní národní organizace zaměstnavatelů a odborů a další mezinárodní nevládní organizace mohou posílat stížnosti Výboru nezávislých expertů, přičemž každá stížnost bude nejprve posouzena z hlediska přijatelnosti. Na základě provedeného šetření Výbor nezávislých expertů vypracuje zprávu, v níž určí, zda dotyčná smluvní strana dodržela své závazky podle Charty. Na základě této zprávy přijme Výbor ministrů rezoluci, a pokud zjistí nesoulad se závazky, může kvalifikovanou většinou (dvě třetiny smluvních stran Charty) vydat doporučení. Dotčený stát pak musí v rámci příští periodické zprávy informovat o opatřeních přijatých k realizaci tohoto doporučení.

I když zde chybí, na rozdíl od ochrany EÚLP, pravomoc soudu a projednávání stížností jednotlivců a jde o méně efektivní mechanismus, Dodatkový protokol z roku 1995 a Pozměňovací protokol z roku 1991 významně přispějí k posílení ochrany sociálních práv.

3.2.2 *EVROPSKÁ ÚMLUVA O ZABRÁNĚNÍ MUČENÍ A NELIDSKÉMU ČI PONIŽUJÍCÍMU ZACHÁZENÍ NEBO TRESTÁNÍ*

Tato úmluva z roku 1987 je čistě procesním instrumentem preventivní povahy. Neobsahuje definici mučení, ani jiná hmotněprávní ustanovení. Navazuje na čl. 3 EÚLP, který stanoví zákaz mučení, nelidského či ponižujícího zacházení nebo trestání a současně doplňuje soudní kontrolu EÚLP o mimosoudní mechanismus preventivních inspekci. Za tímto účelem byl zřízen Evropský výbor pro zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání složený z nezávislých expertů. Lze zhodnotit, že se jedná o jeden z nejefektivnějších kontrolních mechanismů mimosoudní povahy.⁸²

Výbor organizuje návštěvy zařízení, kde jsou umístěné osoby zbavené svobody, a kontroluje, jak se s nimi zachází. Mezi tato místa patří věznice, nápravná zařízení pro mladistvé, policejní stanice, záchytná střediska pro přistěhovalce, psychiatrické léčebny, ústavy sociální péče atd. Delegace Výboru mají do detenčních zařízení neomezený přístup a taktéž neomezené právo se v nich pohybovat. S osobami zbavenými svobody mohou hovořit v soukromí a mohou svobodně komunikovat s kýmkoli, kdo může poskytnout informace.⁸³

Tomuto oprávnění Výboru odpovídá korelativní povinnost smluvního státu dovolit návštěvu jakéhokoli místa podléhajícího jeho jurisdikci, kde se nacházejí osoby zbavené svobody. Výbor a příslušné státní úřady musí při uskutečňování této Úmluvy vzájemně spolupracovat. Výbor tyto návštěvy může konat ze své iniciativy, aniž by musela být podána stížnost. Kromě pravidelných návštěv má možnost přikročit k návštěvám ad hoc, které jsou vyžadovány okolnostmi, a k následným návštěvám. Výbor musí vládě zúčastněné smluvní strany oznámit svůj úmysl uskutečnit návštěvu.⁸⁴

---

⁸² ŠTURMA, Pavel. *Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv*. 2. dopl. vyd. Praha: C. H. BECK, 2003. str. 33-36

⁸³ Evropský výbor pro zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání [online]. Conseil de L'Europe, 2010 [cit. 01.03.2014]. Dostupné z: <http://www.cpt.coe.int/czech.htm>

⁸⁴ ŠTURMA, Pavel. *Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv*. 2. dopl. vyd. Praha: C. H. BECK, 2003. str. 36

Výbor nemá právo odsoudit stát za porušení čl. 3 EÚLP, ale po každé návštěvě zašle dotyčnému státu podrobnou zprávu. Tato zpráva obsahuje zjištěné skutečnosti a také doporučení, komentáře a požadavky na informace. Výbor rovněž vyžaduje podrobnou reakci na problémy, na něž zpráva upozorňuje. Tyto zprávy a odpovědi na ně jsou součástí průběžného dialogu vedeného s dotyčnými státy.⁸⁵

Zpráva je v zásadě důvěrná a Výbor ji předá jen kontrolované smluvní straně. Pokud však stát nespolupracuje, může Výbor rozhodnout, že ve věci učiní veřejné prohlášení a zveřejní svou zprávu.⁸⁶

3.2.3 ÚMLUVA O LIDSKÝCH PRÁVECH A BIOMEDICÍNĚ

Důvodem vytvoření této úmluvy byl rozvoj, k němuž dochází od poloviny 20. století v oblasti biologie, lékařských věd a medicínské praxe, a z toho vyplývající obavy, že se lidé stanou bezprávnými objekty vědeckého a zdravotnického provozu a že nové možnosti manipulace s lidskou bytostí povedou ke zpochybnění, či dokonce popření lidské důstojnosti.

Úmluva sjednaná v roce 1997 vstoupila v platnost po ratifikaci pěti členskými státy RE. Stalo se tak v roce 1999. Česká republika ji podepsala roku 1998 a stala se pro ni závaznou v roce 2001. K úmluvě se může připojit kterýkoli členský stát RE, ale také nečlenské státy, které se podílely na přípravných pracích (např. Japonsko, Kanada, USA) nebo EU.

Cílem je zaručit každému člověku nedotknutelnost jeho práv a základních svobod při zdravotnických činnostech, zajistit mu důstojnost a svébytnost, aniž by byl znemožněn pokrok ve vědě a výzkumu využívaný výhradně ku prospěchu člověka. Ochrana zájmů a blaho jednotlivce jsou považovány za nadřazené zájmům společnosti i vědy. Každý stát má směřovat k tomu, aby zajistil všem spravedlivý přístup ke zdravotní péči patřičné kvality. Jakýkoli zákrok musí být proveden v souladu se zákonem a profesními standardy. Úmluva konkretizuje některé obecné zásady obsažené v EÚLP, jako je svoboda rozhodování o vlastním osudu a těle, právo na ochranu soukromí a integrity. Podle zásady informovaného

---

⁸⁵ Evropský výbor pro zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání [online]. Conseil de L'Europe, 2010 [cit. 01.03.2014]. Dostupné z: <http://www.cpt.coe.int/czech.htm>

⁸⁶ ŠTURMA, Pavel. *Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv*. 2. dopl. vyd. Praha: C. H. BECK, 2003. str. 36

souhlasu provedení jakéhokoli zákroku je podmíněno souhlasem pacienta, který musí být řádně informován o podstatě zákroku, jeho důsledcích a rizicích. Jsou definovány podmínky provedení zákroků v různých situacích, kdy nemocný není způsobilý, nebo není schopen učinit svobodné rozhodnutí. Zakazuje se použití genetických vyšetření pro jiné účely než zdravotní. Vytváření lidských embryí pro výzkumné účely je zakázáno. Je stanoven princip, že lidské tělo a jeho části nesmí být zdrojem finančního prospěchu.⁸⁷

Následně došlo roku 1998 ke sjednání prvního Dodatkového protokolu o zákazu klonování lidských bytostí, jež bezvýjimečně zakazuje klonování člověka, tj. vytváření genetického dvojčete technikami genetické manipulace a reprodukční medicíny. Protokol doplňuje pravidla Úmluvy o lidských právech a biomedicíně věnovaná genomu.⁸⁸

Druhý Dodatkový protokol o transplantacích orgánů a tkání sjednaný roku 2002 Česká republika zatím nepodepsala. Je v něm vyjádřen princip rovného přístupu pacientů k transplantaci, princip transparentnosti a zákaz peněžité odměny dárcům.⁸⁹

Třetí Dodatkový protokol o zdravotnickém výzkumu sjednaný roku 2005 Česká republika též zatím ještě nepodepsala. Jeho cílem je definovat a chránit základní práva v rámci zdravotnického výzkumu, obzvláště těch osob, které se propůjčily takovému výzkumu.⁹⁰

Poslední sjednaný protokol v roce 2008, též Českou republikou zatím nepodepsaný a zatím ještě neúčinný, Protokol o genetických testech pro zdravotnické účely, stanoví obecná pravidla pro vedení genetických testů, upřesňuje podmínky, za kterých mohou být testy uskutečněny.⁹¹

---

⁸⁷ Úmluva o lidských právech a biomedicíně. 1. vyd. Praha: Ministerstvo zdravotnictví ČR, 2003. str. 4-10

⁸⁸ KŘEPELKA, Filip. *Evropské zdravotnické právo*. 1. vyd. Praha: LexisNexis CZ s.r.o., 2004. str. 38

⁸⁹ Protocole additionnel à la Convention sur les Droits de l'Homme et la Biomédecine, sur la transplantation d'organes et de tissus d'origine humaine [online]. Conseil de L'Europe, 2006 [cit. 03.03.2014]. Dostupné z: <http://www.conventions.coe.int/Treaty/fr/Summaries/Html/186.htm>

⁹⁰ Protocole additionnel à la Convention sur les Droits de l'Homme et la biomédecine, relatif à la recherche biomédicale [online]. Conseil de L'Europe, 2007 [cit. 01.03.2014]. Dostupné z: <http://www.conventions.coe.int/Treaty/fr/Summaries/Html/195.htm>

⁹¹ Protocole additionnel à la Convention sur les Droits de l'Homme et la biomédecine relatif aux tests génétiques à des fins médicales [online]. Conseil de L'Europe, 2008 [cit. 03.03.2014]. Dostupné z: <http://www.conventions.coe.int/Treaty/fr/Summaries/Html/203.htm>

RE těmito protokoly začíná přetvářet vlastní zdravotnické právo členských států nad rámec formulace základních práv a zajišťování spolupráce mezi členskými státy, zahajuje evropskou standardizaci zdravotní péče.⁹²

Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod bude věnována samostatná kapitola, viz níže.

3.3 ÚMLUVA O OCHRANĚ LIDSKÝCH PRÁV A ZÁKLADNÍCH SVOBOD A JEJÍ DODATKOVÉ PROTOKOLY

Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod podepsaná 4. listopadu 1950 a účinná od 3. září 1953 je jedním z nejzákladnějších textů přijatých v rámci RE a zároveň první z moderních úmluv o lidských právech inspirována Všeobecnou deklarací lidských práv OSN. Původní text EÚLP doplnilo 14 protokolů (15. a 16. protokol zatím ještě neplatí), které EÚLP buď pozměňují, nebo přidávají další nová práva.⁹³ Jsou zde zakotvena převážně práva chránící jednotlivce před zásahy státu (status negativus), ale štrasburská judikatura dovozuje i jejich pozitivní aspekt (pozitivní závazky států). Největším přínosem EÚLP je kontrolní mechanismus, což potvrzuje i skutečnost, že se jedná o smluvní instrument, kde procesní ustanovení převažují nad hmotněprávními.⁹⁴ Její text je též neustále obohacován a dotvářen judikaturou ESLP, a tak představuje „živoucí instrument“. Důležitost této EÚLP spočívá nejen v proklamovaných právech, ale zejména v mechanismu evropské ochrany těchto práv. EÚLP je jednak evropskou kodifikací práv (sjednocuje minimální práh ochrany základních práv v Evropě) a jednak evropskou ochranou těchto práv (provádění EÚLP přezkoumává ESLP, který projednává stížnosti vznesené proti členským státům). Představuje nejdokonalejší model ochrany lidských práv na mezinárodním poli.⁹⁵

---

⁹² KŘEPELKA, Filip. *Evropské zdravotnické právo*. 1. vyd. Praha: LexisNexis CZ s.r.o., 2004. str. 38

⁹³ OBERDORFF, Henri. *Droits de l'homme et libertés fondamentales*. 3e éd. Paris: Lextenso éditions, 2011. str. 155

⁹⁴ ČERNÁ, Dagmar. *Standard lidských práv v Evropě*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2009. str. 14

⁹⁵ OBERDORFF, Henri. *Droits de l'homme et libertés fondamentales*. 3e éd. Paris: Lextenso éditions, 2011. str. 155

3.3.1 OBECNÉ PRINCIPY ÚMLUVY O OCHRANĚ LIDSKÝCH PRÁV A ZÁKLADNÍCH SVOBOD

EÚLP se zabývá z jedné strany proklamací práv a z druhé strany soudní organizací jejich ochrany. Je založena na několika řídicích principech, které ukazují, že tento text se velmi zřetelně odlišuje od ostatních mezinárodních postupů. V tomto směru je EÚLP velice originální. Frédéric Sudre rozlišuje dva druhy principů: smluvní principy vyplývající přímo z textu a judikatorní principy vyplývající z rozhodovací činnosti ESLP.

Smluvní principy

Tyto principy vytváří operativní kompromis, který zachová suverenitu států tak, že mezi nimi zřídí solidaritu pro dohled nad dodržováním lidských práv a základních svobod v Evropě.

a) princip solidarity

Závazky obsažené v EÚLP, k nimž smluvní státy přistoupily, mají především povahu objektivní, neboť směřují k ochraně před zasahováním smluvních států do základních práv jednotlivců. Objektivní povaha EÚLP převyšuje státní zájmy a vytváří společnou solidaritu (odpovědnost) k zajištění nejlepší ochrany lidských práv. EÚLP tak představuje nástroj evropského veřejného pořádku, jež můžeme definovat jako souhrn pravidel pokládaných za základní pro evropskou společnost a závazný pro své členy. Na rozdíl od klasických mezinárodních smluv, EÚLP přesahuje rámec pouhé reciprocity mezi smluvními státy. Vytváří objektivní závazky, které slovy její preambule, požívají kolektivního zaručení. Stojí proti obecnému principu reciprocity mezinárodního práva. EÚLP totiž nevytváří vzájemná práva a závazky mezi státy, ale zaměřuje se na dosažení cílů a ideálů, lidských práv a základních svobod v Evropě. Je přímo aplikovatelná, tzn. není třeba vnitrostátních norem, aby se mohla uplatnit v členských státech. Tato skutečnost umožní jednotlivcům vyžadovat od jejich vlastního státu dodržování EÚLP před národními soudy. Institut mezistátního žalobního práva či stížnosti, prostřednictvím níž se každý členský stát EÚLP může obrátit na ESLP a namítat porušení EÚLP jiným státem, je též relevantní v této souvislosti. Stát, který se obrací na ESLP, nejedná takto, aby se domohl zachování svých práv, ale aby přispěl k ochraně práv uznaných EÚLP. Jedná se o jistou formu vměšování se do vnitřních záležitostí jiného státu ve jménu lidských práv a základních svobod.

Individuální žalobní právo či stížnost představuje vzácnou situaci na mezinárodním poli, neboť umožňuje, aby se jedinec přímo (po splnění podmínek) obrátil na mezinárodní soud (a to zejména od roku 1998, kdy došlo k přijetí 11. protokolu o reorganizaci systému ochrany lidských práv a od roku 2010 po přijetí 14. protokolu měnícího systém kontroly EÚLP).

b) princip suverenity

Státní zájmy zůstávají chráněny. EÚLP uznává „volný prostor“ státům tím, že stanoví pro některá uznaná práva, že mohou podléhat omezením, výhradám či derogacím. Ovšem to neplatí pro všechna. Nesmíme zapomenout, že některá práva jsou považována za nedotknutelná a od těchto závazků nelze odstoupit, např. právo na život či zákaz trestu smrti. EÚLP připouští omezení či výhrady, pokud se vážou k požadavkům na fungování demokratické společnosti. Tímto způsobem několik článků přiznává právo, ale také omezení demokratické společnosti. Jako příklad bych uvedla čl. 8 EÚLP, jenž garantuje právo na respektování soukromého a rodinného života a stanoví, že „státní orgán nemůže do výkonu tohoto práva zasahovat kromě případů, kdy je to v souladu se zákonem a nezbytné v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, veřejné bezpečnosti, hospodářského blahobytu země, ochrany pořádku a předcházení zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných“.

Derogace se připouští v případě stavu nouze, za výjimečných okolností a za podmínky, že tyto derogace odpovídají situaci války nebo jinému veřejnému nebezpečí ohrožující život národa a byly vyžadované naléhavostí situace.

Judikatorní principy

Tyto principy byly rozvíjeny Komisí a dnes tak činí ESLP. Soud aplikuje EÚLP s ohledem na vývoj naší společnosti, vykládá ji ve světle dnešních podmínek.

a) princip efektivity

EÚLP vytváří pozitivní závazky, které tíží smluvní státy. Může fungovat pouze, pokud státy skutečně přijmou pozitivní opatření, aby umožnily plný výkon uznaných práv, jinak bychom riskovali určitou formu právní fikce bez konkrétního účinku. Např. právo na spravedlivý proces (čl. 6) předpokládá bezplatný systém právní pomoci pro ty, kteří nemají dostatečné prostředky. Stejně tak např. právo na vzdělání (čl. 2 Protokolu z roku 1952) předpokládá organizovaná a dostupná školská zařízení pro všechny. ESLP dává ustanovením

EÚLP efektivní účinek tím, že je vykládá extenzivním způsobem, aby poskytl co možná nejvyšší ochranu práv v ní zakotvených. Naproti tomu omezení práv jsou vykládána restriktivním způsobem. Pokud okolnosti zachování veřejného pořádku nebo řádné fungování demokracie odůvodní omezení lidských práv, ESLP bude vyžadovat, aby byla zachována spravedlivá rovnováha mezi ochranou obecného zájmu a zárukou individuálních práv. ESLP přezkoumává, zda jsou restriktivní opatření a zásahy skutečně nezbytná a proporcionální vzhledem k veřejnému pořádku.

b) princip subsidiarity

Vnitrostátní orgány si samy svobodně zvolí vhodná opatření pro jednotlivé oblasti upravené EÚLP. Státy disponují mírou posuzovací volnosti ve vztahu k okolnostem místa a času. ESLP tak omezuje svou výkladovou pravomoc a ponechává věc na posouzení národními orgány. Kontrola prováděná ESLP se týká pouze souladu těchto opatření s požadavky EÚLP. Mechanismus stanovený EÚLP je subsidiární ve vztahu k národním systémům ochrany. Připadá v úvahu pouze po vyčerpání všech vnitrostátních opravných prostředků. ESLP připouští a uznává kulturní různorodost evropských států, která doplňuje evropský demokratický pluralismus. Právní uniformita tedy není nutná, jakmile se jakákoli odlišnost slučuje se zachováním EÚLP.⁹⁶

3.3.2 PRÁVA CHRÁNĚNÁ ÚMLUVOU O OCHRANĚ LIDSKÝCH PRÁV A ZÁKLADNÍCH SVOBOD

Sebedokonalejší procedura by neměla smysl bez evropského materiálního práva lidských práv. Evropské materiální právo či evropský standard lidských práv představuje právní úpravu, jejímž základem je katalog práv, obsažený v EÚLP, doplněný Protokoly č. 1, 4, 6, 7, 12 a 13.⁹⁷ Jedná se především o práva individuální, jejichž nositelem je jedinec.⁹⁸

Práva obsažená v EÚLP jednotliví autoři rozdělují různě. Podle Henriho Oberdorffa můžeme rozlišovat 3 typy uznaných a chráněných práv EÚLP: občanská práva, politická práva a soudní záruky.

⁹⁶ OBERDORFF, Henri. *Droits de l'homme et libertés fondamentales*. 3e éd. Paris: Lextenso éditions, 2011. str. 155 - 161

⁹⁷ ŠTURMA, Pavel. *Úvod do evropského práva ochrany lidských práv*. 2. doplněné vydání. Praha: Karolinum, 1994. str. 33

⁹⁸ SUDRE, Frédéric. *La Convention européenne des droits de l'homme*. 8e éd. Paris: Presses Universitaires de France, 2010. str. 81

Politická práva

- svoboda myšlení, svědomí a náboženského vyznání (čl. 9)
- svoboda projevu (čl. 10)
- svoboda shromažďování a sdružování (čl. 11)
- zákaz diskriminace (čl. 14)
- právo na svobodné volby za podmínek, které zajistí svobodné vyjádření názorů lidu při volbě zákonodárného sboru (čl. 3 Protokolu z r. 1952)
- právo svobodně se pohybovat ve své zemi, vybrat si svobodně své místo pobytu a svobodně opustit jakoukoli zem včetně své (čl. 2 Protokolu č. 4)

Občanská práva

- právo na život (čl. 2) doplněné zrušením trestu smrti (čl. 1 Protokolu č. 6 z r. 1983) za všech okolností (čl. 1 Protokolu č. 13 z r. 2002)
- právo na svobodu a osobní bezpečnost (čl. 5)
- zákaz mučení, nelidského či ponižujícího zacházení (čl. 3)
- zákaz otroctví a nucených prací (čl. 4)
- právo na respektování soukromého a rodinného života (čl. 8)
- právo uzavřít manželství a založit rodinu (čl. 12)
- právo na respektování svého majetku (čl. 1 Protokolu z r. 1952)
- právo na vzdělání (čl. 2 Protokolu z r. 1952)

Soudní záruky

Právě v potvrzení soudních záruk lidských práv a základních svobod je EÚLP nejvíce novátorská. Nespokojí se pouze s potvrzením práv, zabývá se zejména jejich ochranou. Za tímto účelem pokládá několik nezbytných principů. Jedná se např. o princip legality trestných činů a trestů spojený s principem zákazu retroaktivity trestních zákonů (čl. 7), dále o zaručení práva na spravedlivý proces (čl. 6), jeden z nejčastěji dovolávaných článků stěžovateli. Právo na spravedlivý proces zahrnuje respektování dalších principů jako presumpce nevinny, co nejrychleji seznámit osobu s obviněním proti ní, poskytnutí nezbytné doby pro přípravu obhajoby, pomoc obhájce podle vlastního výběru, právo být souzen v přiměřené lhůtě atd.⁹⁹

---

⁹⁹ OBERDORFF, Henri. *Droits de l'homme et libertés fondamentales*. 3e éd. Paris: Lextenso éditions, 2011. str. 161 - 163

Frédéric Sudre rozděluje gros lidských práv garantovaných EÚLP do tří věcných okruhů:

- **nedotknutelnost osobnosti** - lidská práva směřující k ochraně lidského života a důstojnosti, jejich význam je zdůrazněn absolutním zákazem suspendování,
- **vláda práva** - skupina konkrétních ustanovení EÚLP poskytující záruky především procesní povahy charakteristické pro právní stát,
- **pluralismus a tolerance v životě společnosti** - typické politické svobody a některá práva smíšené povahy s určitými ekonomickými a sociálními aspekty.¹⁰⁰

3.3.3 PŮSOBNOST ÚMLUVY O OCHRANĚ LIDSKÝCH PRÁV A ZÁKLADNÍCH SVOBOD

Práva a svobody zaručené EÚLP jsou podle čl. 1 zaručena každému, kdo podléhá jurisdikci některé z Vysokých smluvních stran. EÚLP je tak aplikovatelná na všechny akty smluvní strany přijaté a vynucované na jejím území. Pojem jurisdikce je širší a zahrnuje také všechnu činnost orgánů smluvního státu či její dopad na území mimo samotné teritorium smluvního státu, nad kterými mají orgány státu efektivní kontrolu.¹⁰¹

Působnost *ratione personae* - jde o všechny osoby podléhající jurisdikci státu, tj. vlastní občané, cizinci, osoby bez státní příslušnosti (apatridé).

Působnost *ratione loci* - EÚLP se aplikuje na všechna území, kde stát vykonává svou jurisdikci (v zásadě na jeho státní území, kde vykonává i územní suverenitu), ale např. v případě Francie i na zámořská teritoria, v případě Velké Británie i na závislá území na základě jejich prohlášení podle čl. 56 odst. 1 umožňujícího rozšíření místní působnosti EÚLP, dále na vojenské základny státu EÚLP na cizím území, opírající se o mezinárodní smlouvu, také na diplomatické mise v zahraničí, na lodích, letadlech na volném moři a ve vzdušném prostoru nad ním včetně objektů vypouštěných do kosmu, kde stát vykonává územní výsost, ačkoli zde nevykonává územní suverenitu.

¹⁰⁰ ŠTURMA, Pavel. *Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv*. 2. dopl. vyd. Praha: C. H. BECK, 2003. str. 28-29

¹⁰¹ Komentář k Usnesení o vyhlášení Listiny základních práv a svobod (2/1993 Sb.). In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 25.11.2013]. str. 18

Působnost ratione materiae - lze se dovolávat práva nebo svobody zakotvené v EÚLP či některém z dodatkových protokolů, který je pro daný stát v platnosti, přičemž ESLP dovozuje ve své judikatuře i práva nepřímá, která ze zakotvených práv a svobod vyplývají.

Působnost ratione temporis - platí, že EÚLP je aplikovatelná na případy, k nimž došlo až po vstupu EÚLP v platnost pro daný stát, výjimku z tohoto pravidla představuje trvající porušení, které sice začalo před vstupem EÚLP či daného protokolu k ní pro konkrétní stát v platnost, ale které dále trvá.¹⁰²

3.3.4 DODATKOVÉ PROTOKOLY

Protokol k EÚLP je text, který zavádí jedno nebo více práv k původnímu textu EÚLP nebo mění některá jeho ustanovení.

Protokoly, které zavádí práva k Úmluvě, jsou účinná pouze vůči státům, které tyto protokoly podepsaly a ratifikovaly, neboť samotný podpis bez ratifikace nestačí k tomu, aby jimi byl stát vázán.

K dnešnímu dni bylo přijato 14 dodatkových protokolů.¹⁰³

Rozlišujeme protokoly obligatorní (Protokol č. 3, 5, 8, 10, 11 a 14), k jejichž vstupu v platnost je třeba ratifikace všemi stranami EÚLP, a fakultativní (Protokol č. 1, 2, 4, 6, 7, 9, 12 a 13), jež nemusí být ratifikovány všemi státy. Další možné dělení představuje dělení podle obsahu, a to na hmotněprávní (Protokol č. 1, 4, 6, 7, 12, 13), zařazující další práva, a procesní (Protokol č. 2, 3, 5, 8, 9, 10, 11, 14), měnící průběh procedury před štrasburskými orgány.

Protokol č. 1 zavedl jako doplnění k původnímu katalogu lidských práv chráněných EÚLP ochranu vlastnictví, právo na vzdělání, právo na svobodné volby. Protokol č. 2 umožnil ESLP vydávat poradní posudky.

Protokol č. 3 je dnes už bezpředmětný, upravil organizační otázky, zrušil tzv. subkomisi.¹⁰⁴ Protokol č. 4 rozmnožil seznam lidsko-právních záruk o zákaz uvěznění pro dluh, svobodu pohybu, zákaz vyhoštění státních příslušníků a zákaz kolektivního vyhoštění cizinců. Protokol č. 5 se týkal stejně jako Protokol č. 3

---

¹⁰² ČERNÁ, Dagmar. *Standard lidských práv v Evropě*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2009. str. 15-16

¹⁰³ Protocoles à la Convention [online]. Conseil de L'Europe, 2008 [cit. 01.03.2014]. Dostupné z: http://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=basictexts&c=fra#n1359128122487_pointer

¹⁰⁴ ČERNÁ, Dagmar. *Standard lidských práv v Evropě*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2009. str. 23 - 24

činnosti Komise a dnes je rovněž bezpředmětný, protože Komise neexistuje.¹⁰⁵ Protokol č. 6 zakotvuje zákaz trestu smrti včetně nemožnosti odstoupení od tohoto závazku. Je zde ovšem připuštěna výjimka pro případ války nebo bezprostředního nebezpečí války. Protokol č. 7 rozšířil původní ustanovení EÚLP o nová práva procesněprávní a hmotněprávní povahy, a sice procesní záruky týkající se vyhoštění cizinců, právo na odvolání v trestních věcech, odškodnění za nezákonné odsouzení, právo nebýt souzen nebo trestán dvakrát a rovnost mezi manžely.¹⁰⁶ Protokol č. 8 upravující složení Komise je dnes též bezvýznamný. Protokol č. 9 zavazoval jen některé státy a týkal se možnosti jednotlivce obrátit se rovnou na ESLP, byl zrušen Protokolem č. 11, který zakotvuje tuto možnost pro jednotlivce pod jurisdikcí kteréhokoli státu EÚLP. Protokol č. 10 nikdy nevstoupil v platnost.¹⁰⁷

V listopadu 1998 vstoupil v platnost 11. Protokol, který mění systém kontroly respektování práv a svobod zaručených Úmluvou. Všechna tvrzení o porušení práv jedinců jsou přímo předkládána novému jednotnému a stálému ESLP. Ve většině případů bude ESLP zasedat v senátech 7 soudců. ESLP rozhoduje individuální stížnosti a mezistátní stížnosti.

Věci zjevně neodůvodněné mohou být prohlášeny za nepřijatelné jednomyslným rozhodnutím výboru třech soudců. Ve výjimečných případech se pouze Soud zasedající ve Velkém senátu složeného ze 17 soudců vysloví ohledně nejdůležitějších otázek.

Předseda Soudu, předsedové senátů a soudce zvolený porušující Vysokou smluvní stranou budou vždy oprávněni zasedat ve Velkém senátu, aby bylo možné dohlížet na kvalitu a soudržnost judikatury Soudu a umožnit přezkum nejdůležitějších případů. Kolegium pěti soudců Velkého senátu určí, zda žádost o přezkum případu může být přijata. Výbor Ministrů již nemá pravomoc rozhodovat o meritu věci, ale je zachována důležitá role kontroly plnění rozsudků Soudu.¹⁰⁸

---

¹⁰⁵ ČERNÁ, Dagmar. *Standard lidských práv v Evropě*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2009. str. 23

¹⁰⁶ ŠÍSKOVÁ, Naděžda. *Dimenze ochrany lidských práv*. 2. vyd. Praha: LINDE, 2008. str. 110-112

¹⁰⁷ ČERNÁ, Dagmar. *Standard lidských práv v Evropě*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2009. str. 23 - 26

¹⁰⁸ Protocole no. 11 à la Convention de sauvegarde des Droits de l'Homme et des Libertés fondamentales, portant restructuration du mécanisme de contrôle [online]. Conseil de L'Europe, 1998 [cit. 03.03.2014]. Dostupné z: <http://www.conventions.coe.int/Treaty/fr/Summaries/Html/155.htm>

Od dubna 2005 platí 12. protokol. Obsahuje pouze jedno hmotněprávní ustanovení. Zakazuje jakoukoli formu diskriminace. Původně měl čl. 14 omezený rozsah, protože zakazoval diskriminaci pouze, pokud se uplatňovala ve vztahu k jednomu z práv uznaných Úmluvou. Tento protokol odstranil zmíněné omezení a zaručuje, že nikdo nesmí podléhat jakékoli formě diskriminace orgánu veřejné moci a z jakéhokoli důvodu. Je tedy zakázána diskriminace týkající se užívání každého práva přiznaného zákonem.¹⁰⁹

13. protokol platí od července 2003. Tento protokol zrušuje trest smrti za všech okolností, a to i za činy spáchané během války či bezprostředního nebezpečí války. Není možné k němu učinit žádnou derogaci nebo výhradu.¹¹⁰

Od června 2010 platí 14. protokol. Klade si za cíl přinést změny jako zavedení nového kritéria přípustnosti a úpravu opakujících se nebo zjevně nepřipustných případů s cílem zajistit uspokojivější fungování ESLP.

Výbor ministrů bude oprávněn, pokud tak rozhodne dvoutřetinová většina, zahájit řízení u ESLP, jestliže se smluvní stát odmítne podrobit rozsudku. Výbor ministrů bude mít rovněž novou pravomoc požádat ESLP o výklad rozsudku, což pomůže nad dohlížením výkonu rozsudků a zejména umožní určit nezbytná opatření pro podřízení se rozsudku. Obsahuje též změnu mandátu soudců, který bude 9 let bez možnosti znovuzvolení, a ustanovení, které umožňuje přístup EU k EÚLP.¹¹¹

Protokol 14. bis platí od října 2009. Umožňuje do té doby, než vstoupí v platnost Protokol č. 14, uplatnění dvou procedurálních prvků Protokolu č. 14 vůči smluvním státům, které s tím vyjádří svůj souhlas:

- samosoudce může odmítnout stížnosti zjevně nepřipustné,

---

¹⁰⁹ Protocole n° 12 à la Convention de sauvegarde des Droits de l'Homme et des Libertés fondamentales [online]. Conseil de L'Europe, 2000 [cit. 01.03.2014]. Dostupné z: <http://www.conventions.coe.int/Treaty/fr/Summaries/Html/177.htm>

¹¹⁰ Protocole n° 13 à la Convention de sauvegarde des Droits de l'Homme et des Libertés fondamentales, relatif à l'abolition de la peine de mort en toutes circonstances [online]. Conseil de L'Europe, 2003 [cit. 01.03.2014]. Dostupné z: <http://www.conventions.coe.int/Treaty/fr/Summaries/Html/187.htm>

¹¹¹ Protocole n° 14 à la Convention de sauvegarde des Droits de l'Homme et des Libertés fondamentales, amendant le système de contrôle de la Convention [online]. Conseil de L'Europe, 2010 [cit. 03.03.2014]. Dostupné z: <http://www.conventions.coe.int/Treaty/fr/Summaries/Html/194.htm>

- pravomoci výborů třech soudců jsou rozšířeny, aby mohli prohlásit stížnost přijatelnou a vydat rozsudek ve věci samé, pokud již existuje ustálená judikatura ESLP.¹¹²

V červnu 2013 byl k podpisu předložen 15. protokol. Jeho cílem je udržet efektivnost a účinnost řízení před ESLP, a proto přináší následující změny:

- zavádí odkaz na zásadu subsidiarity a doktrínu míry posuzovací volnosti v Preambuly Úmluvy,
- snižuje lhůtu pro podání stížnosti u ESLP z původních 6 na 4 měsíce,
- změna kritéria přípustnosti týkající se „podstatné újmy“ s cílem odstranit podmínku znemožňující stížnost prohlásit za nepřijatelnou, pokud nebyla náležitě přezkoumána vnitrostátním soudem,
- odstranění práva stran vyslovit se proti postoupení věci projednávané Senátem ve prospěch Velkého senátu.¹¹³

Od října 2013 mohou smluvní státy přistoupit k podpisu 16. protokolu.

Umožňuje nejvyšším vnitrostátním soudům Vysokých smluvních stran podat ESLP žádosti o poradní stanovisko ohledně zásadních otázek týkajících se výkladu nebo uplatňování práv a svobod stanovených EÚLP nebo jejími protokoly. Je fakultativní.¹¹⁴

3.4 EVROPSKÝ SOUD PRO LIDSKÁ PRÁVA

Přes provázanost s orgány RE je ESLP nezávislou soudní institucí. Jeho činnost je založena EÚLP a řídí se rovněž svým vnitřním předpisem - Jednacím řádem.¹¹⁵

Kontrolní systém vytvořený EÚLP je jedinečný. Smluvní strany souhlasí podrobit se při plnění svých závazků mezinárodnímu soudnímu dohledu, aby zajistily každému, kdo podléhá jejich jurisdikci, práva a svobody garantované EÚLP. Tento dohled vykonává ESLP, který vynáší rozsudky k individuálním stížnostem

¹¹² Protocole n° 14bis à la Convention de sauvegarde des Droits de l'Homme et des Libertés fondamentales [online]. Conseil de L'Europe, 2009 [cit. 01.03.2014]. Dostupné z: <http://www.conventions.coe.int/Treaty/fr/Summaries/Html/204.htm>

¹¹³ Protocole n° 15 portant amendement à la Convention de sauvegarde des Droits de l'Homme et des Libertés fondamentales [online]. Conseil de L'Europe, 2013 [cit. 03.03.2014]. Dostupné z: <http://www.conventions.coe.int/Treaty/fr/Summaries/Html/213.htm>

¹¹⁴ Protocole n° 16 à la Convention de sauvegarde des Droits de l'Homme et des Libertés fondamentales [online]. Conseil de L'Europe, 2013 [cit. 01.03.2014]. Dostupné z: <http://www.conventions.coe.int/Treaty/fr/Summaries/Html/214.htm>

¹¹⁵ ČERNÁ, Dagmar. *Standard lidských práv v Evropě*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2009. str. 32

podaným na zákl. čl. 34 EÚLP a v případě mezistátních sporů, jichž je velmi málo, vzniklým na zákl. čl. 33. Rozsudky ESLP jsou pro žalované státy závazné. Na jejich výkon dohlíží Výbor ministrů RE.¹¹⁶

3.4.1 VÝVOJ KONTROLNÍHO MECHANISMU

Na základě EÚLP vznikly jako kontrolní mechanismy Evropská komise pro lidská práva a Evropský soud pro lidská práva. Byť nebyly z formálního hlediska nikdy orgány RE, je praktické propojení těchto institucí zřejmé. Dodnes je např. úkolem Výboru ministrů jako hlavního exekutivního orgánu RE monitorovat plnění rozsudků ESLP.

Původně se stížnosti dostaly nejprve před Evropskou komisí pro lidská práva, která usilovala o konsensuální urovnání sporu. V případě nedosažení dohody mezi stranami vydala EKLP své stanovisko k danému případu v podobě právně nezávazného posudku. Poté, co řízení před EKLP skončilo přijetím posudku, tj. závěrečné zprávy o případném porušení EÚLP, mohl být případ postoupen ESLP. ESLP se mohl případem zabývat jen tehdy, byl-li k tomu vyzván buď EKLP, nebo žalovaným státem nebo státem, jehož občan tvrdil porušení svých práv podle EÚLP. Modifikaci kontrolního systému přinesl 9. dodatkový protokol. Ten stanovil, že i sám stěžovatel mohl svůj případ po skončení první fáze před EKLP předložit ESLP, ovšem jen proti státu, jenž příslušný dodatkový protokol ratifikoval. Nicméně 11. dodatkový protokol přinesl ještě mnohem výraznější reformu. Došlo ke zrušení EKLP, jejíž funkce přešly na ESLP. Ten představoval zcela novou instituci, která se na rozdíl od EKLP stala stálým soudním orgánem. Zrušeny byly také dosavadní kompetence Výboru ministrů RE v oblasti přezkoumávání stížností.¹¹⁷

Protokol č. 11 měl především zjednodušit kontrolní systém, aby jej přizpůsobil přílivu stížností způsobených konstantním nárůstem členských států RE, aby se zkrátila délka řízení a aby se posílil jeho justiční charakter.¹¹⁸

Na rozdíl od Protokolu č. 11 nečiní Protokol č. 14 žádné radikální změny kontrolního systému. Změny, které činí, se týkají více působení než struktury

¹¹⁶ ČAPEK, Jan. *Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod II. část - protokoly*. 1. vyd. Praha: LINDE PRAHA, a.s., 2010. str. 145

¹¹⁷ SCHEU, Christian Harald. *Problematika judičiálních mechanismů v současném mezinárodním právu*. 1. vyd. Praha: EUROLEX BOHEMIA s.r.o., 2005. str. 76 - 78

¹¹⁸ ČAPEK, Jan. *Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod II. část - protokoly*. 1. vyd. Praha: LINDE PRAHA, a.s., 2010. str. 143

systému. Došlo k posílení filtrační kapacity ESLP s ohledem na velké množství nepodložených stížností vytvořením samosoudce kompetentního prohlásit stížnost za nepřipustnou nebo ji vyškrtnout ze seznamu. Bylo také zavedeno opatření k projednávání opakujících se případů rozšířením kompetence výborů složených ze tří soudců, jimž se má dostat pravomoci, aby ve zkráceném řízení rozhodovaly nejen o přípustnosti, nýbrž také o meritů stížnosti, pokud základní problém případu je již předmětem ustálené judikatury ESLP.¹¹⁹

3.4.2 ŘÍZENÍ PŘED EVROPSKÝM SOUDEM PRO LIDSKÁ PRÁVA

Způsobilost být účastníkem v řízení má podle čl. 34 EÚLP každá fyzická osoba bez ohledu na státní příslušnost či trvalý pobyt, občanský stav, právní způsobilost, každá nevládní organizace (právnícká osoba odlišná od státu) a každá skupina osob považujících se za poškozené v důsledku práv přiznaných EÚLP a jejími protokoly. Judikatura přiznala způsobilost domáhat se práv, která jim EÚLP zaručuje, např. různým sdružením a odborům, politickým stranám, náboženským organizacím, sdělovacím prostředkům i obchodním společnostem.

ESLP nejprve rozhoduje o přijatelnosti podání, jež je podmíněna vyčerpáním všech dostupných, efektivních a adekvátních vnitrostátních opravných prostředků a dodržením lhůty šesti měsíců ode dne konečného vnitrostátního rozhodnutí. Stěžovatel musel navíc utrpět podstatnou újmu (výjimku z této podmínky představují případy, kdy zachování lidských práv zaručených EÚLP a jejími protokoly vyžaduje meritorní posouzení stížnosti, a případy nedostatečného posouzení národním soudem). Stížnost nesmí být anonymní, zjevně bezdůvodná, představující zneužití práva či neslučitelná s ustanoveními EÚLP a nesmí jít o opakované podání v téže věci, již projednávané ESLP nebo předložené jinému mezinárodnímu soudu, pokud neobsahuje žádné nové důležité skutečnosti.¹²⁰

ESLP se snaží především o dosažení smíru, v tomto směru může být ESLP nápomocen dotčeným stranám v jakékoli fázi řízení. V případě dohody mezi stranami vydá rozhodnutí schvalující smírné urovnání sporu, které má definitivní charakter. V opačném případě řízení pokračuje. ESLP má možnost vydávat předběžná opatření. Tato pravomoc není dána EÚLP, ale vyvinula se praxí a je zakotvena v Jednacím řádu. Účelem těchto opatření je odložit výkon

¹¹⁹ ČAPEK, Jan. *Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod II. část - protokoly*. 1. vyd. Praha: LINDE PRAHA, a.s., 2010. str. 150 - 151

¹²⁰ ŠTURMA, Pavel. *Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv*. 2. dopl. vyd. Praha: C. H. BECK, 2003. str. 30-31

vnitrostátního rozhodnutí, které by mělo nenapravitelné následky (např. vyhoštění či trest smrti).

ESLP může zasedat ve čtyřech formacích: samosoudce, tříčlenný výbor, sedmičlenný senát a sedmnáctičlenný Velký senát.

Samosoudce, jemuž asistují zpravodajové, rozhoduje o přijatelnosti individuální stížnosti. Může přijmout prohlášení o nepřijatelnosti nebo vyškrtnout stížnost ze seznamu, pokud takové rozhodnutí může být učiněno bez dalšího přezkoumání, tzn. pouze ve věci zcela jasné. Takové rozhodnutí je konečné. V případě, že naopak věc shledá přijatelnou a ani ji nevyškrtně ze seznamu, postoupí ji výboru nebo senátu.

Výbor může jednomyslně rozhodnout o nepřijatelnosti individuální stížnosti nebo ji vyškrtnout ze seznamu, pokud takové rozhodnutí může být přijato bez dalšího přezkoumávání. Působí jako další filtr po samosoudci. Může také stížnost prohlásit přijatelnou a současně i meritorně rozhodnout případy, u nichž otázka výkladu a aplikace EÚLP a jejich protokolů tvoří součást ustálené judikatury ESLP. Takový rozsudek musí být vždy přijat jednomyslně. Pak je konečný. Pokud zde není dosaženo jednomyslnosti, postupuje se věc senátu. Vyvolává-li případ projednávaný senátem závažnou otázku týkající se výkladu EÚLP nebo jejich protokolů, nebo může-li vyřešení otázky vést k rozporu s rozsudkem vyneseným ESLP dříve, může senát, dokud nevynese rozsudek, postoupit případ Velkému senátu s výjimkou případů, kdy se některá ze stran vysloví proti. V tříměsíční lhůtě od data rozsudku senátu může každá zúčastněná strana ve výjimečných případech požádat o postoupení věci Velkému senátu. Kolegium pěti soudců Velkého senátu žádost přijme, pokud věc vyvolá závažnou otázku týkající se výkladu nebo provádění Úmluvy nebo jejich protokolů nebo závažnou otázku všeobecné povahy. Pokud kolegium žádost přijme, Velký senát ve věci rozhodne rozsudkem, jenž je konečný.

Vydaný konečný rozsudek se zveřejňuje a má deklaratorní povahu. ESLP v něm konstatuje, že došlo či nedošlo k porušení EÚLP nebo jejich protokolů. Konečný rozsudek je pro strany sporu závazný a vytváří právní účinky *inter partes*. Co se týká ostatních smluvních států EÚLP, které nejsou stranou sporu, ty nejsou rozsudkem přímo vázány. Nicméně i ve vztahu k nim hraje vydaný rozsudek určitou roli, neboť vůči nim působí silou své výkladové autority. Judikatura ESLP má být nástrojem určité harmonizace vnitrostátních standardů lidských práv za účelem zajištění standardu stanoveného EÚLP, který musí být dodržen.

Smluvní státy, aby se vyhnuly případným budoucím porušením EÚLP, mají respektovat závěry a odůvodnění ESLP též z rozsudků, které se týkají jiných států. Provedení rozsudků je v rukou státu. ESLP nemůže sám vykonávat rozsudky. Jakým způsobem tedy stát napraví porušení EÚLP je v zásadě ponecháno na něm. Důležitý je výsledek, přijatá opatření musí být ale dostatečně efektivní. Opatření mohou být individuální, vztahující se ke konkrétnímu stěžovateli (zrušení soudního rozhodnutí či správního aktu), nebo generální (obecná) opatření (přijetí vhodné zákonné úpravy či změna soudní, správní praxe). Nad výkonem rozsudku dohlíží Výbor ministrů. Ten může v případě neplnění rozsudku státem vyvíjet politický tlak. Také může po výzvě adresované takovému státu a po přijetí rozhodnutí dvoutřetinovou většinou proti němu zahájit řízení před ESLP. V krajním případě by mohlo státu hrozit vyloučení z RE.

V případě, že vnitrostátní právo porušujícího státu umožňuje jen částečné odstranění následků porušení, ESLP přizná v případě potřeby poškozené straně spravedlivé zadostiučinění. Může také přiznat náhradu nákladů řízení, které byly nutné k uplatnění práva před vnitrostátními soudy.

Na závěr bych zmínila pilotní rozsudky, týkají se záležitosti, jež je předmětem stížnosti ve velké řadě případů (opakující se kauzy). V takovém rozsudku ESLP nařizuje státu přijetí obecných opatření, zejména legislativní úpravy, která mají napravit systémové a strukturální nedostatky na vnitrostátní úrovni. Cílem je snížit přetíženost ESLP případy téhož druhu.¹²¹

---

¹²¹ ČERNÁ, Dagmar. *Standard lidských práv v Evropě*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2009. str. 39-56

4 OCHRANA A GARANCE LIDSKÝCH PRÁV V EVROPSKÉ UNII

Evropská unie byla původně mezivládní organizací, nyní má však samostatnou právní subjektivitu. V současné době EU tvoří 28 členských států. Vyvinula se ze tří samostatných mezivládních organizací založených v 50. letech 20. století, které se zabývaly bezpečností dodávek energie a volným obchodem, společně známých jako Evropská společenství (dále jen „ES“). Hlavním účelem ES bylo povzbuzení hospodářského rozvoje prostřednictvím volného pohybu zboží, kapitálu, osob a služeb.¹²²

Původní smlouvy Evropských společenství neobsahovaly žádný odkaz na lidská práva či jejich ochranu. Nepředpokládalo se, že vytvoření oblasti volného obchodu v Evropě by mohlo mít jakýkoli významný dopad na lidská práva. Avšak s tím, jak se před tehdejší Evropský soudní dvůr začaly dostávat případy namítající porušování lidských práv v důsledku právních předpisů Společenství, vypracoval ESD soubor soudcovského práva známý jako „všeobecné zásady práva Společenství“. Podle ESD měly tyto všeobecné zásady odrážet obsah ochrany lidských práv zjištěný ve vnitrostátních úpravách a úmluvách o lidských právech, zejm. EÚLP. ESD prohlásil, že zajistí soulad právních předpisů Společenství s uvedenými zásadami.

Německý Spolkový soud v roce 1974 vydal rozsudek Solange, kterým si vyhradil právo přezkoumávat veškeré unijní akty, dokud nebude míra ochrany lidských práv v Unii dosahovat míry ochrany zaručené německou ústavou. To by však znamenalo zásadní problém pro autonomní unijní právní řád, kde jediným oprávněným přezkoumávat legalitu právních aktů Unie a podávat závazný výklad evropského práva je ESD. Ten na rozsudek Solange reagoval vlastním rozhodnutím ve věci Nold, kde stanovil, že je při ochraně lidských práv povinen následovat ústavní tradice společné členským státům Unie, a tudíž nemůže poskytnout ochranu opatřením, která by byla v rozporu s lidskými právy chráněnými národními ústavami.

Dále vyjádřil své přesvědčení, že vodítkem pro míru ochrany lidských práv v EU mohou být i mezinárodní smlouvy, které členské státy vypracovaly nebo

---

¹²² Evropský soud pro lidská práva a Agentura Evropské unie pro základní práva. *Příručka evropského antidiskriminačního práva*. 1. vyd. Lucemburk: Úřad pro publikace Evropské unie, 2011. str. 13

spolupodepsaly. A právě tímto momentem se ze společenství hospodářského stává též entita oddaná ochraně a prosazování základních práv. Ochrana lidských práv tak v EU stojí na dvou pilířích: ústavní tradice společné členským státům a mezinárodní smlouvy, které členské státy podepsaly.

V 80. letech ESD zdůraznil zvláštní váhu EÚLP, jejímiž signatáři byly v té době všechny členské státy. Od té doby ESD pravidelně v rozsudcích týkajících se ochrany lidských práv odkazuje na EÚLP a judikaturu ESLP. Tento standard ochrany byl v roce 1993 kodifikován přijetím Maastrichtské smlouvy v čl. 6, v němž zaručila úctu základním právům vymezeným EÚLP a těm, která vyplývají z ústavních tradic společných členským státům, a tyto nazvala „obecné zásady práva Společenství“. Následující vývoj je v rukou SDEU a ESLP, které soudním dialogem určují rozsah vzájemného prolínání a doplňování lidskoprávní ochrany v těchto dvou evropských právních systémech.¹²³

EU, která uznala, že její politiky by mohly mít dopad na lidská práva, vyhlásila spolu se svými členskými státy v roce 2000 Listinu základních práv EU, jež obsahuje výčet lidských práv inspirovaný právy uvedenými v ústavách členských států, v EÚLP a ve všeobecných úmluvách o lidských právech, jako je Úmluva OSN o právech dítěte. Listina v podobě přijaté v roce 2000 byla pouhou deklarací, nebyla právně závazná, ačkoli Evropská komise jakožto hlavní orgán příslušný navrhnout nové právní předpisy EU uvedla, že její návrhy budou s Listinou v souladu.

V roce 2009 vstoupila v platnost Lisabonská smlouva, která změnila status Listiny a učinila ji právně závazným dokumentem a postavila ji na úroveň primárního práva. Ve vztahu k České republice, Polsku a Spojenému království byl k Listině sjednán protokol, který omezení, podle něhož jsou členské státy povinny dodržovat Listinu pouze při provádění právních předpisů EU, výslovně znovu uvádí.¹²⁴

---

¹²³ WINTR, Jan a ANTOŠ, Marek. *Ústavní právo v mezinárodním kontextu*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2013. str. 191-192

¹²⁴ Evropský soud pro lidská práva a Agentura Evropské unie pro základní práva. *Příručka evropského antidiskriminačního práva*. 1. vyd. Lucemburk: Úřad pro publikace Evropské unie, 2011. str. 15

4.1 PRAMENY ZÁKLADNÍCH PRÁV V EVROPSKÉ UNII

Acquis communautaire - právní řád EU je souhrnem norem různého původu. Stejně tak lidská práva a jejich ochranu můžeme najít v různých zdrojích, a to v rámci primárního práva, sekundárního práva, judikatury a právních aktů sui generis.

V rámci EU je místo pojmu „lidská práva“ používán pojem „základních práv“, ten jak byl vytvořen judikaturou ESD, se postupně dostal do smluvních instrumentů.

4.1.1 PRIMÁRNÍ PRÁVO A SMLUVNÍ ZAKOTVENÍ OCHRANY ZÁKLADNÍCH PRÁV

Primární právo představují zakládající smlouvy Společenství a následné akty, které je revidují, dále akty o přistoupení nových členů a smlouvy o rozpočtových pravidlech.¹²⁵

Poprvé se pojem základních práv dostal do terminologie užívané závaznými smluvními dokumenty v čl. 6 Smlouvy o Evropské unii ve znění Amsterdamské smlouvy z roku 1997 (původně čl. F odst. 2 Maastrichtské smlouvy, 1992), podle kterého EU respektuje základní práva zaručená EÚLP a ta, jež vyplývají z ústavních tradic společných členským státům, jako obecné právní zásady Společenství. Podle čl. 6 Smlouvy o Evropské unii (dále jen „SEU“), nového odst. 1 je EU založena na zásadách svobody, demokracie, dodržování lidských práv a základních svobod, jakož i právního státu, jež jsou společné členským státům. Tento princip byl potvrzen v čl. 7 SEU, který byl vložen rovněž Amsterdamskou smlouvou a modifikován Smlouvou z Nice. Jde o ustanovení derogační či sankční povahy určené pro zcela výjimečné situace. Opravňuje Radu na úrovni hlav států a vlád, aby na návrh jedné třetiny členských států nebo Komise a se souhlasem Evropského parlamentu jednomyslně rozhodla, že došlo k závažnému a trvajícím porušení zásad čl. 6 odst. 1 ze strany členského státu poté, co byla vláda tohoto členského státu vyzvána, aby se k této věci vyjádřila. Bylo-li učiněno takové rozhodnutí, může Rada rozhodnout kvalifikovanou většinou, že výkon určitých práv, která pro dotyčný stát vyplývají z aplikace této Smlouvy, včetně hlasovacích práv zástupců jeho vlády v Radě, budou pozastavena.

Určitá práva vyplývají i přímo z psaného primárního práva. Jde o obecný zákaz diskriminace podle čl. 12 Smlouvy o Evropském společenství (dále jen „SES“).

---

¹²⁵ CHARVÁTOVÁ, Žaneta. *Ochrana lidských práv v právu EU*. Brno, 2011. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, právnická fakulta. str. 14

Podle tohoto přímo použitelného ustanovení je v rámci předmětu úpravy této smlouvy zakázána diskriminace z důvodu státní příslušnosti. Po Amsterdamské smlouvě přibyl k čl. 12 ještě čl. 13 SES, který potenciálně zakazuje také diskriminaci z důvodu pohlaví, rasového nebo etnického původu, víry nebo světového názoru, invalidity, věku nebo sexuální orientace. Jde zde o potenciální zákaz, neboť tento článek pouze zmocňuje Radu přijímat opatření k odstranění těchto druhů diskriminace svým jednomyslným rozhodnutím na návrh Komise a po konzultaci s Evropským parlamentem. Dalším antidiskriminačním ustanovením je čl. 141 SES, jenž stanoví zásadu stejného odměňování mužů a žen za stejnou práci.

4.1.2 SEKUNDÁRNÍ PRÁVO

Sekundární legislativa slouží ke konkretizaci ustanovení primárního práva a jako nástroj jejich inkorporace do práva členských států a harmonizace vnitrostátních předpisů členských států. Obsahuje zejm. předpisy a nařízení z oblasti volného pohybu osob, vzájemného uznávání diplomů, práva na usazování, svobody poskytování služeb, sociálního zabezpečení, zákazu diskriminace a dalších aspektů ochrany práv jednotlivců na unijní úrovni. Tato práva jsou regulována především prostřednictvím směrnic a nařízení.¹²⁶

Jako příklad nařízení, vztahujícího se k ochraně základních práv, bychom mohli uvést nařízení č. 612/68 o volném pohybu pracovníků uvnitř Společenství, v oblasti sociálních práv např. nařízení č. 1408/71 o aplikaci soustav sociálního zabezpečení na zaměstnané osoby, osoby samostatně výdělečně činné a členy jejich rodin pobývajících v rámci Společenství. V oblasti volného pohybu osob jde např. o směrnici 2004/38/ES o právu občanů EU a jejich rodinných příslušníků volně se pohybovat a pobývat na území členských států. Zákaz diskriminace upravuje směrnice č. 2000/43 o provádění zásady rovnosti mezi osobami bez ohledu na jejich rasový nebo etnický původ.¹²⁷

---

¹²⁶ ŠTURMA, Pavel. *Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv*. 2. dopl. vyd. Praha: C. H. BECK, 2003. str. 44 - 47

¹²⁷ ČERNÁ, Dagmar. *Standard lidských práv v Evropě*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2009. str. 81-82

4.1.3 AKTY SUI GENERIS

Jsou to dokumenty, které nedisponují právně závaznou povahou. Mohou však mít určitou právní relevanci, např. v případě, že na ně odkáže Soudní dvůr Evropské unie (dále jen „SDEU“).

Charta základních sociálních práv pracovníků (1989) je pramenem práv hospodářské a sociální povahy, jenž rozvíjí principy charakteristické pro Evropskou sociální chartu RE. Z právního hlediska jde o pouhou deklaraci, která není formálně závazným aktem. Přesto má svou váhu. Stejně jako na Evropskou sociální chartu RE se na ni odvolává i primární právo, a to v čl. 136 SES při stanovení sociálních cílů Společenství a členských států. V této souvislosti je také důležité zmínit čl. 6 odst. 2 SEU obsahující nepřímé vtažení EÚLP do právního řádu společenství.¹²⁸

4.1.4 ZÁKLADNÍ PRÁVA VYPLÝVAJÍCÍ Z JUDIKATURY ESD/SDEU

V rozsudku ve věci *Stauder v. Ulm* (1969) se ESD poprvé cítil být příslušný k rozhodnutí o lidských právech. Konstatoval, že základní lidská práva patří mezi obecné zásady komunitárního práva, a tudíž že má kompetenci k jejich ochraně. Ve věci *Internationale Handelsgesellschaft* (1970) zopakoval, že respekt k základním právům je součástí obecných právních zásad, a uvedl navíc, že zdroj inspirace pro tato práva představují ústavní tradice společné členským státům.¹²⁹

ESD postupně uznal jako základní práva při své rozhodovací činnosti: právo svobodně podnikat, svobodu obchodu, právo vykonávat zaměstnání či povolání, právo na volný přístup k zaměstnání, odborová práva, svobodu náboženského vyznání, právo na spravedlivé projednání záležitosti, právo vlastnit a pokojně užívat majetek, zákaz diskriminace z důvodu pohlaví, právo na právní zastoupení a nahlédnutí do spisu, právo na vzdělání, rovnost před zákonem, nárok na účinnou soudní ochranu, nedotknutelnost obydlí, respektování osobní sféry a dopisního tajemství, svobodu mínění a projevu a právo na respektování rodinného života. Z judikatury ESD vyplývají se základními právy související principy právního státu, jako ochrana důvěry, zákaz dvojího trestání, zákaz retroaktivity zákonů, zásada právní jistoty, zásada přiměřenosti, rovnosti, určitosti a zákonnosti správy.

---

¹²⁸ ŠTURMA, Pavel. *Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv*. 2. dopl. vyd. Praha: C. H. BECK, 2003. str. 47

¹²⁹ ČERNÁ, Dagmar. *Standard lidských práv v Evropě*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2009. str. 75

ESD uznal i některá procesní práva obhajoby jako nárok na slyšení před soudem, právo nahlížet do spisů a zásada mlčenlivosti při právním poradenství.¹³⁰

Do 1. prosince 2009 byla ochrana základních práv před ESD záležitostí judikatury. Pro její dotváření čerpal ESD inspiraci z EÚLP, judikatury ESLP a z ústavních tradic společných členským státům. V judikatuře po 1. prosinci 2009, poté, co se Listina stala součástí primárního práva, dochází k proměně. Nově pojmenovaný SDEU začíná intenzivně pracovat s Listinou a napříště ji vykládá. EÚLP a judikatura ESLP je využívána pro doplnění mezer tam, kde zatím není judikatura samotného SDEU. I po přesunutí akcentu v rozhodovací praxi SDEU k Listině nicméně zůstává EÚLP a judikatura ESLP před SDEU privilegovaným referenčním rámcem pro ochranu základních práv. Čl. 52 odst. 3 Listiny základních práv Evropské unie váže výklad a aplikaci Listiny na ustanovení EÚLP a judikaturu ESLP, když stanoví, že: „Pokud tato listina obsahuje práva odpovídající právům zaručeným Úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod, jsou smysl a rozsah těchto práv stejné jako ty, které jim přikládá uvedená úmluva. Toto ustanovení nebrání tomu, aby právo Unie poskytovalo širší ochranu.“

4.1.5 ZÁKLADNÍ SVOBODY

S ohledem na základní práva zaručená právem EU je vhodné zmínit ještě existenci čtyř základních ekonomických svobod - svobodný pohyb zboží (čl. 28, 30 a 34 SFEU), osob (čl. 45 a 49 SFEU), služeb (čl. 56 SFEU) a kapitálu (čl. 63 SFEU). Jedná se o ustanovení primárního práva, která se nacházejí mimo Listinu základních práv Evropské unie. Byť se nejedná o základní lidská práva v klasickém smyslu slova, s ohledem na strukturu a cíle EU v podstatě takové postavení mají. Ve své judikatuře k nim SDEU právě takto také přistupuje jako k základním právům každého občana EU, která mohou vstupovat do konfliktu s ostatními klasickými základními právy, jako je např. svoboda projevu či lidská důstojnost.¹³¹

---

¹³⁰ ŠTURMA, Pavel. *Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv*. 2. dopl. vyd. Praha: C. H. BECK, 2003. str. 46 - 47

¹³¹ Komentář k Usnesení o vyhlášení Listiny základních práv a svobod (2/1993 Sb.). In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 25.11.2013]. str. 17-19

4.2 LISTINA ZÁKLADNÍCH PRÁV EVROPSKÉ UNIE

Se vstupem Lisabonské smlouvy v platnost se Listina stala právně závaznou. V jednom textu seskupuje všechna základní práva, která jsou chráněna na úrovni EU, a dává jim viditelnou, přesnou a předvídatelnou podobu. V EU je díky tomu značně posílena správa věcí veřejných v souladu se zásadami právního státu. Dodržování základních práv v EU dříve zajišťovala judikatura SDEU. Nyní je zde Listina základních práv a svobod Evropské unie, která jako jediný ucelený a právně závazný nástroj obsahuje základní práva závazná pro orgány a instituce EU.

Listina chrání fyzické osoby a právní subjekty proti opatřením orgánů a institucí EU, jež nejsou v souladu se základními právy. SDEU pak má pravomoc přezkoumat legalitu daného aktu a Komise má pravomoc zahájit příslušné řízení o nesplnění povinnosti proti danému členskému státu.

Oproti EÚLP, které se může dovolat každý, jehož práva byla porušena aktem či opomenutím státu, který je smluvní stranou EÚLP, Listiny se může dovolat pouze osoba, jejíž práva byla narušena orgánem EU nebo orgánem členského státu, který implementoval nebo aplikoval evropské právo, případně tak opomněl konat.¹³²

Mají-li občané plně využívat práv obsažených v Listině, je nezbytné, aby orgány EU a vnitrostátní orgány jasně vysvětlily, na jaké situace se Listina vztahuje a na jaké nikoliv. Za tímto účelem Komise předkládá každý rok výroční zprávu o uplatňování Listiny základních práv EU.

4.2.1 OBLAST POUŽITÍ

Listina definuje svoji vlastní oblast použití v čl. 51. Jde o kombinaci příslušnosti institucionální a funkční.

Listina základních práv a svobod Evropské unie se vztahuje na opatření přijímaná všemi orgány a institucemi EU v souladu se zásadou subsidiarity (příslušnost institucionální). Týká se to především legislativní činnosti Evropského parlamentu, Rady a Komise, v rámci níž musí být v souladu s požadavky právních předpisů EU Listina plně dodržena. Na členské státy se Listina vztahuje jen, pokud provádějí právo EU, především tehdy, uplatňují-li nařízení nebo rozhodnutí

---

¹³² WINTR, Jan a ANTOŠ, Marek. *Ústavní právo v mezinárodním kontextu*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2013. Str. 198

EU či provádějí-li směrnice (příslušnost funkční). Neuplatní se v situacích, v nichž se nejedná o právo EU. Listina tedy nemá žádný účinek v oblastech, kde členské státy nedelegovaly pravomoci na EU, a je na tyto státy použitelná v tomto omezeném rozsahu proto, že EU sama nemá v členských státech správní mechanismus, kterým by právní předpisy EU prováděla. Namísto toho provádějí právní předpisy EU samotné státní správy členských států. Podle čl. 51 odst. 2 Listina nerozšiřuje pravomoci EU vymezené ve Smlouvách. V situacích, na něž se Listina nevztahuje, jsou základní práva nadále zaručována na vnitrostátní úrovni v rámci ústavních systémů členských států. Listina tak doplňuje, ale nenahrazuje ústavní systémy členských států či systém ochrany EÚLP.¹³³

4.2.2 OBSAH A STRUKTURA

Listina zahrnuje nejen práva, která již byla zakotvena dříve v rámci jiných mezinárodních či evropských instrumentů, ale také formuluje nová práva, která jsou specifická pro seskupení států EU.

Z hlediska struktury se dělí na preambuli a sedm kapitol. Preambule obsahuje rozhodnutí členských států spojovat se do stále užší Unie a založit prostor svobody, jistoty, práva a uvádí nejdůležitější inspirační zdroje, o něž se Listina opírá.

První kapitola pojmenovaná „Důstojnost“ obsahuje nezcizitelná práva (čl. 1-5). Mezi ně patří lidská důstojnost, právo na život, právo na osobní integritu (zahrnující i zákaz obchodu s lidskými orgány a zákaz reproduktivního klonování lidí), zákaz mučení a nelidského či ponižujícího zacházení nebo trestu, zákaz otroctví a nucených prací.

Druhá kapitola nazvaná „Svobody“ (čl. 6-19) zahrnuje klasické svobody, jako právo na svobodu a osobní bezpečnost, respektování soukromého a rodinného života, právo uzavřít manželství, svobodu myšlení, svědomí a náboženského vyznání, projevu a informací, svobodu shromažďování a sdružování. Dále zde nalezneme i ochranu osobních údajů, svobodu umění a věd, právo na vzdělání. Mezi ekonomické svobody patří právo svobodné volby povolání a právo pracovat v každém členském státě, svoboda podnikání a vlastnické právo. Je zde deklarováno i právo azylu a ochrana pro případ odsunutí, vyhoštění a extradice.

---

¹³³ Evropská komise, Spravedlnost. *Zpráva za rok 2010 o uplatňování Listiny základních práv EU*. 1. vyd. Lucemburk: Úřad pro publikace Evropské komise, 2011. str. 5-68

Třetí kapitola pod názvem „Rovnost“ (čl. 20-26) obsahuje obecná ustanovení garantující rovnost před zákonem, rovnost mužů a žen, zákaz diskriminace z jakýchkoli důvodů, postuláty, že Unie respektuje kulturní, náboženskou a jazykovou rozmanitost, práva dětí, práva starších lidí a integraci postižených osob.

Čtvrtá kapitola s názvem „Solidarita“ (čl. 27-38) zahrnuje hospodářská a sociální práva, jako právo na informace, kolektivní vyjednávání, právo na zprostředkování práce, ochranu před neoprávněným propuštěním, spravedlivé a uspokojivé pracovní podmínky, zákaz dětské práce a ochrana mladistvých na pracovišti, dále upravuje ochranu rodiny, otázky sociálního zabezpečení, ochranu zdraví, přístup ke službám obecného hospodářského zájmu, ochranu životního prostředí a ochranu spotřebitele.

Pátá kapitola pojmenovaná „Občanská práva“ (čl. 39-46) kopíruje práva občanů, která již vyplývají ze Smlouvy o EU, tj. právo volit a být volen do Evropského parlamentu a v komunálních volbách, svobodu pohybu a pobytu na území členských států, diplomatickou a konzulární ochranu, dále pak právo obracet se na veřejného ochránce práv a petiční právo. Vyhlašuje zde též práva, která se dosud v dokumentech k ochraně lidských práv nevyskytovala, a to právo na dobrou správu, právo na přístup k dokumentům Evropského parlamentu, Rady a Komise.

Šestá kapitola nazvaná „Spravedlnost“ (čl. 47-50) obsahuje ochranu jednotlivce v soudním řízení a zakotvuje právo na nezávislý soud a spravedlivý proces, presumpci nevin, právo na obhajobu, zásadu zákonnosti a přiměřenosti trestných činů a trestů, zákaz dvojího stíhání za stejný čin (ne bis in idem).

V sedmé kapitole (čl. 51-54) bychom našli všeobecná ustanovení vztahující se k celé Listině, především její působnost, rozsah garantovaných práv, úroveň jejich ochrany a zákaz zneužití práv.¹³⁴

4.2.3 OSOBNÍ PŮSOBNOST

Pokud jde o vymezení beneficiářů základních práv, Listina rozlišuje mezi adresáty svých norem: každou osobou, občany EU, fyzickými nebo právnickými osobami s bydlištěm nebo sídlem v některém členském státě (rezidenty) a příslušníky nečlenských států. Listina přiznává mnohá základní práva každému. Např.

---

¹³⁴ ŠTURMA, Pavel. *Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv*. 2. dopl. vyd. Praha: C. H. BECK, 2003. str. 50 - 52

se jedná o ochranu lidské důstojnosti, právo rovnosti či procesní práva. Některá práva jsou vyhrazena jen pro občany EU jako např. aktivní a pasivní volební právo do Evropského parlamentu a v komunálních volbách či diplomatická a konzulární ochrana. Jiná z práv občanů se vztahují i na každou fyzickou nebo právnickou osobu s bydlištěm nebo registrovaným sídlem v členském státě. Jde např. o právo na přístup k dokumentům, petiční právo, právo obracet se na veřejného ochránce EU. Některá ustanovení se obracejí přímo na příslušníky nečlenských států, jako právo na rovnost podmínek, právo azylu či zákaz vyhoštění nebo extradice.¹³⁵

4.3 SOUDNÍ DVŮR EVROPSKÉ UNIE

SDEU je jedním ze základních orgánů EU, jehož úkolem je dbát na jednotný výklad unijního práva a rozhodovat spory v oblastech vymezených zakládacími smlouvami (čl. 19 SEU a čl. 251 až 281 Smlouvy o fungování Evropské unie – dále jen „SFEU“). SDEU je v současné době zastřešujícím označením pro tři soudní instance: Soudní dvůr, Tribunál a Soud pro veřejnou službu. Členské státy požívají před unijními soudy výjimečného postavení ve smyslu privilegovaných žalobců podle čl. 263 SFEU. Mohou vstupovat do jakýchkoli řízení a svými vyjádřeními ovlivňovat konečnou podobu soudních rozhodnutí.

V rámci řízení o předběžné otázce se soudy na základě čl. 267 SFEU mohou obracet na SDEU s otázkami výkladu či platnosti unijního práva, jež potřebují pro svá rozhodnutí.

Řízení pro porušení unijního práva představuje zvláštní mechanismus, jehož cílem je určit, že jednání členského státu je v rozporu s právem EU, a přimět tento členský stát, aby v tomto jednání ustal. Toto řízení může vést proti členskému státu Evropská komise (čl. 258 SFEU), která tím plní svoji úlohu strážkyně Smluv, popř. jiný členský stát (čl. 259 SFEU). Je ustálenou praxí, že v případě podezření na porušování práva EU některým z členských států EU, nezahajuje Evropská komise okamžitě řízení pro porušení povinnosti. Než se tak stane, je věc zásadně vždy předmětem řízení EU Pilot. Teprve není-li věc napravena či vysvětlena v rámci tohoto řízení, přistupuje Evropská komise k zahájení řízení

---

¹³⁵ ŠTURMA, Pavel. *Vztah Evropské úmluvy o lidských právech a evropského práva*. [online]. [cit. 26.03.2013]. Dostupné z: <http://cak.cz/files/283/VztahEvropskeUmluvyEvropskehoPrava.rtf> str. 6 - 7

podle čl. 258 SFEU, a to z vlastní iniciativy nebo na základě stížnosti. Výjimkou z uvedené praxe jsou řízení ve věci opožděné transpozice či notifikace směrnic. V takových případech jsou řízení zahajována automaticky po marném uplynutí lhůty pro transpozici. Mechanismus EU Pilot funguje od dubna 2008. Jedná se o flexibilní a relativně neformální řízení sloužící k objasnění, popř. řešení situací, u nichž Komise shledává možné porušení unijního práva ze strany členského státu. Řízení podle čl. 258 SFEU je zahajováno zasláním formálního upozornění. Členskému státu je dána příležitost vyjádřit se k výtkám zpravidla ve lhůtě 2 měsíců. Nepovažuje-li Evropská komise odpověď členského státu za uspokojivou, následuje druhá fáze: Evropská komise vydá odůvodněné stanovisko a uloží členskému státu nápravu závadného stavu zpravidla ve lhůtě 2 měsíců. Po jejím marném uplynutí může Evropská komise podat žalobu k Soudnímu dvoru. Následuje standardní řízení před SDEU. Pokud se SDEU s žalobou Evropské komise alespoň zčásti ztotožní, vydá rozsudek, kterým konstatuje porušení povinnosti ze strany členského státu. Dotčený členský stát je v souladu s čl. 260 odst. 1 SFEU povinen přijmout opatření, která vyplývají z rozsudku SDEU.¹³⁶

4.4 PŘISTOUPENÍ EVROPSKÉ UNIE K ÚMLUVĚ O LIDSKÝCH PRÁVECH A ZÁKLADNÍCH SVOBODÁCH

Přistoupení EU k EÚLP je diskutovaným tématem již od konce 70. let 20. století. Poprvé v historii RE by se nestátní subjekt stal vstupem přístupové dohody v platnost smluvní stranou EÚLP.¹³⁷

4.4.1 VZTAH EÚLP A LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV EVROPSKÉ UNIE

V současné době jsou právní předpisy EU a EÚLP úzce propojeny. K EÚLP přistoupily všechny členské státy EU. SDEU se obrací k EÚLP pro inspiraci při určování oblasti působnosti ochrany lidských práv podle právních předpisů EU. Také Listina odráží širší práva v EÚLP, ačkoli se na ně neomezuje. EÚLP představuje minimální standard ochrany, pod který Listina nesmí klesnout. Přestože EU vlastně není smluvní stranou EÚLP, jsou právní předpisy EU

¹³⁶ Ministerstvo zahraničních věcí, odbor komunitárního práva. *Zpráva o činnosti vládního zmocněnce pro zastupování České republiky před soudním dvorem Evropské unie za rok 2012.1.* vyd. Ministerstvo zahraničních věcí ČR, 2013. str. 14- 156

¹³⁷ GRÜNVALDOVÁ PEJCHALOVÁ, Vladimíra a URBANOVÁ, Klára. *Přistoupení Evropské unie k Evropské úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod.* Studie č. 3.172. Parlamentní institut. 2013. str. 3 - 4

do velké míry s EÚLP v souladu. Jestliže tedy jednotlivec hodlá podat stížnost ve věci EU, že tato nezaručuje lidská práva, není oprávněn tak činit u ESLP přímo (případně podaná stížnost by byla nepřipustná *ratione personae*). Namísto toho musí podat stížnost u vnitrostátních soudů, které pak mohou věc postoupit SDEU prostřednictvím řízení o předběžné otázce, anebo podat stížnost na EU nepřímo u ESLP prostřednictvím žaloby proti členskému státu, byť tento nedělá nic jiného, než pouze provádí právo EU.¹³⁸ Absence přímého „instančního“ postupu mezi lucemburským a štrasburským soudem nicméně neznamená absenci neformálních kontaktů a zohledňování rozhodnutí vydané druhým soudem.¹³⁹

4.4.2 CESTA K PŘÍSTUPOVÉ DOHODĚ

Přistoupení EU k EÚLP dlouhou dobu bránil stav Smluv. Podle Posudku ESD č. 2/94 o Přistoupení Společenství k EÚLP nebylo v pravomoci EU přistoupit k jiné mezinárodní smlouvě, a proto nejprve muselo dojít ke změně Smluv.¹⁴⁰ Následně Lisabonská smlouva s cílem podpořit ochranu základních práv v EU uložila povinnost (čl. 6 odst. 2 SEU), aby EU přistoupila k EÚLP. Došlo i k přijetí dalšího protokolu k EÚLP. Čl. 59 odst. 2 byl do EÚLP vložen Protokolem č. 14, jenž vstoupil v platnost v červnu 2010 a umožnil přístup nestátní entitě. Na rozdíl od čl. 6 odst. 2 SEU stanoví pouze možnost přistoupení EU k EÚLP, nikoliv právní povinnost. ESLP získá pravomoc přezkoumávat právní akty orgánů a institucí EU včetně rozsudků SDEU z hlediska jejich souladu s EÚLP a jednotlivcům se dostane nové možnosti bránit se proti porušení svých práv a svobod ze strany EU. Poté, co vyčerpají všechny právní prostředky nápravy ve svém státě, budou moci podat stížnost k ESLP. Komise zahájila přístupová jednání na základě mandátu uděleného Radou začátkem července 2010. Toto přistoupení zaručí další soudní kontrolu v oblasti ochrany základních práv v EU, posílí společnou kulturu základních práv v EU, prokáže, že EU významně podporuje štrasburský systém ochrany práv a bude zárukou sladění vývoje judikatury SDEU a ESLP. EU by se stala 48. smluvní stranou EÚLP, aniž

---

¹³⁸ Evropský soud pro lidská práva a Agentura Evropské unie pro základní práva. *Příručka evropského antidiskriminačního práva*. 1. vyd. Lucemburk: Úřad pro publikace Evropské unie, 2011. str. 17

¹³⁹ Komentář k Usnesení o vyhlášení Listiny základních práv a svobod (2/1993 Sb.). In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 25.11.2013]. str. 20

¹⁴⁰ WINTR, Jan a ANTOŠ, Marek. *Ústavní právo v mezinárodním kontextu*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2013. str. 199

by se přitom stala členem RE.¹⁴¹ Přístupová dohoda, která byla po letech vyjednávání mezi orgány EU a Rady Evropy dokončena 5. dubna 2013, musí být jednohlasně schválena Radou, dvěma třetinami hlasů v Evropském parlamentu a bude muset být ratifikována všemi členskými státy EU a Rady Evropy. Protokol č. 8 připojený k Lisabonské smlouvě stanoví řadu podmínek pro uzavření dohody o přistoupení.

4.4.3 DŮVODY PRO PŘISTOUPENÍ

Hlavním důvodem pro přistoupení EU k EÚLP není rozšířit ochranu *ratione materiae* (ta je zabezpečena existujícím systémem), ale zesílit jednotnou ochranu základních práv v EU. V současné době EÚLP a její mechanismus zatím nelze aplikovat na unijní právo. Skutečnost, že práva a svobody zaručené v EÚLP a jejich Protokolech nejsou pro EU a její instituce závazné a že všechny členské státy EU mají při aplikaci a implementaci práva EU povinnost EÚLP dodržovat, vede k nerovnováze a k nejistotě ohledně toho, kdo je za porušení práv a svobod zaručených EÚLP a jejími Protokoly skutečně odpovědný.¹⁴² Přistoupení zajistí úplný systém soudní ochrany základních práv vůči všem přijatým aktům institucemi EU nebo členskými státy aplikujícími unijní právo. Také dojde k tomu, že se SDEU podřídí poslední ve smyslu konečné jurisdikci ESLP co se týče výkladu EÚLP a namísto nepřímé kontroly, jež se děje jedině v případech vedených proti členskému státu, se otevře cesta procedury přímé kontroly slučitelnosti aktů institucí EU s EÚLP vykonávaná ESLP, jenž získá v tomto směru působnost *ratione personae*.¹⁴³

4.4.4 MOŽNÉ DŮSLEDKY PŘISTOUPENÍ

V důsledku přistoupení budou právní akty EU podléhat přezkumu ESLP z hlediska jejich souladu s EÚLP. Každý jednotlivec bude mít právo podat stížnost k ESLP na postup nebo nečinnost institucí EU, které dle jejich názoru zakládají porušení některého z práv zaručených EÚLP. EU vznikne povinnost

---

¹⁴¹ Evropská komise, Spravedlnost. *Zpráva za rok 2010 o uplatňování Listiny základních práv EU*. 1. vyd. Lucemburk: Úřad pro publikace Evropské komise, 2011. str. 11 - 12

¹⁴² GRÜNVALDOVÁ PEJCHALOVÁ, Vladimíra a URBANOVÁ, Klára. *Přistoupení Evropské unie k Evropské úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod*. Studie č. 3.172. Parlamentní institut. 2013. str. 3 - 4

¹⁴³ ALEXOVA-BORISSOVA, Simona. *Politique/s des droits de l'homme en Europe entre Strasbourg et Luxembourg: enjeux et perspectives*. Paris, 2006. 68 p. Diplomová práce. École Nationale d'Administration. str. 37 - 39

dodržovat ustanovení EÚLP, a to paralelně se závazky na ochranu lidských práv vyplývajících z práva EU a z judikatury SDEU. ESLP bude mít pravomoc posuzovat slučitelnost práva EU s ustanoveními EÚLP, přičemž tato pravomoc se nebude dotýkat zásady autonomní interpretace práva EU. Smluvní strany EÚLP budou moci podávat stížnost k ESLP proti EU a EU proti ostatním smluvním stranám EÚLP, včetně členských států EU.¹⁴⁴

Výhodou by byla jednotná interpretace práv obsažených v EÚLP, čímž by došlo k posílení právní jistoty. Na druhou stranu již dnes platná úprava základních práv v EU jde i do větší šíře, tzn. obsahuje práva zejm. sociální a smíšené povahy, které EÚLP ani ve světle judikatury ESLP nedokáže pojmout. Z toho důvodu by mohlo hrozit snížení ne sice materiálních standardů, ale úrovně procesní ochrany těchto práv, protože ESLP by musel stížnosti odmítat pro neslučitelnost *ratione materiae* s ustanoveními EÚLP.¹⁴⁵

Co se týče možného ohrožení autonomie unijního práva, jak se někteří obávají, SDEU zůstane i nadále nejvyšší soudní instancí v otázkách unijního práva a jeho platnosti. ESLP nemůže být považován za soud nadřazený vůči SDEU, ale musí být chápán jako soud speciální, vykonávající externí kontrolu plnění mezinárodněprávních závazků vyplývajících z přístupu k EÚLP. Působnost ESLP bude omezena pouze na rozhodnutí, ve kterých vyvstane lidsko-právní otázka spadající do působnosti EÚLP a nebude přezkoumávat všechna rozhodnutí SDEU.¹⁴⁶

Zásadní změnou systému EÚLP bude zavedení mechanismu spoluúčastníka v řízení před ESLP, jehož účelem je:

- umožnit EU, aby se stala spoluúčastníkem v řízení před ESLP, které bylo zahájeno proti jednomu nebo více členským státům EU,
- umožnit jednomu nebo více členským státům EU, aby se staly spoluúčastníky v řízení před ESLP zahájeném proti EU.

Tento mechanismus byl zaveden z důvodu specifické povahy EU jakožto nestátního útvaru s autonomním právním systémem. Bude umožňovat, aby

---

¹⁴⁴ GRÜNVALDOVÁ PEJCHALOVÁ, Vladimíra a URBANOVÁ, Klára. *Přistoupení Evropské unie k Evropské úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod*. Studie č. 3.172. Parlamentní institut. 2013. str. 4

¹⁴⁵ ŠTURMA, Pavel. *Vztah Evropské úmluvy o lidských právech a evropského práva*. [online]. [cit. 26.03.2013]. Dostupné z: <http://cak.cz/files/283/VztahEvropskeUmluvyEvropskehoPrava.rtf> str. 14

¹⁴⁶ CHARVÁTOVÁ, Žaneta. *Ochrana lidských práv v právu EU*. Brno, 2011. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, právnická fakulta. str. 43

se smluvní strana EÚLP, která právní akt přijala, mohla účastnit řízení před ESLP jako spoluúčastník společně s odpůrcem (stát) - smluvní stranou EÚLP, která právní akt provedla. Jedná se vlastně o způsob, kterým lze předcházet případným problémům souvisejícím s odpovědností za porušení EÚLP nebo s výkonem rozsudků ESLP.¹⁴⁷

Takové přistoupení bude představovat důležitý integrační aspekt, jelikož lidská práva představují společné hodnoty, na kterých Evropa stojí.¹⁴⁸

---

¹⁴⁷ GRÜNVALDOVÁ PEJCHALOVÁ, Vladimíra a URBANOVÁ, Klára. *Přistoupení Evropské unie k Evropské úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod*. Studie č. 3.172. Parlamentní institut. 2013. str. 6

¹⁴⁸ CHARVÁTOVÁ, Žaneta. *Ochrana lidských práv v právu EU*. Brno, 2011. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, právnická fakulta. str. 45

5 VYBRANÁ JUDIKATURA

V dnešní Evropě, jak bylo uvedeno v předcházejících kapitolách, se rozvíjejí dva hlavní systémy ochrany lidských práv. První, starší systém, vznikl na půdě RE a druhý je systém ochrany základních práv v rámci EU.¹⁴⁹

Ochrana lidských práv v současné Evropě je tedy charakteristická svojí pluralitou. Ta se projevuje např. tak, že různé instituce aplikují odlišné katalogy základních práv. Pluralita katalogů, aktérů a jurisdikcí se projevuje překrýváním, které probíhá ve dvou rovinách:

- za prvé v rovině stejné kauzy, kdy vícero soudů přezkoumává stejnou kauzu, každý s ohledem na svůj katalog základních práv a svoji příslušnost, přitom soud není oprávněn rušit rozhodnutí soudu jiného, může pouze vyslovit neslučitelnost či konstatovat porušení ustanovení svého katalogu,
- za druhé v interakci mimo stejnou kauzu ale v rámci typově stejných kauz či právních otázek (rovina výkladová), kdy soudy nepřezkoumávají stejnou kauzu, avšak při posuzování typově obdobných právních problémů o sobě vědí a zohledňují přístup jiného soudu k obdobné otázce.¹⁵⁰

Skutečnost, že členský stát EU v určité oblasti aplikuje unijní právo, nezbavuje ESLP jeho jurisdikce vůči těmto státům. Za předpokladu, že se ESLP a SDEU liší ve své interpretaci, členské státy se nachází v prekérní situaci, neboť musí respektovat z jedné strany princip přednosti unijního práva a z druhé strany jsou vázány závazkem zajistit slučitelnost s EÚLP.¹⁵¹

V důsledku teleologické (účelové) interpretace Soudním dvorem EU, která přihlíží k účelu, kterého má být dosaženo, v případě EU tedy k vytvoření a ochraně jednotného společného trhu a ochraně hospodářské soutěže, se výsledky rozhodování obou soudů mohou lišit.¹⁵²

---

¹⁴⁹ ŠTURMA, Pavel. *Vztah Evropské úmluvy o lidských právech a evropského práva*. [online]. [cit. 26.03.2013]. str. 11 Dostupné z:

<http://cak.cz/files/283/VztahEvropskeUmluvyEvropskehoPrava.rtf>

¹⁵⁰ Komentář k Usnesení o vyhlášení Listiny základních práv a svobod (2/1993 Sb.). In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 25.11.2013]. str. 16-18

¹⁵¹ ALEXOVA-BORISSOVA, Simona. *Politique/s des droits de l'homme en Europe entre Strasbourg et Luxembourg: enjeux et perspectives*. Paris, 2006. Diplomová práce. École Nationale d'Administration. str. 27

¹⁵² GRÜNVALDOVÁ PEJCHALOVÁ, Vladimíra a URBANOVÁ, Klára. *Přistoupení Evropské unie k Evropské úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod*. Studie č. 3.172. Parlamentní institut. 2013. str. 12

Je ovšem pravidlem, že SDEU čerpá z judikatury ESLP jako zdroje interpretace základních práv v rámci práva EU a vodítka pro vlastní autonomní rozhodovací činnost v oblasti lidských práv.¹⁵³

Rozdílnosti v interpretaci jsou možné zejména v případě, pokud SDEU má vyložit některé ustanovení EÚLP, ke kterému zatím ještě neexistuje výklad ESLP nebo v oblastech jako např. soutěžní a celní právo.¹⁵⁴

Vzhledem k tomu, že EU zatím ještě nepřistoupila k EÚLP, a tudíž není její smluvní stranou, nemá ESLP přímé oprávnění zkoumat soulad aktů vydaných orgány EU s EÚLP.¹⁵⁵

Otázkou je, který z obou soudů bude mít konečné slovo, který získá silnější postavení ve vztahu k druhému. Zatím se zdá, že silnější pozici disponuje ESLP, a to z několika důvodů:

- kontroluje soulad unijního práva s EÚLP a častěji zasahuje do věcí, kde již rozhodoval SDEU, kontroluje tak nepřímo sekundární právo EU, když posuzuje národní opatření k implementaci unijního práva,
- může také kontrolovat primární právo EU,
- posuzuje rozsudky SDEU z hlediska jejich souladu s EÚLP.¹⁵⁶

5.1 NEPŘÍMÁ KONTROLA SEKUNDÁRNÍHO PRÁVA EU EVROPSKÝM SOUDEM PRO LIDSKÁ PRÁVA

Cantoni v. Francie (1996)

Skutkový stav:

Stěžovatel, francouzský občan Michel Cantoni (dále jen „M.C.“), byl ředitelem supermarketu obchodní sítě Euromarché. M. C. byl odsouzen francouzskými soudy za neoprávněný prodej farmaceutických výrobků. M. C. namítal, že

---

¹⁵³ GRÜNVALDOVÁ PEJCHALOVÁ, Vladimíra a URBANOVÁ, Klára. *Přistoupení Evropské unie k Evropské úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod*. Studie č. 3.172. Parlamentní institut. 2013. str. 12

¹⁵⁴ ALEXOVA-BORISSOVA, Simona. *Politique/s des droits de l'homme en Europe entre Strasbourg et Luxembourg: enjeux et perspectives*. Paris, 2006. Diplomová práce. École Nationale d'Administration. str. 35

¹⁵⁵ ČERNÁ, Dagmar. *Standard lidských práv v Evropě*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2009. str. 131

¹⁵⁶ ŠTURMA, Pavel. *Vztah Evropské úmluvy o lidských právech a evropského práva*. [online]. [cit. 26.03.2013]. str. 12 Dostupné z:<http://cak.cz/files/283/VztahEvropskeUmluvyaEvropskehoPrava.rtf>

produkty, které prodával, neodpovídaly léčivým přípravkům a nespádaly pod výhradní monopol lékáren.

V listopadu 1990 se obrátil na Evropskou komisi pro lidská práva a dovolával se porušení čl. 7 odst. 1 EÚLP. Uvádí, že pojem léčivý přípravek nebyl jasně formulován, je příliš neurčitý podle ustanovení L. 511 zákona o veřejném zdraví. Stěžoval si tedy, že legální definice léčivého výrobku nespĺňuje podmínky jasnosti a určitosti tak, jak je vyžadováno čl. 7 odst. 1 EÚLP, a proto je jeho odsouzení na základě tohoto ustanovení v rozporu se zásadou nullum crimen, nulla poena sine lege. Podle Evropské komise pro lidská práva došlo k porušení čl. 7 EÚLP.

Právní posouzení:

Poté, co se případ dostal před ESLP, bylo jím tvrzeno, že okolnost, že ustanovení L. 511 zákona o veřejném zdraví téměř slovo od slova kopíruje znění směrnice Společenství 65/65, neodnímá toto ustanovení z působnosti čl. 7 EÚLP. Francie byla nadána širokou mírou uvážení při aplikaci směrnice, a tak mohla být odpovědna za eventuální porušení EÚLP.

ESLP se věnuje zejm. principu zákonnosti trestných činů a trestů (nullum crimen, nulla poena sine lege) a principu, který přikazuje neaplikovat trestní zákon extenzivně v neprospěch obžalovaného, zejm. prostřednictvím analogie. Z toho plyne, že trestný čin a odpovídající trest musí být jasně definovány pouze zákonem. Tato podmínka je splněna, pokud osoba podléhající soudní pravomoci může vědět, jaké jednání nebo opomenutí ji činí trestně odpovědnou.

ESLP došel k závěru, že nedošlo k porušení čl. 7 EÚLP¹⁵⁷.

5.2 KONTROLA PRIMÁRNÍHO PRÁVA EU EVROPSKÝM SOUDEM PRO LIDSKÁ PRÁVA

Matthews v. Spojené království (1999)

Skutkový stav:

Stěžovatelka, britská státní občanka a rezidentka na Gibraltar, v dubnu 1994 žádala o svou registraci do voleb do Evropského parlamentu. To jí ovšem bylo

---

¹⁵⁷ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 15.11.1996, ve věci *Cantoni c. France*, stížnost č. 17862/91. In: Hudoc [online]. [cit. 19.03.2014]. Dostupné z: [http://hudoc.echr.coe.int/sites/fra/Pages/search.aspx#{"fulltext":\["Cantoni c. France"\],"documentcollectionid2":\["GRANDCHAMBER","CHAMBER"\],"itemid":\["001-62627"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/fra/Pages/search.aspx#{)

odmítnuto s tím, že podle Přílohy II Aktu ES o zavedení všeobecných, přímých voleb poslanců Shromáždění z roku 1976 (aktu primárního práva ES představující mezinárodní smlouvu, jenž doplňuje zřizovací smlouvy ES) Gibraltar nespadá do pole působnosti volebního práva pro tyto volby.

Stěžovatelka namítala, že nekonání voleb do Evropského parlamentu na Gibraltaru mělo za následek porušení jejího práva na svobodné volby ve smyslu čl. 3 Protokolu č. 1 k EÚLP a bylo jí tak znemožněno, aby se účastnila výběru zákonodárního sboru. Dále namítala rovněž porušení čl. 14 EÚLP (zákaz diskriminace) z toho důvodu, že měla právo volit ve volbách do Evropského parlamentu na území EU, kde by měla bydliště kromě Gibraltaru.

Právní posouzení:

Nebylo sporu o aplikovatelnosti čl. 3 Protokolu č. 1 na Gibraltar. ESLP poznamenává, že Evropské společenství není smluvní stranou EÚLP, a proto její akty nemohou být napadeny jako takové před ESLP. Zato upřesňuje, že přenos pravomocí ve prospěch Společenství nezprošťuje členské státy jejich odpovědnosti, pokud jde o ochranu práv přiznaných EÚLP. Podle ESLP stát má odpovědnost za uzavření mezinárodní smlouvy, která je neslučitelná s EÚLP. ESLP zdůrazňuje, že se texty vycházející z legislativního komunitárního procesu dotýkají populace na Gibraltaru stejně tak, jako legislativní akty vydávané lokálním legislativním orgánem. Soudí, že neexistuje žádný důvod, podle kterého by Spojené království nemělo povinnost uznat práva přiznaná čl. 3 Protokolu č. 1 ve vztahu k evropské legislativě. Následkem toho Spojené království musí uznat tato práva na Gibraltar, ať se jedná o volby čistě vnitrostátní nebo evropské. Dále zdůrazňuje, že pojem zákonodárny sbor v čl. 3 neznamená nezbytně pouze národní parlament a že volby do Evropského parlamentu by neměly být vyloučeny z pole působnosti tohoto ustanovení z pouhého důvodu, že Evropský parlament je zastupitelský nadnárodní orgán a nikoli čistě vnitrostátní. Upřesňuje, že výběr způsobu hlasování, prostřednictvím kterého je zajištěn svobodný projev názoru lidu ohledně výběru zákonodárního sboru, je otázkou široké míry posouzení každého státu. Nicméně úplné vyloučení možnosti voleb pod tento prostor k uvážení nespadá. Stěžovatelka byla zbavena jakékoli možnosti vyjádřit svůj názor ohledně výběru členů Evropského parlamentu, ačkoli komunitární legislativa je součástí práva Gibraltar a stěžovatelka mu přímo podléhá.

Podle ESLP došlo k porušení čl. 3 Protokolu č. 1.¹⁵⁸

5.3 KONTROLA ROZSUDKU SDEU EVROPSKÝM SOUDEM PRO LIDSKÁ PRÁVA

Bosphorus Hava v. Irsko (2005)

Skutkový stav:

V květnu 1993 irské orgány zabavily letadlo, které si stěžující charterová letecká společnost Bosphorus Airways registrovaná v Turecku pronajala od Yugoslav Airlines (dále jen „JAT“). Toto letadlo se nacházelo v Irsku, kde TEAM Aer Lingus, společnost vlastněná Irskem, zajišťovala údržbu. Letadlo bylo zabaveno na základě nařízení č. 990/93, které implementovalo sankce OSN proti Federální republice Jugoslávie.

Stěžovatelka nejprve se svou žalobou proti opatřením irských úřadů u irských soudů uspěla. Případ se následně dostal až před irský Nejvyšší soud. Ten následně položil ESD předběžnou otázku ohledně toho, zda se na letadlo mělo nařízení uplatnit. ESD odpoví kladně. V srpnu 1996 došlo k novému zabavení letadla a v listopadu 1996 Nejvyšší soud na základě rozhodnutí ESD vyhověl odvolání irského ministra dopravy. Mezitím nájemní smlouva vypršela, sankce proti Federální republice Jugoslávie byly staženy a irské orgány vrátí letadlo přímo společnosti JAT. Stěžovatelka tak ztratila přibližně tři roky z čtyřleté nájemní smlouvy.

Před ESLP stěžovatelka namítá porušení čl. 1 Protokolu č. 1, který garantuje ochranu majetku.

Právní posouzení:

Zabavení letadla bylo uskutečněno orgány žalovaného Irska a na jeho území následkem rozhodnutí irského ministra dopravy. Stěžovatelka podléhá jurisdikci Irska ve smyslu čl. 1 EÚLP.

Ohledně právního základu zabavení letadla ESLP poznamenává, že nařízení č. 990/93 bylo obecně aplikovatelné na všechny členské státy a bylo závazné ve svém celku. O jeho přímé aplikovatelnosti není pochyb. Nařízení se stalo součástí irského práva s účinností od dubna 1993. Irské orgány se správně

---

¹⁵⁸ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 18.02.1999, ve věci Matthews c. Royaume-Uni, stížnost č. 24833/94. In: Hudoc [online]. [cit. 16.03.2014]. Dostupné z: [http://hudoc.echr.coe.int/sites/fra/Pages/search.aspx#{"fulltext":\["matthews"\],"documentcollection id2":\["GRANDCHAMBER","CHAMBER"\],"itemid":\["001-63460"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/fra/Pages/search.aspx#{)

považovaly být povinné zabavit letadlo, na které se vztahoval čl. 8 nařízení č. 990/93. Jejich rozhodnutí, podle něhož se mělo nařízení aplikovat, bylo následně potvrzeno ESD. ESLP konstatuje, že Nejvyšší soud neměl žádný prostor k uvážení před ani poté, co položil ESD předběžnou otázku. ESLP vyvozuje, že sporné porušení mělo svůj původ v dodržení právních závazků ze strany Irsko vyplývajících z komunitárního práva a zejm. z čl. 8 nařízení č. 990/93.

Ohledně odůvodnění zabavení ESLP konstatuje, že ochrana základních práv právem EU je a byla v daném čase srovnatelná s ochranou poskytovanou mechanismem EÚLP. Tudíž můžeme presumovat, že se Irsko neodchýlilo od závazků, které mu přísluší z titulu EÚLP, když implementovalo závazky vyplývající z jeho členství v Evropském společenství. Taková presumpce může být nicméně vyvrácena v rámci konkrétního případu, pokud považujeme, že ochrana práv garantovaných EÚLP byla zjevně nedostatečná. Zdůraznil, že vyvrátitelná domněnka o neporušování EÚLP neplatí v případech, když stát disponuje určitou mírou uvážení.

ESLP vzal v úvahu povahu sporného zásahu, veřejný zájem, jenž sledoval dané zabavení (plnění mezinárodněprávních závazků vůči Společenství), sankce proti Jugoslávii a skutečnost, že rozsudek ESD byl pro Nejvyšší soud závazný (irské úřady a soudy neměly žádný prostor k uvážení).

Zabavení letadla nemělo za následek porušení čl. 1 Protokolu č. 1.¹⁵⁹

5.4 ODMÍTNUTÍ APLIKACE PRESUMPCE EKVIVALENTNÍ OCHRANY PRÁV PODLE EÚLP A EU

Michaud v. Francie (2012)

Skutkový stav:

V červenci 2007 Národní rada advokátů rozhodla o přijetí nařízení určené zejména k zajištění uplatnění povinností připadajících profesi advokáta v oblasti boje proti praní špinavých peněz v souladu se směrnicí č. 2005/60/ES. Advokáti jsou povinni oznámit finanční částky svých klientů, u kterých mají podezření, že pochází z trestné činnosti jako praní špinavých peněz. V říjnu 2007 se stěžovatel - advokát obrátil na francouzskou Státní radu za účelem zrušení

---

¹⁵⁹ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 30.06.2005, ve věci *Bosphorus Hava c. Irlande*, stížnost č. 45036/98. In: Hudoc [online]. [cit. 18.03.2014]. Dostupné z: [http://hudoc.echr.coe.int/sites/fra/Pages/search.aspx#{"fulltext":\["Bosphorus Hava"\],"documentcollectionid2":\["GRANDCHAMBER","CHAMBER"\],"itemid":\["001-69565"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/fra/Pages/search.aspx#{)

tohoto rozhodnutí. V červenci 2010 bylo jeho odvolání odmítnuto a obrací se na ESLP.

Právní posouzení:

Podle stěžovatele v rámci výkonu jeho povolání advokáta povinnost oznámit podezření představuje trvalé zasahování práv garantovaných čl. 8.

Povinnost advokátů oznámit podezření je stanoveno zákonem, který je součástí měnového a finančního zákona.

Povinnost oznámit podezření vyplývá z transpozice směrnic kodifikovaných v měnovém a finančním zákoníku, kterou musela Francie provést v souladu se svými právními závazky vyplývajícími z jejího členství v EU.

Francouzská vláda se odvolává na rozsudek Bosphorus Airways a konstatuje, že musí být presumováno, že Francie respektovala požadavky EÚLP ve chvíli, kdy pouze vykonávala své právní závazky vůči EU, a že je stanoveno, že EU poskytuje základním právům srovnatelnou ochranu s ochranou poskytovanou EÚLP. Jenže tento případ se odlišuje od případu Bosphorus Airways zejména ze dvou důvodů.

Jednalo se o to, že Francie měla provést směrnice, které vážou členské státy co do dosažení výsledku, ale které jim ponechají výběr prostředků a formy. Francie disponovala určitou mírou uvážení, jenž brání tomu, aby mohla být presumpce srovnatelné ochrany aplikována. Za druhé jde o to, že Státní rada nepoložila předběžnou otázku, přestože SDEU ještě nepřezkoumávala otázku týkající se práv chráněných EÚLP, a rozhodla.

ESLP má za to, že profesní mlčenlivost advokátů není nedotknutelná. Dva prvky jsou rozhodující pro posouzení proporcionality sporného zasahování. Jedná se o to, že advokáti jsou podrobena povinnosti oznámit podezření pouze ve dvou případech. Za prvé, když se v rámci poskytování právních služeb účastní jménem a na účet svého klienta na finančních transakcích nebo transakcích týkajících se nemovitostí nebo jednají jako správci majetku. Za druhé, když v rámci poskytování právních služeb pomáhají svému klientovi v přípravě nebo realizaci transakcí týkajících se šesti typů operací, které jsou definovány ve směrnici č. 2005/60/ES. ESLP uvádí, že zákon zavádí ochranný filtr profesní mlčenlivosti. Advokáti nesdělují podezření přímo příslušnému správnímu orgánu, ale institucím (např. předsedovi Národní rady advokátů). ESLP má za to, že povinnost oznámit

podezření není nijak disproportční vůči profesní mlčenlivosti advokátů. Čl. 8 EÚLP nebyl tedy porušen.¹⁶⁰

Závěrem bych dodala, že v případě Michaud ESLP přijal jiný přístup než v případě Bosphorus, zejm. pokud jde o konkrétní posouzení dané situace. ESLP v případě Michaud odmítá aplikovat presumpci ekvivalentní ochrany práv, jak naopak činí ve věci Bosphorus. V případě Michaud totiž kontrolní mechanismus předvídaný unijním právem nebyl plně respektován. Státní rada se neobrátila na SDEU s předběžnou otázkou ohledně slučitelnosti oznamovací povinnosti advokáta s čl. 8 EÚLP. Tímto jednáním zabránila skutečné soudní ochraně základních práv v EU a nebyla poskytnuta účinná ochrana práv srovnatelná s právy podle EÚLP.

---

¹⁶⁰ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 06.12.2012, ve věci Michaud c. France, stížnost č. 12323/11. In: Hudoc [online]. [cit. 13.03.2014]. Dostupné z: [http://hudoc.echr.coe.int/sites/fra/Pages/search.aspx#{"fulltext":\["michaud"\],"documentcollectionid2":\["GRANDCHAMBER","CHAMBER"\],"itemid":\["001-115055"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/fra/Pages/search.aspx#{)

ZÁVĚR

Zadaným tématem diplomové práce bylo zpracování současného stavu a možného budoucího vývoje evropského systému ochrany lidských práv.

V současné době existují na našem kontinentu dva hlavní systémy ochrany lidských práv, a to na jedné straně v rámci Rady Evropy a na straně druhé v rámci Evropské unie. Lidská práva jsou chráněna na třech úrovních - vnitrostátní, unijní a mezinárodní. Každá z těchto úrovní disponuje svými katalogy lidských práv a soudním mechanismem pro zajištění efektivní ochrany.

Jedním ze zásadních rozdílů mezi Radou Evropy a Evropskou unií v oblasti lidských práv spatřuji ve sledovaných cílech. Cílem Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod Rady Evropy je výlučně ochrana lidských práv, zatímco v případě Evropské unie se jedná zejména o ekonomické zájmy, vnitřní trh a hospodářskou spolupráci. Postupem času se ale ani Evropská unie nevyhnula řešení otázky ochrany lidských práv. Případy řešené Evropským soudním dvorem byly důkazem toho, že i při dosahování ekonomických cílů mnohdy dochází k zásahům do lidských práv. Evropská unie završila tento vývoj přijetím Listiny základních práv Evropské unie, která se poté na základě Lisabonské smlouvy stala právně závaznou a tím součástí primárního práva.

Pokud bychom se snažili o srovnání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Listiny základních práv Evropské unie z pohledu materiálního, zjistíme, že se Listina v mnohém inspirovuje Úmluvou, ba dokonce přebírá určitá její ustanovení. Co se týče rozsahu chráněných práv, v tom jde Listina na rozdíl od Úmluvy do větší šíře. Úmluva se omezuje na práva občanská a politická, zatímco Listina obsahuje i práva hospodářská, sociální, kulturní a v neposlední řadě též práva vyplývající z evropského občanství. Zárukou jednotné interpretace je článek 52, odstavec 3 Listiny. Právům obsaženým současně v Úmluvě a Listině se při výkladu poskytuje stejný výklad, jaký mají v Úmluvě. Z pohledu procesního bych Listině vytkla to, že nezakotvuje žádný kontrolní mechanismus, jenž by garantoval materiálně chráněná práva. Tato slabina není vlastní Úmluvě, jejíž procesní ustanovení ztělesňují efektivní soudní mechanismus v podobě Evropského soudu pro lidská práva, jenž přispívá k vytváření evropského veřejného pořádku. V tabulce č. 2 je přehledně znázorněno, kdy se Listina aplikuje.

Není bez povšimnutí, že oba systémy, obě jurisdikce, prochází neustále od svého vzniku až po současnost dynamickým vývojem. Na půdě Rady Evropy tak dochází k nárůstu počtu mezinárodních smluv, ale především ve vztahu k Úmluvě k přijímání dodatkových protokolů, jež přinášejí úpravu nových v Úmluvě dosud nezakotvených práv nebo procesní změny. V této souvislosti bych zmínila změnu, kterou by měl v budoucnu po jeho přijetí přinést Protokol č. 15. Ten snižuje lhůtu pro podání stížnosti ze současných šesti na čtyři měsíce ode dne vyčerpání všech opravných prostředků v rámci vnitrostátního práva. Takové snížení vnímám jako pozitivum, neboť lhůta šesti měsíců pro podání stížnosti je podle mého názoru zbytečně dlouhá s ohledem na to, že každý, kdo se chce dovolat svých práv, si přeje tak učinit co nejrychleji. Protokol č. 16 by mohl také přinést velmi zajímavou změnu spočívající v možnosti nejvyšších vnitrostátních soudů Vysokých smluvních stran žádat Evropský soud pro lidská práva o poradní stanovisko ohledně výkladu Úmluvy a jejích protokolů. Na první pohled by se mohlo zdát, že se jedná o obdobu předběžné otázky, se kterou se vnitrostátní soudy členských států Evropské unie obrací na Soudní dvůr Evropské unie, jehož rozhodnutí o předběžné otázce je pro vnitrostátní soudy závazné, ale v tomto případě by se jednalo o pouhou fakultativní možnost se tímto stanoviskem řídit. I když stanovisko Evropského soudu pro lidská práva nebude závazné, myslím si, že jeho právní názor bude ve většině případů respektován. Vedlo by to k posílení jednotného výkladu Úmluvy a jejích protokolů a k zesílení právní jistoty. Posudky by mohly být dalším prostředkem pomáhajícím smluvním státům předejít budoucím porušením. Mohlo by též dojít ke snížení počtu individuálních stížností. K otázce vztahu a jeho vývoje mezi Soudním dvorem Evropské unie a Evropským soudem pro lidská práva jsem došla k následujícím zjištěním. Často je judikatura Evropského soudu pro lidská práva a Soudního dvora Evropské unie v souladu, nicméně v určitých případech dochází mezi oběma evropskými soudy k rozdílu. Evropský soud pro lidská práva se vždy snaží poskytnout danému právu co možná nejširší ochranu, zatímco Soudní dvůr Evropské unie musí při své interpretaci zohledňovat též své cíle převážně hospodářské povahy. Přesto obě evropské jurisdikce vystupují jako rovnocenní partneři, nikoli ve smyslu hierarchie podřízený - nadřízený. Existuje mezi nimi i úzká spolupráce. Jak jsem uvedla a znázornila v páté kapitole, která se týká vybrané judikatury, Evropský soud pro lidská práva může rozhodovat ve věcech, v nichž již rozhodoval Soudní dvůr Evropské unie, pokud se takové případy dotýkají práv chráněných Úmluvou.

Stejně tak Soudní dvůr Evropské unie může projednávat případy spadající do působnosti unijního práva. Aby v budoucnu nedocházelo k dvojkolejnosti judikatury a dvojímu standardu lidských práv, měl by být zajištěn soulad aktů Evropské unie s Úmluvou a judikaturou Evropského soudu pro lidská práva. Soudní dvůr Evropské unie by se měl, pokud jde o výklad Úmluvy, co nejvíce přizpůsobit rozhodovací praxi Evropského soudu pro lidská práva. Dalo by se říci, že Evropský soud pro lidská práva zaujal silnější postavení v souvislosti s nepřímou kontrolou unijního práva, v rámci které kontroluje soulad práva Evropské unie s Úmluvou. Na základě rozhodnutí ve věci Matthews proti Spojenému království by nebylo možné dosáhnout efektivní kontroly dodržování Úmluvy členskými státy Evropské unie, pokud by Evropský soud pro lidská práva nemohl vykonávat kontrolu i těch opatření, které stát učiní v rámci přenesených pravomocí. Přenos těchto pravomocí nemůže vést k závěru, že by členský stát Evropské unie nepodléhal kontrole Evropského soudu pro lidská práva z hlediska respektování Úmluvy. Při aplikaci práva Evropské unie v oblasti ochrany lidských práv mají členské státy povinnost dodržovat lidská práva a základní svobody vyplývající z Úmluvy a z judikatury Evropského soudu pro lidská práva. Státy ponese odpovědnost za uzavření mezinárodní smlouvy neslučitelné s Úmluvou. Přínos judikatury Evropského soudu pro lidská práva ve vztahu k právu Evropské unie reflektuje další případ ve věci Bosphorus Hava proti Irsku, kde byl Evropským soudem pro lidská práva posuzován rozsudek Soudního dvora Evropské unie z hlediska Úmluvy. V rámci tohoto případu byla zkonstruována vyvratitelná domněnka, podle které je ochrana základních práv v unijním právu srovnatelná s ochranou poskytovanou Úmluvou.

Dále jsem se zabývala dnes velmi aktuálním tématem, a sice přistoupením Evropské unie k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod. Domnívám se, že se nebude jednat pouze o politický akt, ale půjde o ideální posílení evropské ochrany lidských práv. Pro Evropskou unii se Úmluva stane závaznou, což mimo jiné přispěje k ucelení judikatury v oblasti ochrany lidských práv v Evropě, k posílení právní jistoty a zanikne tak obávaná dvojkolejnost judikatury obou soudů. Vzájemné postavení obou evropských jurisdikcí tak bude definitivně vyřešeno. Evropský soud pro lidská práva by tímto přistoupením neměl být vnímán jako soud nejvyšší či snad nadřazený Soudnímu dvoru Evropské unie i přesto, že získá kompetenci přímo kontrolovat porušení lidských práv ze strany orgánů Evropské unie, ale spíše jako soud specializovaný, který

bude posuzovat slučitelnost práva Evropské unie s ustanovením Úmluvy a zároveň bude respektovat autonomní interpretaci práva Evropské unie (viz tabulka č. 3). Za současného stavu se jedná o situaci, kdy Evropský soud pro lidská práva kontroluje akty Evropské unie nepřímou. Za případné porušení Úmluvy, kterého se stát dopustil v souvislosti s jeho povinností provést unijní akt, odpovídá vždy členský stát, nikoli Evropská unie.

Pro jednotlivce bude přistoupení znamenat možnost bránit se zásahům unijních orgánů do svých práv garantovaných Úmluvou a stížnosti proti těmto orgánům již nadále nebudou ze strany Evropského soudu pro lidská práva odmítány pro nepřijatelnost. Nevýhodu bychom pravděpodobně mohli spatřovat v prodloužení celého procesu před Evropským soudem pro lidská práva.

Věřme, že v budoucím vývoji evropské ochrany lidských práv převládne dialog mezi soudci a případná rivalita mezi oběma soudy bude přistoupením Evropské unie k Úmluvě navždy zažehnána.

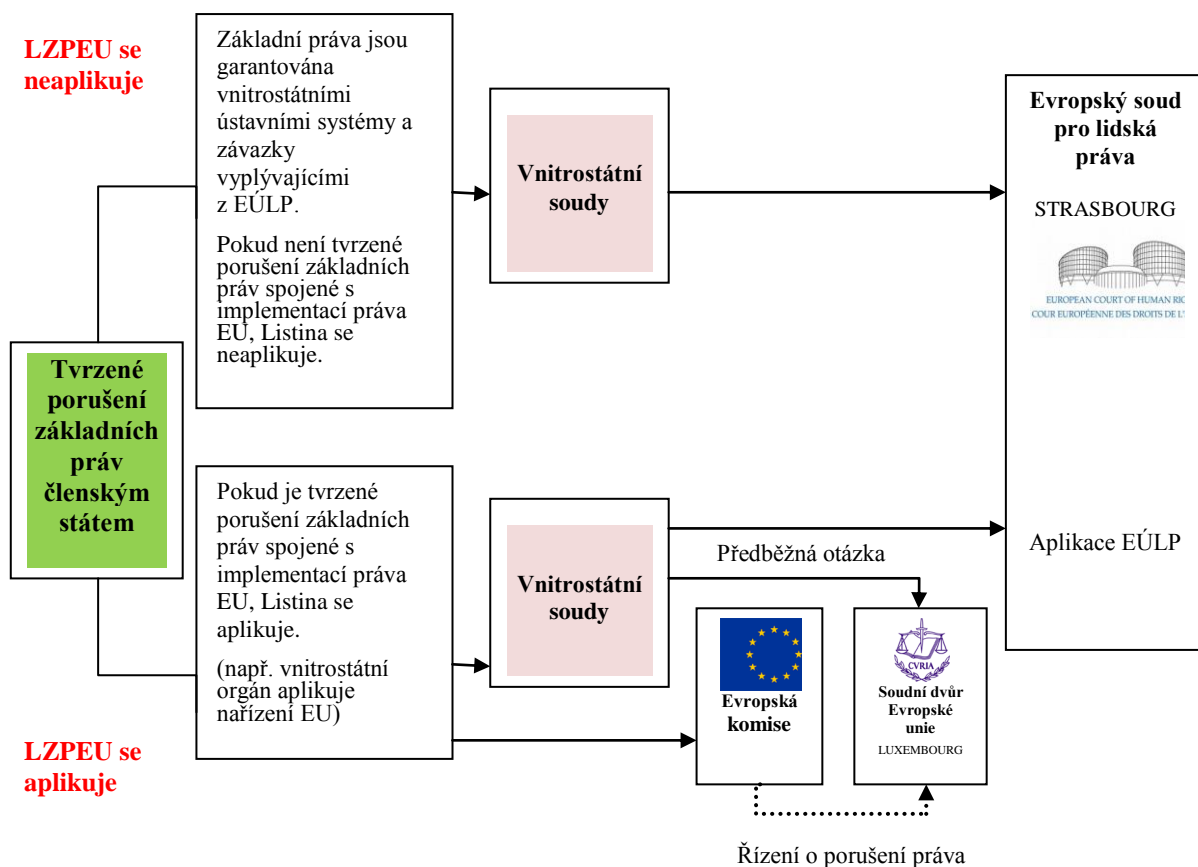
RÉSUMÉ

Ce mémoire a pour ambition de traiter la problématique du système européen de protection des droits de l'homme. En Europe ces droits sont protégés aux trois niveaux - au niveau national, européen et international. L'objectif principal de ce travail est de décrire les deux systèmes de protection, l'un dans le cadre du Conseil de l'Europe et l'autre de l'Union européenne et de montrer comment une juridiction européenne peut intervenir par le biais de son interprétation juridique et sa jurisprudence dans l'activité juridictionnelle d'une autre juridiction. Le premier chapitre est consacré à l'histoire des droits de l'homme notamment l'influence des écoles philosophiques, les conceptions juridiques, l'évolution après la deuxième guerre mondiale et au sein de l'UE. Le deuxième chapitre analyse la notion de droits de l'homme et présente leur classification y compris leur caractère. Le troisième et quatrième chapitre traitent les systèmes du Conseil de l'Europe et de l'UE. En outre ils contiennent une présentation des instruments de la protection ainsi que les mécanismes de contrôle. Dans la dernière partie pratique, à ces précisions viennent s'ajouter les affaires fondamentales qui mentionnent le rapport entre la Cour européenne des droits de l'homme d'une part et la Cour de justice de l'UE d'autre part. Plusieurs conclusions résultent de ce mémoire. Premièrement, le Conseil de l'Europe depuis son origine a pour mission principale de veiller au respect des droits de l'homme alors que l'UE toujours visait à accomplir ses intérêts économiques. Peu à peu, même elle s'est rendue compte que la protection des droits fondamentaux était inévitable. Et depuis l'adoption du traité de Lisbonne en 2009 la Charte des droits fondamentaux de l'UE a un caractère obligatoire et donc fait partie du droit primaire. La garantie de l'interprétation uniforme est assurée par son article 52 paragraphe 3 qui dispose que dans la mesure où elle contient des droits correspondant à des droits garantis par la Convention européenne de sauvegarde des droits de l'homme et des libertés fondamentales, leur sens et leur portée sont les mêmes que ceux que leur confère ladite convention. Deuxièmement, même s'il existe entre la Cour européenne des droits de l'homme et la Cour de justice de l'UE une coopération étroite, dans certains cas elles parviennent à des divergences dans la jurisprudence. Néanmoins la Cour européenne des droits de l'homme occupe une position plus forte étant donné qu'elle peut contrôler indirectement les actes de l'UE. La future adhésion de l'UE à la CEDH conduira au renforcement de protection européenne des droits de l'homme et à la sûreté juridique ainsi qu'à une jurisprudence cohérente.

SEZNAM PŘÍLOH

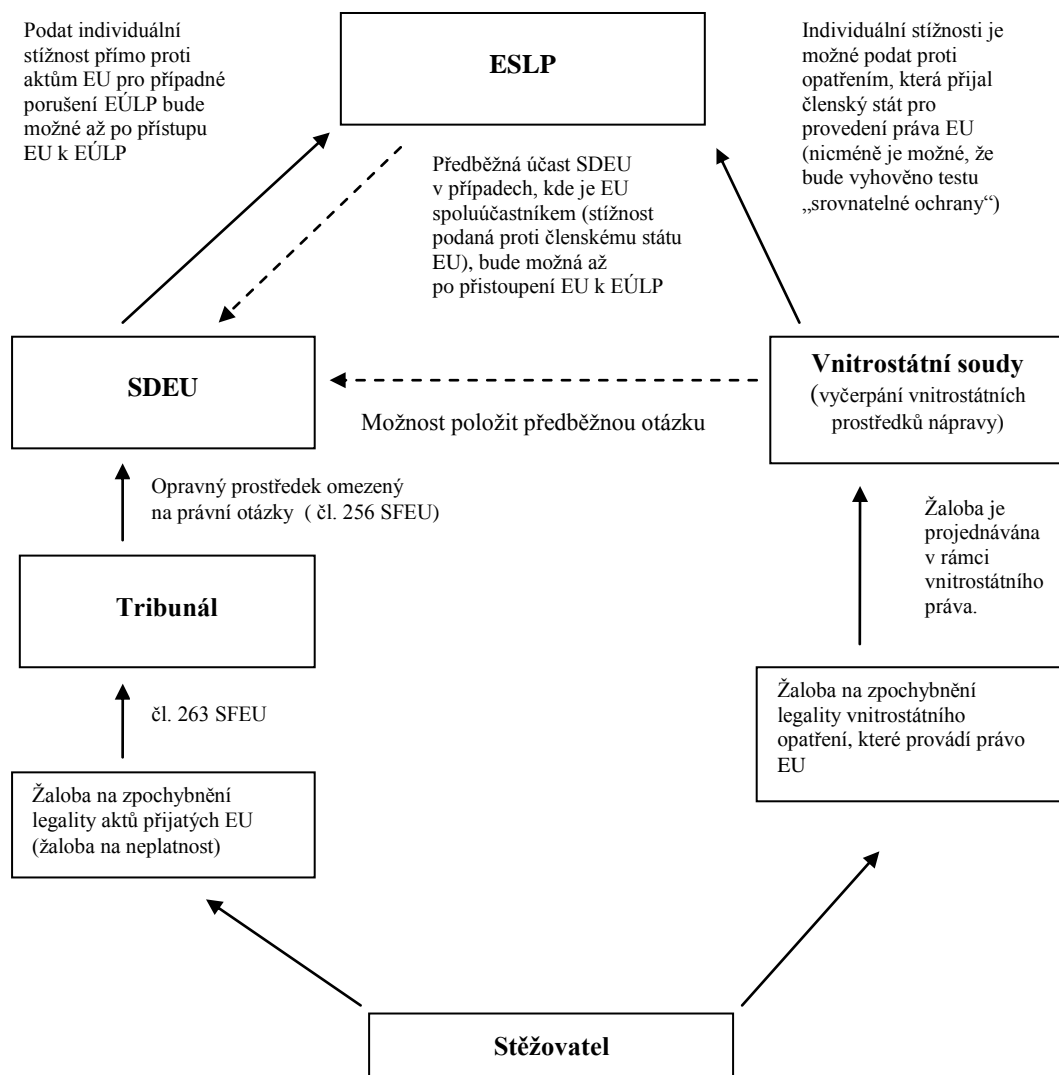
Tabulka č. 1	Generace lidských práv
Tabulka č. 2	Listina základních práv EU – kdy se aplikuje a kam se obrátit v případě jejího porušení
Tabulka č. 3	Cesta k ESLP v rámci sporu, který zpochybňuje právo EU před a po přistoupení EU k EÚLP

Listina základních práv Evropské unie Kdy se aplikuje a kam se obrátit v případě jejího porušení?

Zdroj:
EUROPEAN COMMISSION [online]. *European Commission report tracks progress in enforcing fundamental rights in the EU. European Commission - IP/11/386 31.03.2011.* [cit. 23.03.2014].
Dostupné z http://europa.eu/rapid/press-release_IP-11-386_en.htm

Cesta k ESLP v rámci sporu, který zpochybňuje právo EU před a po přistoupení EU k EÚLP

Zdroj:
 LE CENTRE DE RECHERCHES ET D'ÉTUDES SUR L'EUROPE [online]. *Adhésion de l'Union européenne à la Convention européenne des droits de l'homme : analyse juridique du projet d'accord d'adhésion du 14 octobre 2011.* [cit. 23.03.2014]. Dostupné z: <http://www.robert-schuman.eu/fr/questions-d-europe/0218-adhesion-de-l-union-europeenne-a-la-convention-europeenne-des-droits-de-l-homme-analyse>

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- ADAMOVIÁ, Karolina. *Úsvit moderního konstitucionalismu*. 1. vyd. Praha: Havlíček Brain Team, 2007. 128 s. ISBN 978-80-903609-8-3.
- ALEXOVA-BORISSOVA, Simona. *Politique/s des droits de l'homme en Europe entre Strasbourg et Luxembourg: enjeux et perspectives*. Paris, 2006. 68 p. Diplomová práce. École Nationale d'Administration.
- ČAPEK, Jan. *Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod II. část - protokoly*. 1. vyd. Praha: LINDE PRAHA, a.s., 2010. 187 s. ISBN 978-80-7201-804-8.
- ČERNÁ, Dagmar. *Standard lidských práv v Evropě*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2009. 161 s. ISBN 978-80-87146-21-7.
- Evropská komise, Spravedlnost. *Zpráva za rok 2010 o uplatňování Listiny základních práv EU*. 1. vyd. Lucemburk: Úřad pro publikace Evropské komise, 2011. 84 s. ISBN 978-92-79-19684-3.
- Evropský soud pro lidská práva a Agentura Evropské unie pro základní práva. *Průručka evropského antidiskriminačního práva*. 1. vyd. Lucemburk: Úřad pro publikace Evropské unie, 2011. 151 s. ISBN 978-92-871-9992-8.
- GRÜNVALDOVIÁ PEJCHALOVÁ, Vladimíra a URBANOVÁ, Klára. *Přistoupení Evropské unie k Evropské úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod*. Studie č. 3.172. Parlamentní institut. 2013. 14 s.
- GRYGAR, Jiří. *Ochrana základních práv v Evropské unii*. 1. vyd. Praha: IFEC, 2001. 240 s. ISBN 80-86412-13-X.
- CHARVÁTOVIÁ, Žaneta. *Ochrana lidských práv v právu EU*. Brno, 2011. 79 s. Bakalářská práce. Masarykova univerzita, právnická fakulta.
- KLIMEŠ, Alexander. *Renesance lidských práv*. 1. vyd. Praha: Komenium Praha, 1990. 28 s. ISBN 57-178-90.
- KŘEPELKA, Filip. *Evropské zdravotnické právo*. 1. vyd. Praha: LexisNexis CZ s.r.o., 2004. 136 s. ISBN 80-86199-89-4.
- LINHART, Jan. *Základní lidská práva a svobody a jejich procesní ochrana*. Brno, 2008. 83 s. Diplomová práce. Masarykova univerzita, právnická fakulta.
- Ministerstvo zahraničních věcí, odbor komunitárního práva. *Zpráva o činnosti vládního zmocněnce pro zastupování České republiky před soudním dvorem Evropské unie za rok 2012*. 1. vyd. Ministerstvo zahraničních věcí ČR, 2013. 220 s.

- MRÁZEK, Josef. *Dokumenty ke studiu mezinárodního práva*. 1. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2005. 444 s. ISBN 80-86898-08-3.
- OBERDORFF, Henri. *Droits de l'homme et libertés fondamentales*. 3e éd. Paris: Lextenso éditions, 2011. 636 p. ISBN 978-2-275-03653-3.
- PAVLÍČEK, Václav a kolektiv. *Ústavní právo a státověda, II. díl. Ústavní právo České republiky*. 1. úplné vyd. Praha: Leges, 2011. 1120 s. ISBN 978-80-87212-90-5.
- REPÍK, Bohumil. K pojmu zákon v Evropské úmluvě o lidských právech. *Právník*. 2008, roč. 147, č. 2, s. 105-128. ISSN 0231-6625.
- SCHEU, Christian Harald. *Problematika judičiálních mechanismů v současném mezinárodním právu*. 1. vyd. Praha: EUROLEX BOHEMIA s.r.o., 2005. 213 s. ISBN 80-86861-37-6.
- SUDRE, Frédéric. *Mezinárodní a Evropské právo lidských práv*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita Brno, 1997. 365 s. ISBN 80-210-1485-7
- SUDRE, Frédéric. *La Convention européenne des droits de l'homme*. 8e éd. Paris: Presses Universitaires de France, 2010. 127 p. ISBN 978-2-13-058514-5.
- ŠIŠKOVÁ, Naděžda. *Evropská unijní ochrana lidských práv*. 1. vyd. Praha: LINDE, 2001. 489 s. ISBN 80-7201-278-9.
- ŠIŠKOVÁ, Naděžda. *Dimenze ochrany lidských práv*. 2. vyd. Praha: LINDE, 2008. 254 s. ISBN 978-80-7201-710-2.
- ŠTURMA, Pavel. *Úvod do evropského práva ochrany lidských práv*. 2. doplněné vydání. Praha: Karolinum, 1994. 131 s. ISBN 80-7066-951-9.
- ŠTURMA, Pavel. *Mezinárodní a evropské kontrolní mechanismy v oblasti lidských práv*. 2. dopl. vyd. Praha: C. H. BECK, 2003. 144 s. ISBN 80-7179-398-1.
- ŠTURMA, Pavel. *Proměny mezinárodního práva a jeho nauky: vybrané koncepty*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2010. 116 s. ISBN 978-80-87146-42-2.
- ŠTURMA, Pavel. *Mezinárodní ochrana lidských práv: regionální a tematická diferenciac*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2011. 176 s. ISBN 978-80-87146-54-5.
- ŠTURMA, Pavel. *Pojem a teorie lidských práv*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2013. 120 s. ISBN 978-80-87146-77-4.

- Úmluva o lidských právech a biomedicíně. 1. vyd. Praha: Ministerstvo zdravotnictví ČR, 2003. 76 s. ISBN 80-85047-26-8.
- WINTR, Jan a ANTOŠ, Marek. *Ústavní právo v mezinárodním kontextu*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2013. 218 s. ISBN 978-80-87146-87-3.

OSTATNÍ

- CROUZATIER, J.M.; BARTHE-GAY, C. La protection internationale des droits humains. [online]. Université Toulouse 1 Capitole, 2012 [cit. 5. května 2012]. Dostupné na WWW: <http://www.unjf.fr/>.
- Evropský výbor pro zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání [online]. Conseil de L'Europe, 2010 [cit. 01.03.2014]. Dostupné z: <http://www.cpt.coe.int/czech.htm>
- Komentář k Usnesení o vyhlášení Listiny základních práv a svobod (2/1993 Sb.). In: ASPI [právní informační systém]. Wolters Kluwer ČR [cit. 25.11.2013].
- Le Conseil de l'Europe [online]. Conseil de L'Europe, 2010 [cit. 01.03.2014]. Dostupné z: http://www.coe.int/aboutCoe/index.asp?page=qui_sommesnous&l=fr
- Liste complète des traités du Conseil de l'Europe [online]. Conseil de L'Europe, 2010 [cit. 01.03.2014]. Dostupné z: <http://www.conventions.coe.int/Treaty/Commun/ListeTraites.asp?CM=8&CL=FRE>
- Protocole additionnel à la Convention sur les Droits de l'Homme et la Biomédecine, sur la transplantation d'organes et de tissus d'origine humaine [online]. Conseil de L'Europe, 2006 [cit. 03.03.2014]. Dostupné z: <http://www.conventions.coe.int/Treaty/fr/Summaries/Html/186.htm>
- Protocole additionnel à la Convention sur les Droits de l'Homme et la biomédecine, relatif à la recherche biomédicale [online]. Conseil de L'Europe, 2007 [cit. 01.03.2014]. Dostupné z: <http://www.conventions.coe.int/Treaty/fr/Summaries/Html/195.htm>
- Protocole additionnel à la Convention sur les Droits de l'Homme et la biomédecine relatif aux tests génétiques à des fins médicales [online]. Conseil de L'Europe, 2008 [cit. 03.03.2014]. Dostupné z: <http://www.conventions.coe.int/Treaty/fr/Summaries/Html/203.htm>
- Protocoles à la Convention [online]. Conseil de L'Europe, 2008 [cit. 01.03.2014]. Dostupné z: http://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=basictexts&c=fra#n1359128122487_pointer

- Protocole no. 11 à la Convention de sauvegarde des Droits de l'Homme et des Libertés fondamentales, portant restructuration du mécanisme de contrôle [online]. Conseil de L'Europe, 1998 [cit. 03.03.2014]. Dostupné z: <http://www.conventions.coe.int/Treaty/fr/Summaries/Html/155.htm>
- Protocole n° 12 à la Convention de sauvegarde des Droits de l'Homme et des Libertés fondamentales [online]. Conseil de L'Europe, 2000 [cit. 01.03.2014]. Dostupné z: <http://www.conventions.coe.int/Treaty/fr/Summaries/Html/177.htm>
- Protocole n° 13 à la Convention de sauvegarde des Droits de l'Homme et des Libertés fondamentales, relatif à l'abolition de la peine de mort en toutes circonstances [online]. Conseil de L'Europe, 2003 [cit. 01.03.2014]. Dostupné z: <http://www.conventions.coe.int/Treaty/fr/Summaries/Html/187.htm>
- Protocole n° 14bis à la Convention de sauvegarde des Droits de l'Homme et des Libertés fondamentales [online]. Conseil de L'Europe, 2009 [cit. 01.03.2014]. Dostupné z: <http://www.conventions.coe.int/Treaty/fr/Summaries/Html/204.htm>
- Protocole n° 14 à la Convention de sauvegarde des Droits de l'Homme et des Libertés fondamentales, amendant le système de contrôle de la Convention [online]. Conseil de L'Europe, 2010 [cit. 01.03.2014]. Dostupné z: <http://www.conventions.coe.int/Treaty/fr/Summaries/Html/194.htm>
- Protocole n° 15 portant amendement à la Convention de sauvegarde des Droits de l'Homme et des Libertés fondamentales [online]. Conseil de L'Europe, 2013 [cit. 03.03.2014]. Dostupné z: <http://www.conventions.coe.int/Treaty/fr/Summaries/Html/213.htm>
- Protocole n° 16 à la Convention de sauvegarde des Droits de l'Homme et des Libertés fondamentales [online]. Conseil de L'Europe, 2013 [cit. 01.03.2014]. Dostupné z: <http://www.conventions.coe.int/Treaty/fr/Summaries/Html/214.htm>
- Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 30.06.2005, ve věci Bosphorus Hava c. Irlande, stížnost č. 45036/98. In: Hudoc [online]. [cit. 18.03.2014]. Dostupné z: [http://hudoc.echr.coe.int/sites/fra/Pages/search.aspx#{"fulltext":\["Bosphorus Hava"\],"documentcollectionid2":\["GRANDCHAMBER","CHAMBER"\],"itemid":\["001-69565"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/fra/Pages/search.aspx#{)
- Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 15.11.1996, ve věci Cantoni c. France, stížnost č. 17862/91. In: Hudoc [online]. [cit. 19.03.2014]. Dostupné z: [http://hudoc.echr.coe.int/sites/fra/Pages/search.aspx#{"fulltext":\["Cantoni c.France"\],"documentcollectionid2":\["GRANDCHAMBER","CHAMBER"\],"itemid":\["001-62627"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/fra/Pages/search.aspx#{)

- Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 18.02.1999, ve věci Matthews c. Royaume-Uni, stížnost č. 24833/94. In: Hudoc [online]. [cit. 16.03.2014]. Dostupné z:
[http://hudoc.echr.coe.int/sites/fra/Pages/search.aspx#{"fulltext":\["matthews"\],"documentcollectionid2":\["GRANDCHAMBER","CHAMBER"\],"itemid":\["001-63460"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/fra/Pages/search.aspx#{)
- Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 06.12.2012, ve věci Michaud c. France, stížnost č. 12323/11. In: Hudoc [online]. [cit.13.03.2014]. Dostupné z:
[http://hudoc.echr.coe.int/sites/fra/Pages/search.aspx#{"fulltext":\["michaud"\],"documentcollectionid2":\["GRANDCHAMBER","CHAMBER"\],"itemid":\["001-115055"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/fra/Pages/search.aspx#{)
- ŠTURMA, Pavel. *Vztah Evropské úmluvy o lidských právech a evropského práva*. [online]. [cit. 26.03.2013]. Dostupné z:
<http://cak.cz/files/283/VztahEvropskeUmluvyaEvropskehoPrava.rtf>